

RS Global

ISSN 2413-1032

WORLD SCIENCE

Multidisciplinary Scientific Edition

WORLD SCIENCE

№ 2(54)
Vol.2, February 2020

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws

All articles are published in open-access and licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). Hence, authors retain copyright to the content of the articles.

CC BY 4.0 License allows content to be copied, adapted, displayed, distributed, re-published or otherwise re-used for any purpose including for adaptation and commercial use provided the content is attributed. Detailed information at Creative Commons site: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Publisher –
RS Global Sp. z O.O.,

Warsaw, Poland

Numer KRS: 0000672864
REGON: 367026200
NIP: 5213776394

Publisher Office's address:
Dolna 17, lok. A_02
Warsaw, Poland,
00-773

Website: <https://rsglobal.pl/>
E-mail: editorial_office@rsglobal.pl
Tel: +48 226 0 227 03

DOI: 10.31435/rsglobal_ws
OCLC Number: 1051262033
Publisher - RS Global Sp. z O.O.
Country - Poland
Format: Print and Electronic version
Frequency: monthly
Content type: Academic/Scholarly

CHIEF EDITOR

Laputyn Roman PhD in transport systems, Associate Professor, Department of Transport Systems and Road Safety, National Transport University, Ukraine

EDITORIAL BOARD:

Nobanee Haitham Associate Professor of Finance, Abu Dhabi University, United Arab Emirates

Almazari Ahmad Professor in Financial Management, King Saud University-Kingdom of Saudi Arabia, Saudi Arabia

Lina Anastassova Full Professor in Marketing, Burgas Free University, Bulgaria

Mikiashvili Nino Professor in Econometrics and Macroeconomics, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

Alkhawaldeh Abdullah Professor in Financial Philosophy, Hashemite University, Jordan

Mendebaev Toktamys Doctor of Technical Sciences, Professor, LLP "Scientific innovation center "Almas", Kazakhstan

Yakovenko Nataliya Professor, Doctor of Geography, Ivanovo State University, Shuya

Mazbayev Ordenbek Doctor of Geographical Sciences, Professor of Tourism, Eurasian National University named after L.N.Gumilev, Kazakhstan

Sentyabrev Nikolay Professor, Doctor of Sciences, Volgograd State Academy of Physical Education, Russia

Ustenova Gulbaram Director of Education Department of the Pharmacy, Doctor of Pharmaceutical Science, Kazakh National Medical University name of Asfendiyarov, Kazakhstan

Harlamova Julia Professor, Moscow State University of Railway Transport, Russia

Kalinina Irina Professor of Chair of Medicobiological Bases of Physical Culture and Sport, Dr. Sci.Biol., FGBOU VPO Sibirsky State University of Physical Culture and Sport, Russia

Imangazinov Sagit Director, Ph.D, Pavlodar affiliated branch "SMU of Semei city", Kazakhstan

Dukhanina Irina Professor of Finance and Investment Chair, Doctor of Sciences, Moscow State Medical Dental University by A. I. Evdokimov of the Ministry of health of the Russian Federation, Russian Federation

Orehowskyi Wadym Head of the Department of Social and Human Sciences, Economics and Law, Doctor of Historical Sciences, Chernivtsi Trade-Economic Institute Kyiv National Trade and Economic University, Ukraine

Peshcherov Georgy Professor, Moscow State Regional University, Russia

Mustafin Muafik Professor, Doctor of Veterinary Science, Kostanay State University named after A. Baitursynov

Ovsyanik Olga Professor, Doctor of Psychological Science, Moscow State Regional University, Russian Federation

Suprun Elina Professor, Doctor of Medicine, National University of Pharmacy, Ukraine

Kuzmenkov Sergey Professor at the Department of Physics and Didactics of Physics, Candidate of Physico-mathematical Sciences, Doctor of Pedagogic Sciences, Kherson State University

Safarov Mahmatali Doctor Technical Science, Professor Academician Academia Science Republic of Tajikistan, National Studies University "Moscow Power Institute" in Dushanbe

Omarova Vera Professor, Ph.D., Pavlodar State Pedagogical Institute, Kazakhstan

Koziar Mykola Head of the Department, Doctor of Pedagogical Sciences, National University of Water Management and Nature Resources Use, Ukraine

Tatarintseva Nina Professor, Southern Federal University, Russia

Sidorovich Marina Candidate of Biological Sciences, Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Kherson State University

Polyakova Victoria Candidate of Pedagogical Sciences, Vladimir Regional Institute for Educational Development Name L. I. Novikova, Russia

Issakova Sabira Professor, Doctor of Philology, The Aktyubinsk regional state university of K. Zhubanov, Kazakhstan

Kolesnikova Galina Professor, Taganrog Institute of Management and Economics, Russia

Utebaliyeva Gulnara Doctor of Philological Science, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan

Uzilevsky Gennady Dr. of Science, Ph.D., Russian Academy of National Economy under the President of the Russian Federation, Russian Federation

Krokhmal Nataliia Professor, Ph.D. in Philosophy, National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine

Chorny Oleksii D.Sc. (Eng.), Professor, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

Pilipenko Oleg Head of Machine Design Fundamentals Department, Doctor of Technical Sciences, Chernigiv National Technological University, Ukraine

Nyyazbekova Kulanda Candidate of pedagogical sciences, Kazakhstan

Cheshmedzhieva Margarita Doctor of Law, South-West University "Neofit Rilski", Bulgaria

Svetlana Peneva MD, dental prosthetics, Medical University - Varna, Bulgaria

Rossikhin Vasiliy Full dr., Doctor of Legal Sciences, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine

Pikhtirova Alina PhD in Veterinary science, Sumy national agrarian university, Ukraine

Temirbekova Sulukhan Dr. Sc. of Biology, Professor, Federal State Scientific Institution All-Russia Selection-Technological Institute of Horticulture and Nursery, Russian Federation

Tsybaliuk Vitalii Professor, Doctor of Medicine, The State Institution Romodanov Neurosurgery Institute National Academy of Medical Sciences of Ukraine

CONTENTS

ART

<i>Юрій Новиков, Антон Генкин</i> ИВАН ФРАНКО И УКРАИНСКАЯ МУЗЫКА.....	4
---	---

<i>Стрельцова М. В.</i> РОЛЬ МАТЕРІАЛУ В ФОРМАЛЬНОМУ ТА ОБРАЗНОМУ ВИРІШЕННІ СИМПОЗИУМНОЇ СКУЛЬПТУРИ.....	8
--	---

PEDAGOGY

<i>Anna Boyko</i> CRITERIA AND SELECTION PROCEDURE OF VIDEO MATERIALS FOR BUILDING PRE-SERVICE FOOD TECHNOLOGISTS' SPEECH PRODUCTION COMPETENCE.....	13
--	----

<i>Elena A. Veliyeva</i> PROBLEMS IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE.....	18
--	----

<i>Бабаева Зарина Сайфуллаевна</i> О МЕТОДИКЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЕДИНСТВА ТРАДИЦИЙ И ИННОВАЦИЙ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ-ФИЛОЛОГОВ.....	22
---	----

<i>Хожамуратов Рамил Ибрахимович</i> О КРИТЕРИЯХ И МЕТОДИКЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА.....	27
--	----

<i>Юзликаев Фарит Рафаилович</i> ОСНОВНЫЕ ФУНКЦИИ УЧИТЕЛЯ-БАКАЛАВРА СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЫ.....	35
---	----

PHILOLOGY

<i>Кулібаба М. О.</i> ПОРАДА ЯК СУГЕСТИВНИЙ СКЛАДНИК УКРАЇНСЬКОГО МЕТЕОДИСКУРСУ.....	39
--	----

<i>Стоколос-Ворончук О. О.</i> ЛІТЕРАТУРА Й АНЕКДОТ: ДЕЯКІ ЄВРЕЙСЬКІ ОБРАЗИ У ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА..	45
--	----

<i>Ходаковська Н. Г.</i> ВІРШОВАНИЙ ТЕКСТ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	52
--	----

ART

ИВАН ФРАНКО И УКРАИНСКАЯ МУЗЫКА

*Профессор, ректор, Заслуженный деятель искусств Украины Юрий Новиков,
Украина, Днепр, Днепропетровская академия музыки имени М. Глинки;
Кандидат искусствоведения, старший преподаватель Антон Генкин,
Украина, Днепр, Днепропетровская академия музыки имени М. Глинки*

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/28022020/6932

ARTICLE INFO

Received: 12 December 2019

Accepted: 20 February 2020

Published: 28 February 2020

KEYWORDS

Ukrainian music, folklore,
poetry, national idea,
vocal genres, choral music,
symphonic music.

ABSTRACT

The article considers the contribution to Ukrainian in the music of the late 19th - early 20th centuries of the poet, public figure, researcher Ivan Franko. Advocating Western Ukrainian folklore, the poet turned to journalism and music criticism. Ukrainian composers created romances, choirs, cantatas, oratorios, vocal-symphonic cantatas, symphonic poems, radio dramas, operas, ballets based on poems by Ivan Franko. The special attention of Ivan Franko to Ukrainian folklore is noted.

Citation: Юрий Новиков, Антон Генкин. (2020) Ivan Franko i Ukrainskaya Muzyka. *World Science*. 2(54), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal_ws/28022020/6932

Copyright: © 2020 Юрий Новиков, Антон Генкин. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Введение. В украинскую музыку конца XIX – начала XX века Иван Франко вошел не только как поэт, стихотворения которого стали основой более двухсот вокальных композиций – ансамблей, хоров, кантат, ораторий, а некоторые драматические и прозаические произведения преобразовались в либретто балета и опер. Он оставил в ней яркий след как выдающийся общественный деятель. Особенно большое влияние оказал Иван Франко на становление национального демократического направления в музыке Галиции того времени, помог целому ряду молодых западноукраинских композиторов найти путь к реалистическому искусству. Богатство и красота его поэтических образов помогали композиторам более полно раскрыть свою творческую индивидуальность. Великий Каменяр был удивительно разносторонне одаренным человеком, а музыкальным чутьем и феноменальной памятью поражал даже музыкантов. В сборник украинских народных песен Н. Лысенко вошло несколько песен, записанных от Ивана Франко. Очень ценными являются также многочисленные записи народных песен Климента Квитки и Филарета Колессы. «Иван Франко любил народную музыку, песню, – писал композитор С. Людкевич по случаю двадцать пятой годовщины со дня смерти поэта, любил с присущим ему пристрастием. Он не был музыкантам, но умел глубоко почувствовать аромат народной музыки проявляя необычайно тонкое понимание мелодии, умел находить в ней душу» [4].

Результаты исследования. Известно, что собирать поэтический фольклор Иван Франко начал еще в студенческие годы и проводил эту работу на протяжении всей жизни, не оставляя ее даже во время заключения. Созданное им в этой области необычайно велико и ценно. Но заслуга Франко в том, что он выступал зачинателем систематического собирания и публикации музыкального фольклора на Западной Украине. Так, в 1894 году во Львове Иван Франко возглавил комитет, заданием которого были централизация музыкальной фольклористической работы и сплочение энтузиастов вокруг нее. Благодаря ему были опубликованы сборники народных песен Ивана Колессы (1902), И. Роздольского и С. Людкевича (1906), О. Нижанковского.

«... Когда кто-нибудь говорит, – писал Иван Франко, – что поэту не стоит заниматься пропагандой каких-нибудь идей или идеалов, что общественная борьба, национальные ссоры, те или иные реформы не его дело, то это говорит только его собственное бессилие. Все можно поэту; он человек, и ему надо интересоваться, проникаться всем тем, чем интересуются люди» [9]. И поэт постоянно проявлял интерес к украинской музыке.

Особенно его волновало развитие музыки Галиции. Он не мог примириться с гражданской инертностью некоторых художников, примитивизмом художественной формы. Время от времени поэт обращается к публицистике, к музыкальной критике, хотя сам считал себя дилетантом в этой области. Его труд «Из секретов поэтического творчества» (1898–1899), один из разделов которого посвящен музыкально-эстетическим проблемам, статья «Музыка польска і руска» (1892), две полемические статьи, «Праздник Лысенко в Австрии» и «Мысли профана на музыкальные темы» (1905) и рецензии имели большое значение для критической оценки творчества композиторов Галиции.

Много сделал Иван Франко для пропаганды в Галиции произведений Н. Лысенко и особенно его композиций к «Кобзарю», ориентировал западно-украинских композиторов на изучение лучших образцов русской и западноевропейской классики. И тем, что в 90-х годах XIX века на западной Украине выдвинулась плеяда молодых музыкантов, вставших под знамя музыкального реализма, мы в большой мере обязаны влиянию Ивана Франко.

Музыка, написанная на слова Ивана Франко, включает в себя произведения самых разнообразных жанров: от песни до оперы. К числу первых произведений можно отнести музыку В. Матюка к юношеской драме писателя «Три князя на один престол» (музыка не сохранилась). Пропала также и кантата О. Нижанковского «Не гармати грають нині», как, впрочем, и многие другие композиции на тексты Ивана Франко.

Большое значение для освоения украинской музыкой поэтического наследия Ивана Франко имел выход из печати его сборника «Из вершин и низин», ставшего животворным источником для многих композиторов. В поэзии Ивана Франко многие из них находили революционно-освободительную проблематику, задушевную лирику и глубину философских обобщений. М. Коцюбинский писал о том, что Иван Франко – лирик высокой пробы, и его лирические стихотворения просятся часто на музыку. Более всего обращались композиторы к таким сборникам поэта, как «Из вершин и низин» и «Увядшие листья».

Н.В. Лысенко был один из первых, кто обратился к лирике великого Каменяра. Пластичность мелодики, искренность, совершенство формы характеризуют такие романсы как «Місяцю-князю», «Не забудь юних днів», «Оце тая стежечка», «Розвійтеся з вітром», проникнутые мечтательной элегичностью.

Значительно субъективнее в выявлении чувств автор предстает перед нами в сборнике «Увядшие листья», что обусловило частое обращение различных музыкантов к отдельным поэзиям этой «лирической драмы» (М. Коцюбинский). Одна из экспозиционных поэзий «Первого клочка», положенных на музыку «Твої очі, як те море» раскрывает лирическую драму двух молодых людей. Она получила несколько интерпретаций в творчестве различных украинских композиторов. Наиболее удачные из них у Б. Лятошинского, Ю. Мейтуса, Ф. Надененко. Если романс Ф. Надененко отличается напевностью, то романс Б. Лятошинского близок своей мечтательностью, а романс Ю. Мейтуса привлекает игрой звуковых красок. Но в раскрытии основного настроения стиха – его поэтичности, вдохновенности – все трое близки между собой. Неизменное внимание музыкантов привлекает стихотворение «Не минай з погордою». Психологизм в раскрытии переживания, глубокое проникновение в настроение поэзии свойственны произведениям для голоса Г. Майбороды и Б. Лятошинского. Большую популярность приобрело стихотворение Ивана Франко «Безмежне поле», многократно положенное на музыку. Настроение этого стихотворения правдиво отображено в интерпретации Н. Лысенко. Настроение обманутых надежд и присутствие еще живого чувства определяют колорит стиха «Развейтеся с ветром», который Иван Франко назвал эпилогом «Первого клочка».

Если в «Первом клочке» тема любви занимает главное место, то для второго сборника поэзий любовь представляется недостижимой мечтой. Одно из лучших стихотворений этого сборника «Ой ти, дівчино, з горіха зерня», написанного в духе народной песни и проникнутого глубокой нежностью и скорбью, – нашло воплощение в задушевной музыке А. Кос-Анатольского. К стихотворению «Чого являєш мені» написали музыку Б. Лятошинский, Ф. Надененко и

К. Данькевич. На слова еще одного стиха – «Як почуєш в ночі» – Я. Лопатинский, Д. Сичинский, Я. Степовой, Г. Майборода. Драма героя здесь раскрыта через напряжение внутренних сил, борьбу чувств. В этих романах наиболее выявлен драматический конфликт поэзии Ивана Франко.

Многие из стихотворений великого Каменяря стали основой для создания музыки гражданского характера. Это «Кузнец» К. Стеценко, который обнаруживает родство с рабочими песнями «У долині село лежить», «Земле моя» и «Каменярі» Я. Степового. Они сыграли значительную роль в формировании характерных черт гражданской музыкальной лирики. В произведениях А. Штогаренко «Муштруйся, рекруте», Ю. Мейтуса «Гримить» затронута проблема борьбы за правду и социальное освобождение. Наряду с такими находим и яркие шуточно-сатирические: «Ви чули цю пригоду» А. Штогаренко, написанный в виде народной сцены, «Цехмістер Купер`ян» Ю. Мейтуса.

С именем Ивана Франко связаны и высшие достижения украинской хоровой музыки. К ним относятся хоры С. Людкевича и Н. Лысенко на слова «Вечного революционера». Особенно большую популярность приобрел хор Н. Лысенко. Он звучит как гимн революционному народу. Отсюда высокая обобщенность музыкального языка, синтез характерных интонаций украинских героических песен с интернациональными революционными песнями, героический пафос и мужество выражения. Неоднократно обращались украинские композиторы к стихотворению Ивана Франко «У долині село лежить», относящееся к гражданской лирике поэта. Музыку к нему писали К. Богуславский, В. Борисов, М. Вериковский, Е. Козак, Я. Степовой, Я. Ярославенко. Лучшие образцы претворения лирики философского плана находим в циклах хоров М. Вериковского «Весняна сюїта», Г. Веревки «Три пісні» для хору з фортепіано и И. Шамо «Чотири хори на слова Івана Франка». Все три композиции объединяет стремление раскрыть идею произведения через образы природы.

Свободный выбор стихов позволяет каждому из них по-своему раскрыть тему освобождения человека, силы народа, борьбы за братство. Среди лучших лирических и лирико-драматических композиций следует назвать произведения Д. Сичинского «Непереглядною юрбою», «Даремне, пісне», а также лирические хоры А. Кос-Анатольского, «Ой жалю мій, жалю» и др., проникнутые глубоким драматизмом, мелодичностью. Образцы кантатно-ораториального жанра в музыкальной франкиане немногочисленны. Наиболее известным произведением является кантата «Єднаймося» К. Стеценко. Вокально-симфоническая кантата «Наймит» С. Людкевича рассказывает о тяжелой судьбе украинского батрака и утверждает неизбежность освобождения и прекрасного будущего. Вокально-симфоническая кантата М. Скорика «Весна», написанная на стихи из цикла «Веснянки» – одно из последних произведений этом жанре, связанное с поэзией Ивана Франко.

Из драматических произведений Ивана Франко наибольший интерес вызвало «Украдене щастя». К нему обращались Н. Пруслин, Н. Вериковский, О. Радченко и другие. Известна музыка к радиоинсценировке сказки Ивана Франко «Фарбований Лис» И. Вымера, а также инсценизации «Каменяров» Л. Ревуцкого. В 1956 году, по случаю 100-летия со дня рождения великого поэта, во Львовском оперном театре была осуществлена постановка балета А. Кос-Анатольского «Сойчине крило». В балете много внимания уделено бытовым моментам, характеристике сценического действия в ущерб раскрытию внутреннего мира героев. Но своей общей направленностью балет утверждает главную гуманистическую идею произведения. На сюжет Ивана Франко написано несколько опер украинских композиторов Б. Лятошинского и Ю. Мейтуса. Опера Б. Лятошинского «Золотой обруч» написана, но мотивам повести «Захар Беркут». Композитор воссоздал в ней картину борьбы тухольцев с татаро-монголами; раскрыты и характеры главных героев. Основная идея произведения – стойкость украинского народа и любовь к родной земле – воплощена убедительно и правдиво. Большую роль играют лейтмотивы, составляющие главный стержень музыкальной ткани оперы и характеристики действующих лиц. Музыкальная ткань богата, колоритна и своеобразна благодаря опоре на народные галицийские песни. Широкое симфоническое развитие придает особую целостность всему произведению.

«Украденное счастье» Ю. Мейтуса – глубокая социально-психологическая драма, необычайно правдива и цельна. Основа музыкального языка оперы – мелодическая декламация, обусловленная преобладанием диалогических сцен. Большое значение имеет оркестровая партия, что позволяет глубже и рельефнее раскрыть характеры главных героев. Яркая национальность, правдивое воплощение основной идеи произведения позволили определить ее как выдающееся достижение украинской оперной музыки.

Выводы. Образы поэзии Ивана Франко нашли отражение не только в вокальной, но и в симфонической музыке. Эта симфоническая поэма «Не забудь юних днів» С. Людкевича, одноименные симфонические поэмы Г. Майбороды и С. Людкевича «Каменярі». Образ Каменяря нашел отражение в симфонической поэме Л. Колодуба «Великий Каменяр», в хорах А. Кос-Анатольского «Гімн Каменяреві» и З. Розмарина «Син коваля». Все это свидетельствует о глубокой любви украинского народа к своему великому сыну. Творческое наследие Ивана Франко – неисчерпаемый источник, из которого будут черпать вдохновение украинские композиторы. В различных областях музыки: камерной миниатюре, театральных и монументальных вокально-хоровых композициях – поэтическое слово Иван Франко еще возбудит отклик в сердцах многих художников и зазвучит с новой силой, привлекая сердца к высоким гуманистическим идеалам, которым служил Великий Каменяр.

REFERENCES

1. Bilecz`ky`j O., Bass I., Ky`sel`ov O. Ivan Franko. Zhy`ttya i tvorchist`. — K., 1956.
2. Gordy`ns`ky`j Ya. Suchasne frankoznavstvo (1916—1932) // ZNTSh. — L., 1935. — Т. CLIII.
3. Loshkov Yu. I. Profesijne muzy`chne my`stecztvo v ponyatijnomu prostori // Kul`tura Ukrayiny`: zb. nauk. pr. / Xarkiv. derzh. akad. kul`tury`. Xarkiv, 2008. Vy`p. 22. S. 141–152.
4. Lyudkevich S., Muzyka serdtsa: gaz. Sovetskaya Ukraina, 25 aprelya 1941 g.
5. Miroshny`chenko S. V. Kompozy`tors`ky`j profesionalizm yak kategoriya muzy`koznavstva // Ukr. muzy`koznavstvo. Ky`yiv, 1981. Vy`p. 16. S. 17–31.
6. Mel`ny`chuk B., Uniyat V. Ivan Franko i Ternopil`shhy`na. — Ternopil`: Ternograf, 2012. — 280 s.
7. Moskalenko V. G. Pro rozuminnya muzy`chnogo tvoru // Nauk. visn. Nacz. muz. akad. Ukrayiny` im. P. I. Chajkovs`kogo : zb. st. Ky`yiv, 2002. Vy`p. 20 : Muzy`chny`j tvir: problemy` rozuminnya. S. 3–13.
8. Sy`dorenko G. Literaturno-kry`ty`chna diyal`nist` Ivana Franka. — K., 1956.
9. Franko I., soch. v 20 tomah, — Kiev, 1928. t. 16. — s. 250.
10. Franko I.: Zbimy`k / Za zag. red. I. Laky`zy`, P. Fy`ly`povy`cha, P. Ky`yany`ci. — X.: Kny`gospilka, 1926.

РОЛЬ МАТЕРІАЛУ В ФОРМАЛЬНОМУ ТА ОБРАЗНОМУ ВИРІШЕННІ СИМПОЗІУМНОЇ СКУЛЬПТУРИ

Аспірантка кафедри ТІМ НАОМА, Стрельцова М. В.

Україна, м. Київ, Національний музей «Київська картинна галерея»

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/28022020/6933

ARTICLE INFO

Received: 15 December 2019

Accepted: 11 February 2020

Published: 28 February 2020

KEYWORDS

artistic image,
embodiment,
symposium sculpture,
material,
symposium.

ABSTRACT

On the example of creative work of the International Transcarpathian sculpture symposia, the article analyzes the relationship between the structure of the artistic image, the selection of forms and the material of the symposium sculpture. The conclusions about the influence of sculptural material on the disclosure of an image that uses its natural properties as signs of its own content (pattern, texture, hue, etc.) are made. It is proved that the material does not play a primary role in form and image projection, but it often directs the artist's opinion in a certain direction of form layout and embodiment of artistic image. Emphasis is placed on the practice of sculpture symposia and the associated technique of direct carving in stone, which have directly influenced the process of updating the image and plastic consciousness of Ukrainian artists since the second half of the 1980s.

Citation: Стрельцова М. В. (2020) Rol Materialu v Formalnomu ta Obraznomu Vyrishenni Sympoziumnoi Skulptury. *World Science*. 2(54), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal_ws/28022020/6933

Copyright: © 2020 Стрельцова М. В. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. Специфіка матеріалу, здається, втратила свою важливість для сучасних мистецьких практик. Проте у царині традиційної скульптури, яка зберегла свій статус класичного виду образотворення, матеріал зберігає свою актуальність, впливаючи на її формальні та образно-концептуальні характеристики. З точки зору онтології, попри розбіжності художнього образу зі своєю матеріальною основою, він пізнається в ній та через неї. Художник у процесі втілення задуму намагається виявити можливості матеріалу, «обіграти» їх. Відповідно, його особливості відбиваються на формі, а через неї – й на змісті мистецького твору. Поза тим, одним із головних завдань симпозіумного руху в Україні, окрім підвищення майстерності митців, залучення художників до участі у формуванні архітектурно-художнього урбаністичного середовища, став, за словами Н. Іванця, й обмін досвідом в роботі з матеріалом [2, с. 32]. Достатньо ґрунтовно це питання розглядають у своїх наукових розвідках М. Протас, Л. Лисенко та І. Светлов [4; 3; 5], інші дослідники – Д. Альошкіна, О. Собкович, С. Zöngür [1; 6; 7] – також побіжно торкаються зазначеної теми, утім усі вони переважно концентруються на проблематиці кам'яної симпозіумної скульптури. Водночас, як довели Міжнародні закарпатські скульптурні симпозіуми (2014–2019), діапазон використовуваних матеріалів значно розширився: від класичних для цієї форми організації творчого життя скульпторів каменю та дерева до металу, що останнім часом стає досить затребуваним організаторами українських симпозіумів, і аж до реді-мейду. Тож вважаємо за доцільне виявити та проаналізувати зв'язок і вплив матеріалу на конструктивно-морфологічні принципи та образно-сміслову структуру симпозіумної скульптури. Серед вжитих методів маємо виділити історично-хронологічний та мистецтвознавчий аналіз.

Результати дослідження. Як було вище зазначено, цілком репрезентативним у даному аспекті є приклад Міжнародних закарпатських симпозіумів скульптури. У них прослідковується

певна тяглість: перші симпозиуми на Закарпатті відбулися на межі XX–XXI ст., а новий етап скульптурних акцій просто неба розпочався у 2014 році. З того моменту було проведено вісім міжнародних симпозиумів, в яких взяли участь представники різних національних і регіональних скульптурних шкіл України.

Спочатку розглянемо кам'яну симпозиумну скульптуру. Довговічний, твердий, стійкий до погодних умов камінь зазвичай асоціюється із міцністю, історією та монументальністю, через що на початку XXI ст. він вважається одним із головних матеріалів скульптурного мистецтва. Через свій давній вік він оповитий ореолом сили та таємничості, що у різний спосіб використовують сучасні скульптори під час вирішення образної структури твору. Має він і додаткові переваги на кшталт колірних і текстурних нюансів, які покращують вигляд скульптури [7, с. 420].

Тож не дивно, що започатковані в Україні 1986 року скульптурні симпозиуми відродили інтерес до техніки прямого висікання в камені. Як зазначає М. Протас, з кінця 1980-х років оновлення образно-пластичної мови скульпторів відбувалось через «затвердження естетичної вартості первісної *massa confusa* (лат. — аморфної маси)» [4, с. 370–373]. Працюючи в природних матеріалах, художники ніби продовжували тисячолітню традицію [5, с. 10]. Про визначальну роль твердих матеріалів (передусім, каменю та дерева) і руху симпозиумів у подоланні кризового стану та подальшому поступі української скульптури в зазначений період пишуть і Л. Лисенко та Д. Альошкіна [3, с. 24; 1, с. 82]. Тоді вона, за аналогією з дзенівською традицією, надихалася естетизацією й медитативним спогляданням краси та філософської природи необробленої чи ледь підправленої скульптором кам'яної брили. Цей напрямок опрацьовувало багато українських митців, відкриваючи формотворчі та образотворчі можливості каменю у побудові монолітної художньої структури. М. Протас наголошує на тому, що саме блок каменю підказував скульптору ідею майбутнього художнього твору, впливаючи на специфіку пластичного вирішення образу [4, с. 373]. Такі твори втілювали авторську ідею, але водночас апелювали до «духу й генетичної пам'яті місцевості». Утім, ця хвиля захоплення абстрактними кам'яними композиціями вичерпала себе на початку 1990-х років [4, с. 374].

Хоча її відлуння можна спостерігати і у творчому доробку перших Міжнародних закарпатських симпозиумів (Україна, Угорщина, Словаччина, Румунія), що відбулись на території Мукачівського замку в 1998–2000-му роках. Ініціатором і художнім керівником тих симпозиумів був український скульптор угорського походження Петро Матл. За три роки в місті зробили 26 робіт. Варто наголосити, що закарпатські симпозиуми ніколи не мали прив'язки до певного матеріалу, тож у рамках, скажімо, I Міжнародного скульптурного симпозиуму 1998 року хтось працював із каменем або поєднанням різних видів каменю (Василь Роман, Сергій Донченко, Богдан Корж, Олександр Мацюк, Петро Матл), а хтось, як мукачівський скульптор Віталій Синчук, – із деревом. Перший симпозиум під назвою «Ангел-охоронець» тематично був пов'язаний з суворими часами кінця 1990-х років.

Якщо проаналізувати тогочасні твори закарпатських митців, то, попри різницю в матеріалах, у них прослідковується спільна риса – звернення до джерел народного мистецтва та стилізові пошуки у річищі фольклорної традиції. Тому максимально стилізований, побудований на м'якому, плавному перетіканні органічних об'ємів «Ангел» уродженця Ужгорода Б. Коржа віддалено нагадує легендарного Козака Мамаю. Вочевидь, використаний для його виготовлення камінь має досить однорідну текстуру і рівномірну твердість, що уможливило такі відшліфовані округлі форми і графічне трактування окремих антропних фрагментів зображення.

Зроблений в карпатському туфі «Знахар» П. Матла зберігає первісну кубічну форму каменю, що набуває внутрішнього руху за рахунок зсуву верхньої горизонтальної площини по діагоналі. Скульптор підкреслює його делікатним об'ємним моделюванням голови персонажа та птаха в його руках. Воліючи не приховувати природні текстурні та фактурні властивості цієї пористої ніздрюватої гірської породи, П. Матл лише частково обробляє поверхню каменю, що ще більше архайзує та міфологізує образ знахаря. Вважаємо, що це – чи не найвдаліша симпозиумна робота цього скульптора на Закарпатті. Загалом, за спостереженням О. Собкович, такі скульптори як Петро Матл або Богдан Корж, працюючи в камені, демонструють домінування лаконічної, узагальненої пластичної мови, плавної текучості об'ємів у зображенні людської фігури [6, с. 88].

Так само виконана в туфі скульптура «Ангел» В. Романа через специфіку каменю та його природну красу зазнала лише незначного «доопрацювання». Скульптор двома площинами ледь окреслив обличчя персонажа та через заокруглену верхню частину брили спрямував вбік

пластичний рух об'ємів, зміщених один щодо іншого. На контрасті загострив гладкі площини в нижній частині каменю, максимально виявивши текстуру та посиливши різницю фактур в оброблених та недоторканих частинах композиції. У результаті, оповитий романтичним ореолом образ ангела загадково виринає із арочного отвору замку «Паланок».

Мукачівській скульптор В. Синчук тоді опрацьовував більш як п'ятиметровий стовбур дерева, створивши з нього легку, у дусі багатівікової традиції різьби по дереву, вертикаль «Дерева життя». Властивості та розмір дерева вплинули на композицію роботи, яку він будує за принципом традиційного поділу світового дерева на три частини, що символізують минуле, теперішнє та майбутнє. При цьому центральний елемент зображує у вигляді двочастинної спіралеподібної наскрізної структури. Одна частина її вкрита орнаментальними фольклорно-антропоморфними рельєфами, інша, що відстоїть від неї завдяки просторовим цезурам, своєю лаконічною довершеною пластикою спрямовує погляд глядача вгору, де встановлений елемент з традиційної народної архітектури з хрестоподібним орнаментом. У цій роботі завдяки новаторському підходу скульптора до традиційного ремесла різьблення в дереві відчутна сучасна інтерпретація опоестизованого міфотворчого начала фольклору.

Вихованець на той час Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва (тепер – Львівська національна академія мистецтв) Сергій Якунін під час другого Міжнародного закарпатського симпозіуму скульптури 1999 року, що проходив під девізом «На межі тисячоліть», уже тоді виявляв схильність до об'ємно-просторових форм, конструювання та поєднання матеріалів. Недарма сьогодні він активно працює в галузі інсталяції та ленд-арту. У тогочасній роботі «Міст» він використав рештки старого дерев'яного моста мукачівського замку «Паланок», який на той момент демонтували, влучно поєднавши їх із двома кам'яними опорами. Каміні, що нагадують архітектурні елементи, були ретельно оброблені, декоровані лапідарними орнаментами в центрі композицій та фактурними акцентами. На контрасті з ними стара дубова балка завдовжки 10 метрів вгорі створювала образ чогось нетутешнього. Динамічна за своєю формою, вона наче була готова злетіти над масивними опорами, підтримуючи девіз симпозіуму та символізуючи злам століть, початок нового міленіуму, розрив між старим і новим. У цьому випадку мова не йшла про використання природних властивостей матеріалу для побудови художнього образу, радше – про органічне поєднання та водночас полярність різних за походженням, фактурою, формою, кольором, навіть принципом обробки (чи не обробки) матеріалів.

Тим самим шляхом поєднання різних за походженням природних матеріалів (дуба та пісковика), щоправда, уже у 2014 році пішов словацький скульптор Томаш Гудьєло під час Першого міжнародного закарпатського скульптурного симпозіуму у с. Боржава. Останній був організований очолюваним Петром Матлом ГО «Про Арте Мункач» у рамках соціального проєкту, покликаного сформувати новий туристичний маршрут «Скульптурний шлях Закарпаття». Він розпочинається в м. Сколе на Львівщині й закінчується у с. Каллошем'єн в Угорщині, поєднуючи Україну та Угорщину і на символічному, і на матеріальному рівнях. Адже кожен пункт на даному маршруті представлений симпозіумною скульптурою. Темою першого симпозіуму 2014 року стали місцеві легенди та історичні події. Скульптура Т. Гудьєло призначалась для села Галабор на Берегівщині та мала бути розташована біля церкви. У тій церкві колись працював Галаборі Добош Бертолон, видатний літописець, визначний уродженець і діяч цього села, який копіював Кодекс-Добрентеї, та був одним із перших перекладачів Пісні Співів і псалмів царя Давида. Тож, виходячи з тематики та наявних матеріалів (стрункої вертикалі дубової колоди), скульптор вдався до схематизованого антропоморфного зображення, де навіть голова людини, що дивиться в небо, була зроблена у вигляді маленької книжки. Велика «Біблія» в руках перекладача була виконана в пісковіку та символізувала небесне походження перекладеної інформації. Т. Гудьєло виявив тонке відчуття природи матеріалу, максимально зберігши його первісну форму та підкресливши семантичне навантаження образу низкою контрастів: вертикаль – горизонталь; тепле, вкрите майже декоративною фактурою дерево – світлий, прохолодний, відшліфований камінь; темний колір зовнішньої поверхні людського тіла – світлий внутрішній простір, наче символ еманції божественного світла знань. Ті самі лаконічні прийоми, контрасти фактур і матеріалів та вертикальна композиція властиві й іншій його роботі «Єдність» 2017 року.

Закарпатський скульптор угорського походження Ендре Гіді молодший того року зробив скульптуру «Ілка» в пісковіку. Характеризуючи роботи Ендре Гіді молодшого, О. Собкович відзначає їхнє прагнення до абстрактних форм і суто формальних знахідок...[6, с.

88]. Цей потяг до гранично узагальнених, стилізованих форм простежується і в трактуванні фігури княгині Ілки. Позбавлений будь-яких портретних рис жіночий образ завдяки організації ритмізованих об'ємів і делікатному силуету ніби проростає з-під землі. Адже за легендою Ілка була похована під курганом, тож при символічному відтворенні її постаті у симпозиумній скульптурі був насипаний штучний курган прямо в центрі села. При цьому контраст фактур «заземляє» вертикально спрямований рух форм, викликаючи ніжні, щемливі відчуття. Ті самі віталістичні енергії, контрасти фактур і природні форми будуть з'являтися і в інших його симпозиумних творах («Міст», 2017; «Кам'яна брунька», 2018), де Е. Гіді з неменшою увагою буде ставитися до властивостей матеріалу, його природного кольору, фактур, можливостей шліфування поверхні тощо.

Цікавими з точки зору композиції та поєднання матеріалів є й дві роботи угорських майстрів: «Міст» Руперта Яноша та «Єдність» Яноша Дрієньовські. Зроблені 2017 року під час симпозиуму під назвою «Міст» вони, кожна у свій спосіб, створювали символічний образ людських стосунків, культурної цілісності, налагодження ефективної комунікації між націями і країнами, моста між сьогоденням, майбутнім і минулим. Задля більшої динаміки та передачі активної взаємодії різних часових категорій Р. Янош з'єднує між собою металевими конструкціями різновеликі частини ямпольського пісковика. При цьому він вдається до контрасту негативного та позитивного простору, фактур, зсувів площин і кубістичних об'ємів. Я. Дрієньовські, який вперше на закарпатському симпозиумі працював у камені, створив майже симетричну горизонтальну композицію, в якій полірована чорна лабрадоритна плита відокремлює два світлі яйцеподібні об'єми як символ зародження життя. Вони відображаються в ній як у дзеркалі, ілюструючи тезу скульптора про те, що, щоб на мосту дві різні людини чи нації пізнали один одного, їм з початку треба пізнати самих себе. Він цілком будує задуманий художній образ, виходячи з природних властивостей різних порід каменю (текстури, кольору, придатності до полірування / шліфування).

2018 року в Угорщині та Україні було проведено два симпозиуми на тему «Прощання зі зброєю», присвячені 100-й річниці закінчення Першої світової війни. Тут цікаво відзначити роботу «Глорія» українського скульптора іранського походження Саїда Ахмаді. Монументальна, вирішена лапідарними об'ємами антропоморфна дерев'яна постать жінки-переможниці отримує нове виразне емоційне звучання завдяки обробці поверхні матеріалу – його тонуванню в яскраві локальні кольори. При цьому С. Ахмаді зберігає враження монолітності форми. Натомість поляк Рішард Літвінюк в своєму «Млині миру» демонструє кардинально інший підхід до роботи з деревом, з'єднуючи між собою великі, насиченого теплого кольору дошки, що складають масштабну, фактично архітектурну ритмізовану конструкцію. Такі можливості дерева надають образу враження нескінченного руху й пробуджують цілу гамму невланих емоцій та асоціацій.

Тоді ж була зроблена робота «Війна» Василя Татарського, що поєднала в собі характеристики металевої скульптури із технікою асамбляжу, в якій були використані елементи реді-мейду – гусениця від справжнього трактора (від танка було важко дістати). Тож скульптор закрутив її у своєрідну «спіраль часу», поклавши всередину різні сталеві елементи, що у метафоричний спосіб стверджувало наступну ідею: час усе перемеле, навіть дуло гармати. Жодна війна не здатна зупинити плин часу.

Висновки. Враховуючи вищесказане, можна констатувати, що надважливе значення для подолання засилля академізму та подальшого розвитку сучасної української скульптури наприкінці 1980-х років відіграла техніка прямого висікання в камені та скульптурні симпозиуми. Загальні прийоми роботи з природним матеріалом (каменем і деревом) у симпозиумній скульптурі виражаються в осмисленому мінімальному впливі на первісну форму та у виявленні природних якостей самого матеріалу (через шліфування, полірування, термообробку, тонування, конструювання тощо). Певною мірою байдужий до матеріалу образ використовує його іманентні якості як ознаки власного змісту, зокрема, фактуру, текстуру, відтінок кольору тощо. Завдяки своїм природним властивостям і формі матеріал часто «підказує» учасникам симпозиумів принципи побудови форми та втілення художнього образу, про що яскраво свідчать приклади ландшафтних робіт, створених під час Міжнародних закарпатських скульптурних симпозиумів межі XX–XXI ст. та останнього десятиліття. Художньо-стилістичний аналіз симпозиумного доробку доводить той факт, що багатьох закарпатських скульпторів приваблювала й досі приваблює естетика необробленого каменю, особливо у поєднанні із обробленими фрагментами поверхні. Їм також

властива активна апеляція до гранично стилізованих, біоморфних форм і фольклорних мотивів. Загалом, закарпатські симпозиуми надають широкі можливості для опрацювання різних матеріалів аж до реді-мейду та їхніх комбінацій, що також іде на користь створюваному образу, збільшуючи діапазон використовуваних засобів художньої виразності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альошкіна, Д. (2007). Людина-легенда, «мистець-симпозиум», або геній з Пирятина. Образотворче мистецтво, 3, 80–82.
2. Іванець, Н. (1988). «Земля квітує». Образотворче мистецтво, 1, 32.
3. Лисенко, Л. (1993). У пошуках загублених зв'язків. Образотворче мистецтво, 2, 22–25.
4. Протас, М. А. (2012). Скульптурные симпозиумы Украины. Стилистико-парадигмальная эволюция. Киев: Феникс.
5. Светлов, И. (1979). Симпозиум скульптуры на открытом воздухе. Творчество, 3, 10–16.
6. Собкович, О. (2016). Сучасна скульптура Закарпаття. Образотворче мистецтво, 2, 86–89.
7. Zöngür C. (2017). International Sculpture Symposiums and Impressions. Sociology and Anthropology, 5(5), 420–431. Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/317311786>. DOI: 10.13189/sa.2017.050506

PEDAGOGY

CRITERIA AND SELECTION PROCEDURE OF VIDEO MATERIALS FOR BUILDING PRE-SERVICE FOOD TECHNOLOGISTS' SPEECH PRODUCTION COMPETENCE

Anna Boyko

Ukraine, Kyiv, National University of Food Technologies

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/28022020/6934

ARTICLE INFO

Received: 17 December 2019

Accepted: 13 February 2020

Published: 28 February 2020

KEYWORDS

pre-service food technologist's,
criteria selection, video materials,
quality criteria, quantity criteria,
speech production competence.

ABSTRACT

The article describes the process of video materials' criteria selection for building pre-service food technologist's speech production competence and the procedure of video materials selection according to these criteria. The article defines the definition of selection criteria and determines factors were considered in the process of video materials' selection criteria specification.

Citation: Anna Boyko. (2020) Criteria and Selection Procedure of Video Materials for Building Pre-Service Food Technologists' Speech Production Competence. *World Science*. 2(54), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal_ws/28022020/6934

Copyright: © 2020 **Anna Boyko**. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Introduction. Successful building pre-service food technologist's speech production competence needs solution of educational materials' selection problem.

M. V. Liakhovytskyi consids video and audio materials to be the most effective learning tool. According to scientist, video and audio materials' using in the educational process promotes artificial foreign language environment creation, visualization principle realization, individualization of education, intensification of speech production and increases duration of foreign language lessons. Video and audio materials are the standard of foreign language [9].

The problems of methodological potential and selection criteria of video and audio materials for speech production competence building was researched by a great number of the scholars. We can highlight such researches:

- video materials using for speech production competence building in the intensive course at the primary stage of linguistic university (N. F. Borysko);
- authentic video materials using for building pre-service lawyer's speech -production competence (S. E. Kirzhner);
- authentic feature films using for building speech production for linguistic students (V. S. Pashchuk)
- professional authentic audio texts using for building speech production for students of physical and mathematical faculties (N. R. Petranhovska).

Since the problem of video materials using for building pre-service food technologist's speech production competence in the process of independent learning is unsolved, the purpose of the article is the determination of video material selection criteria for educational goals.

Research results. Borysko opined that selection criteria are the characteristics on the base of that quality and quantity evaluation of video materials is carried out with the goal of the inclusion or non-inclusion in educational process [2].

According to Litvin and Byriuk such factors were considered in the process of video materials' selection criteria specification for building pre-service food technologist's speech production competence [8, 1]:

- 1) methodological requirements to the content and form of educational texts and audio texts;
- 2) the purpose of education is building pre-service food technologist's speech production competence;
- 3) requirements of the food technology curriculum to:
 - a) the level of speech production competence;
 - b) the content of topics.
- 4) the conditions of education organization: independent learning with Moodle using.

The summarizing of scientific researches devoted to the problem of video and audio selection criteria specification for building speech production competence [9, 2, 5, 14, 8] and taking into account the observations of Borysko, Krapchatova and Litvin (2010) which consider selection criteria in both quality and quantity aspects [2, 6, 8] let extrapolate them to our problem:

I. Quality criteria:

1. Authenticity.
2. Suitability to topic.
3. Informativity.
4. Normativity and relatively correctness.
5. Intelligibility.

II. Quantity criteria:

1. Duration of video recording.
2. Rate of speech.

Authenticity is one of the most important criteria. Khalieieva consider texts created by native speakers for native speakers namely for real life, not for educational purpose to be authentic [17]. Godis defines authentic texts as texts taken from the real life of the other country (radio- or TV program, Internet) and integrated into the educational process without any changes. The scholar opined that such texts should be used for the lessons in foreign language for specific purposes [18].

According to the suitability to topic criterion, educational video materials should be in accordance with the topic content charged by Curricula in foreign language for specific purposes for pre-service food technologists. Therefore, on the base of the curricula video materials were selected to such topics:

- Bread and confectionary production;
- Milk processing;
- Meat processing.

In accordance with informativity criterion, it is necessary to select video materials which contain efficiently professional information [10], namely messages about food technologies and their description.

According to Kirzhner normativity and relatively correctness criterion can be defined as such video materials where speech of communication participants meets the phonetic, grammar and lexical norms [5].

Sivachenko opened that the criterion of video material intelligibility is complex and contains a number of components that can be divided into two categories:

- 1) Intelligibility of language tools;
- 2) Intelligibility of sound design [15]. These categories should be described in detail.
 1. Intelligibility of language tools is determined by curricula requirements. Necessary grammar and professional vocabulary to every topic should be studied by students during practical lessons.
 2. Intelligibility of video sound design are determined by Kulish by such parameters for the characteristics of speech sound design: 1) diction; 2) expression; 3) emotionalism; 4) loudness; 5) accentuation; 6) voice height; 7) voice timbre; 8) tone; 9) speech defects [7]. The idea of Sivachenko can be supported that for educational purposes audio and video materials with clear diction should be selected [15].

After describing of quality criteria selection, quantity criteria should be described.

So, because of curricula in "Foreign languages for specific purposes" for pre-service food technologists does not contain the requirements to video recording duration, the number of scientific researches were studied.

Table 1. Duration of educational video or audio recording

Scholar	Recording duration
Tarnopolskyi, O. B. [16]	Beginner from 2 to 3 min., Advanced from 15 to 20 min.
Krapchatova, Ya. A. [6]	I year- from 2 min to 6 min. II year from 3 min to 7 min.
Jordan, R. R. [19]	Beginner from min to 10 min. Advanced 30 min.
Novohradska-Morska N. A. [11]	From 1, 5 min. to 4 min.

The table shows that there are different views on the issue. So, the author's experience in foreign language teaching in non-linguistic university let support the opinion of Petranhavska, that reduction of foreign language lessons and the low level of food technology students' obstructs using of authentic video in full instead the scholar proposes completed in content fragments of authentic video [14]. For this reason duration of educational video recording from 1, 5 – 2 to 3–5 minutes is optimal for technical students [12].

Criterion of speech rate is important quantity criterion. Ivanova and Tarasova opined that speed rate of speech creates barrier for perception of information enough by first-year student at philological faculties and propose using of video materials with medium speech rate [4]. This requirement is the more relevant in the process of studying of students at engineering faculties.

The table 2 shows the selection procedure of video material for building pre-service food technologist's speech production competence.

Table 2. The procedure of video footage selection for building pre-service food technologist's speech production competence

Criteria Video recording	Authenticity	Suitability to topic	informativity	normativity	Intelligibility	Video recording duration. Rate of speech	Diction	The result of selection
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.The industrial Bread Process	+	Bread Making	+	+	+	10 min., medium	+	+
2.Baked Bread	+	Bread Making	+	+	+	4 min., low/medium	-	-
3.Basic Steps of Bread Making	+	Bread Making	+	+	+	39 min., medium	+	-
4.Milk Chocolate	+	Confectionary	+	+	+	5 min., medium	+	+
5.Mars makes M&M's	+	Confectionary	+	+	+	1 min. 30 s, medium	+	+
6.Old Hershey's Chocolate	+	Confectionary	+	+	+	28 min., medium	+	-
7.Hy-Vee Cheese Making Trip to Wisconsin	+	Milk Processing	+/-	+	+/-	5 min. 40 s, medium	-	-

Continuation of table 2.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
8.The Art of Cheese-making	+	Milk Processing	+	+	+	11 min 40 s, medium	+	+
9.Cheese Making in the Swiss Alp	+	Milk Processing	+	-	+	21 min., medium	+	-
10.Widmer's Cheese Cellar	+	+/-	-	+	+	9 min. 30 s, medium	-	-
11.Food processing and Packaging Machine exhibition	+	Packaging Machines -	+	-	-	30 min.	-	-
12.How it's Made. Mozzarella Cheese	+	Milk Processing	+	+	+	4 min. 20 s, medium	+	+
13.Sausages you need to know	+	Meat Processing	+	+	+/-	1 min. 47 s, medium	-	
14.How it's made – hot dog	+	Meat Processing	+	+	+	5 min. 02 s, medium	+	+
15.How ham is made from a whole pig	+	Meat Processing	+	-	-	7 min. 14 s, вище high	-	-
16. Meyn Food Processing Technology	+	Meat Processing	+	+	+	1 min. 14 s, medium	+	+

So, in the process of research 16 video (duration 3 hours 5 minutes) were analyzed and 7 video (duration 48 minutes) were selected.

Conclusions. Video material selection criteria for building pre-service food technologist's speech production competence were determined. These are quality criteria (authenticity, suitability to topic, informativity, normativity and relatively correctness, intelligibility) and quantity criteria (duration of video recording, rate of speech). The set of video materials was selected according to these criteria. Selected video materials will be used for creation of the subsystem of exercises for building pre-service food technologist's speech production competence.

REFERENCES

1. Бирюк О. В. Критерії відбору автентичних англомовних публіцистичних текстів для формування у майбутніх учителів соціокультурної компетенції у процесі читання . 2005. 8: 150 – 157.
2. Бориско Н. Ф. Теоретические основы создания учебно-методических комплексов для языковой межкультурной подготовки учителей иностранных языков (на материале интенсивного обучения иностранным языкам): дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Наталья Федоровна Бориско. – К., 2000. 508.
3. Бочкарьова О. Ю. Критерії відбору автентичних аудіотекстів для навчання майбутніх учителів англомовного професійно спрямованого аудіювання. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Педагогіка та психологія». 2006. 11: 33 – 40.
4. Іванова О.В., Тарасова В.В. Практичний курс основної іноземної мови: Learning English Through Video. Навчальний посібник. – К., 2015. 400.
5. Кіржнер С.Е. Навчання майбутніх юристів професійного англійського монологічного мовлення з використанням автентичної відеофонограми: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / С.Е. Кіржнер; К., 2009. 263.

6. Крапчатова Я. А. (2014). Методика організації само- і взаємоконтролю рівня сформованості англомовної компетенції в аудіюванні майбутніх філологів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Я. А. Крапчатова; К., 2014. 265.
7. Кулиш Л. Ю. Психо-лингвистические аспекты восприятия устной иноязычной речи. – К., 1982. 206.
8. Літвін І. М. Відбір текстів-інтерв'ю для формування англомовної компетенції у майбутніх учителів. Вісник КНЛУ. 2010. 18: 176-183.
9. Ляховицкий М. В. Применение звукозаписи в обучении иностранным языкам. – М., 1979. 133.
10. Несин Ю.М. Навчання майбутніх офіцерів професійно спрямованого монологу- міркування на основі англомовних фахових автентичних аудіотекстів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Ю.М. Несин; К., 2013. 297.
11. Новоградська-Морська Н. А. Відбір англомовної телевізійної інформації для навчання аудіювання студентів економічних спеціальностей. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія "Педагогіка та психологія". 2005. 8: 133-139.
12. Онисина И. С. Обучение студентов технических вузов аудированию профессионально направленной речи (III этап, английский язык): дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Ирина Сергеевна Онисина – К., 1990. 211.
13. Пашук В. С. Навчання студентів мовних спеціальностей усного англійського монологічного мовлення з використанням автентичних художніх фільмів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Вікторія Степанівна Пашук. К., 2002. 247.
14. Петранговська Н. Р. Навчання студентів фізико-математичних факультетів професійно спрямованого монологу-міркування на основі англомовних фахових автентичних аудіотекстів: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Наталія Романівна Петранговська. – К., 2004. 290.
15. Сіваченко О. О. Навчання аудіювання англомовних драматичних творів студентів старших курсів мовних спеціальностей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Сіваченко Олена Олександрівна. К., 2009. 284.
16. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: [навч. посіб.] / Олег Борисович Тарнопольський. – К., 2006. 248.
17. Халеева И. И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи. М.: Высшая школа. 1989. 238.
18. Godis, Tomas Produktive und rezeptive Fertigkeiten. Teil 1 Lesen und Hören. Tmave: Tmavska universita. 2016. 96.
19. Jordan R. R. English for Academic Purposes: Guide and Resource Book for Teachers. R. R. Jordan. Cambridge, 1997. 404.

PROBLEMS IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE

Elena A. Veliyeva,

Azerbaijan State University of Oil and Industry, Azerbaijan

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/28022020/6935

ARTICLE INFO

Received: 20 December 2019

Accepted: 11 February 2020

Published: 28 February 2020

KEYWORDS

cognitive,
creativity,
activity,
perceive,
allow,
distinguish,
interaction,
relevant.

ABSTRACT

This article discusses the problems of teaching a foreign language at a technical university at the present stage. The problem of deepening cognitive activity, strengthening the independence and creativity of students is one of the stimulating tasks in pedagogy. The modern orientation of education towards the formation of a person's competence in activities and communication presupposes the creation of didactic and psychological conditions in which a student can show a personal position, individuality, express himself as a subject of training. And, namely, the student is involved in the process of educational activity with varying degrees of activity.

The article also describes three levels of cognitive activity of students: reproducing, interpreting and creative. The first level, reproducing, is characterized by the desire of students to understand, remember, reproduce the acquired skills, mastering the ways of performing actions on the model. The interpretation level implies a desire to comprehend the meaning of what is being studied, to apply knowledge and mastered methods of activity in new educational conditions. The creative level, on the other hand, provides students with a readiness for a theoretical understanding of knowledge, an understanding of the connections between objects and phenomena, an independent search for solutions to problems. The article analyzes passive and active learning, depending on the level of cognitive activity of students in the educational process. With passive learning, the student acts as an object of educational activity (monologue lectures, reading literature, demonstrations) and does not perform any problematic, search tasks. With active learning, the student becomes the subject of educational activity, enters into a dialogue with the teacher, actively participates in the cognitive process, performs creative, search, problem tasks.

Moreover, in this article, based on the objective laws of the process of cognitive activity of a person, information on problem education is given. And, namely, the basis of the theory of problem-based education is: 1. purposefulness (i.e. not one goal is to study the material, but several - educational, educational, developing); 2. The problematic structure of educational material; 3. A combination of creative and reproductive teaching methods; 4. duality of the learning process (the listener is not a passive object of pedagogical activity, but an active subject of the learning process); 5. The corresponding structure of knowledge; 6. systematic motivation for learning (the formation of students' cognitive needs and interest in knowledge).

It is also noted that when implementing the principle of problem-based learning, a whole series of psychological and related problems arise, primarily with the creation of a problematic situation corresponding tasks to be solved. This article provides solutions to these problems.

Citation: Elena A. Veliyeva. (2020) Problems in Teaching Foreign Language. *World Science*. 2(54), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal_ws/28022020/6935

Copyright: © 2020 Elena A. Veliyeva. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Problems in foreign language teaching are deserved to be submitted as the samples in students' cognitive activity at technical university in modern conditions.

The problem of cognitive activity enhancement, students' independent strengthening and creativity is one of the forcing tasks in pedagogy. Up-to-date coordination of education to construct the competence is the readiness and ability of the person to activity and communication. It assumes to create the suitable conditions in which the student can conduct not only mental and educational activity, but also have an individual position and distinctly original abilities to express itself as the subject of training.

The trainee is included into educational process with different levels of activity. There indicates reproductive-imitative, search-and-perform and creative levels of students' activity in pedagogy, which correlates with one of the objectives in teaching techniques. There also distinguish three types of comprehensive activity: reproducing, interpreting and creative. **The reproducing** level is characterized by the students' abilities to understand, remember, reproduce the acquired knowledge, and improve the ways of display their actions on the pattern. **The interpreting** level admits the aim to understand the meaning of the learned material, to gain knowledge and to use the applied activity methods in the new educational conditions. **The creative** level ensures the students' readiness to understand language theory, to perceive the link between themes and phenomena in individual searching for problem solving. Passive and active study are distinguished in an educational process depending on the level of students' cognitive activity. In passive study, the trainee acts as the main object of educational activity (lectures-monologues, home reading literature, demo-presentations) and does not solve any issue or find tasks. In active learning, the trainee becomes a center of educational process, both in teacher-centered and student-centered activities. A student actively participates in the cognitive process. The problem training theory consists of many characteristics of individual and total training (for example, subject-subject principle of interaction between a teacher and students that motivates teaching, etc.) and reflects the achievement of the general goal in any educational system - development of students' personality.

Speaking about problem in teaching foreign languages as a natural integral component of this process, it is necessary, first of all, to create a psychological installation of the teacher on a new type of teaching - a "holistic type of training". Let us give a complete definition of this type of training in this paper. The most important categories of a problem training theory, internally connected with other categories of didactics, are considered to be: a problematic situation, an educational problem, a hypothesis, a proof, and a cognitive autonomy. The problem is based due to the objective regularities of person's cognitive activity process and a didactic principle. The basis of problematic learning theory is:

1. Goal-setting (i.e. not one purpose material study, but educational, developing);
2. Problem structure of educational material;
3. Combining creative and reproductive learning methods;
4. Binarity of the learning process (the listener is not a passive object of pedagogical influence, but an active subject of the learning process), student-centered
5. Relevant structure of knowledge;
6. Systematic motivation of teaching process (formation of students' cognitive need and interest in knowledge).

When implementing the principle of problems in training, a number of psychological and related problems arise with the creation of a problematic situation to be solved. In order to create and solve the problematic situation, it is necessary to observe three conditions: the subject has a cognitive need. There are certain physical, intelligent, operational possibilities for solving the problem. In other words, the subject, namely, the student, must be put in a situation of intellectual difficulty from which they themselves must find the way out. With this approach, students are not given ready-made rules and structures. Students are only assisted in developing these rules for themselves. The creative work on the problem is performed on the basis of solving problems in analysis, comparison, generalization and systematization. It is successful when there is a problematic situation. However, the problem is not always raised. This happens in cases where problems are not interesting for students, and they are not related to their lives, and when students have too low level of knowledge to solve this problem. Moreover, on the contrary, they quickly find a solution and they are not interested in further course of reasoning. There are various options for setting and solving the problem.

Solving the problem in the educational problematic situation involves several stages. The first is the task understanding formulated in a ready form by the teacher or determined by the student himself. The second is the "acceptance" of the task by the student, which must be solved by him individually. It must be understood and accepted. The third is its solution, which should cause emotional experience (better satisfaction than frustration, dissatisfaction with itself) and desire to set

and solve one's own task. The mandatory component is the control of decision correctness. Here, it is essential to note the role of task formulation for its correct understanding and acceptance.

For example, if students read the text on a new type of drilling rigs developed and used abroad and were given the task of expressing their opinion on whether such rigs could be applied in a particular region of the country, then to formulate that opinion (to demonstrate your erudition, ability to analyze, that is, to express yourself as a person) will need to solve a rather complex technical problem.

Speaking about the problem of teaching a foreign language, it is necessary to pay attention to the fact that the solution of the problem can relate to all components of the psychological content of foreign language speech activity: its subject matter - meaning content; facilities - language vocabulary and grammatical units; methods of forming and formulating an idea. Accordingly, different levels of a problem and problematic situations can be determined depending on the greater or lesser complexity of the problem being solved. The first of them can be the level of creation in a problematic situation on a well-known subject of speech by familiar means, i.e. language units (for identification, updating of new unknown methods in idea formation and formulation). The second may be the level at which the student knows the methods worked out in advance to form and formulate an idea by means of familiar language, new meaning content, thought, topic of speech. At this level, the problematic situation may also involve finding more complex ways to form and formulate thought at more complex levels in foreign language speech. At the third level of this hierarchy, the solution of substantive tasks is set by the problematic situation and understood by students as their own personal problems that can be carried out and searched.

The following methods of creating problematic situations are identified: encouraging students to theoretical explanation of phenomena, facts, external mismatch between them. They are:

- using educational and life situations that arise when students perform practical tasks in educational or scientific activities;
- setting educational problematic tasks aimed at explaining phenomena or finding ways of their practical application;
- encouraging students to analyze facts and phenomena of reality that create a contradiction between life and scientific concepts about these facts;
- hypothesizing, formulating conclusions and testing them; motivation of students to comparison, comparison and opposition of the facts, phenomena, rules of actions as a result of which there is a problematic situation;
- familiarizing students with facts that seem inexplicable and have led in the history of science to the presentation of a scientific problem;
- organization of interactive subject communications;
- varying tasks, reformulating the question.

Examples of problematic situations are:

1. You are a process engineer at the oil refinery, explain why hydrogen and carbon should be cracked into fractions in the chambers.
2. There are different methods of interview during employment, select the best one suggested when taking into account the described production conditions.
3. You are the HR manager, select the best applicant for the work center, taking into account the specifics of production.
4. Write CV, indicating your strengths and weaknesses.
5. Develop your way of conquering the European oil market.
6. Improve safety instructions for oil production.
7. Prepare an alternative fuel presentation.

Problem learning as a way to enhance students' cognitive activities has an additional optimization principle depending on it, which is best called the incorporation principle. The latter implies to teach a foreign language at a technical university on the purpose that can improve its effectiveness, out of the general system potential, regardless of whether the borrowing element has been created. Furthermore, we take into account the objectives and conditions of teaching in these educational institutions or for completely different purposes. That is, if the task involves the personal students' importance and reflects a problem and the issues of narrow specialization, then such a task will always be problematic.

Thus, among the main characteristics of the modern learning process, a problem is one of the leading causes. It is the problematic learning that contributes not only to the activation of students' cognitive abilities in the context of the education development, but also the realization of the tasks

outlined in the Concept of Modernization in Azerbaijan Education. That is, the focus is not so much on students' learning a certain amount of knowledge, but also to the development of their personality, cognitive and creative abilities, experience acquisition of independent activity and personal responsibility, formation of modern key competences in the professional sphere.

REFERENCES

1. Maksimova V.N. Problematic approach to training. SPb., 2012.
2. Mahmoud M.I. Problem Learning. M.: Pedagogy, 2007.
3. Mochalova N.M. Methods of problem training and limits of their application. M.: Pedagogics, 2000.
4. Lebedeva I.S. Theses, St. Petersburg Mining Institute, Russia, 2017

О МЕТОДИКЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЕДИНСТВА ТРАДИЦИЙ И ИННОВАЦИЙ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ-ФИЛОЛОГОВ

Бабаева Зарина Сайфуллаевна,

соискатель кафедры русского языка и методики преподавания,

Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами,

г. Ташкент, Узбекистан

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/28022020/6936

ARTICLE INFO

Received: 20 December 2019

Accepted: 11 February 2020

Published: 28 February 2020

KEYWORDS

game technique,
integration of the environment of an
educational institution,
the method of psychological modeling
of tasks,
advanced technologies and
management methods,
psychological and pedagogical
subtlety,
private,
modular and systemic innovations.

ABSTRACT

The study of domestic philological education as a holistic and systemic phenomenon involves its study, both from the point of view of historical retrospective and in the context of modern innovative settings. Meanwhile, the scientific field related to the study of the interaction of traditions and innovations in the evolution of domestic philological education has not received due understanding by now. Within the framework of the indicated problem, questions arise, the solution of which in modern conditions has special acuteness and topicality.

What are the trends and dynamics of changes in the interaction of traditional and new experience in the development of domestic philological education? What factors influence the nature of the interaction of traditions and innovations in the development of the theory and practice of domestic philological education? What does analysis and understanding of the interaction of traditions and innovations in the historical past of Russian philological education give to assess its current state and, no less important, to predict its future development? The list of these questions indicates the seriousness and scope of the study.

The dynamism of global changes in the world, the change in the economic and socio-cultural patterns in the country contributed to the fact that higher education had to flexibly respond to the current situation in the training of personnel.

Citation: Бабаева З. С. (2020) О Методике Formirovaniya Edinstva Tradicij i Innovacij v Podgotovke Budushchih Uchitelej-Filologov. *World Science*. 2(54), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal_ws/28022020/6936

Copyright: © 2020 Бабаева З. С. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Актуальность. Всестороннее развитие Узбекистана, повышение уровня и качества жизни народа в первую очередь неразрывно связаны с широким внедрением в практику достижений науки, высоких технологий, современных инновационных разработок. И именно с этой целью было организовано Министерство по инновационному развитию Республики Узбекистан, перед которым стоят задачи по реализации важнейших проектов не только в экономической сфере, но и в жизни всего общества. Основным курсом развития государства становится переход на путь инновационного развития, направленного на коренное улучшение всех сфер жизни государства и общества, когда бизнес-деятельность организуется на основе инновационных, современных подходов, передовых технологий и методов управления.

В основе проведения занятий по изучению разных вопросов и специальных занятий по профессионально-психологической подготовке лежит разработанный нами *метод психологического моделирования задач, условий и трудностей профессионально-педагогической деятельности студентов*.

Есть два взаимосвязанных пути моделирования:

Первая часть метода – **приближение внешних условий занятий к реальным условиям профессиональных педагогических действий**, т.е. воспроизводство внешней картины их. Это позволяет обучающимся студентам воспринимать трудную обстановку и ощущать себя участниками реальных событий. Внешняя картина учебной обстановки, похожая на реальную, создается выполнением (проигрыванием) профессиональных действий, усложнением задач, созданием внешних трудностей их решения, выбором трудных условий времени, места, освещенности, имитацией психологически действующих на сотрудников, различных факторов (например: созданием помех, введением в обстановку противоборствующих сил, фактическим использованием средств индивидуальной защиты, спецсредств, оружия для решения филологических учебных задач и т.п.).

Вторая часть метода – **приближение внутренних условий (психических состояний, переживаний, трудностей, умственного и эмоционально-волевого напряжения, страха, тревожности и др.)** к тем, которые будут характерны для реальной экстремальной обстановки (воспроизводство сущностной реальной обстановки). Для этого требуется насыщение занятий трудными задачами (в условиях инновационного образования), предполагающими повышенную ответственность, понимание и правильную оценку обстановке; сложными препятствиями, «элементами риска», «опасности», «внезапности», «необычности», «противодействия преступного элемента», самостоятельности;

- психологическими проблемами;
- необходимо также быстрое изменение обстановки, лимитирование времени, интенсивное наращивание трудностей, длительности больших нагрузок и др.

Моделирование реальных, психологически трудных условий деятельности успешно, если для этого используются во взаимосвязи и необходимых пропорциях оба пути. Знакомая обучающимся с сильно воздействующими на психику факторами, нужно иметь в виду, что трудности закаляют одних, но могут надломить других. Нерасчетливое запугивание трудностями способно подтолкнуть некоторых молодых студентов – будущих педагогов к выводу об ошибочности выбора профессии, желанию отстраниться. Последовательность в ознакомлении со сложностями работы должна осуществляться с постепенным нарастанием их, при учете выработанной профессионально-психологической устойчивости обучаемых педагогического вуза, сопровождаться предупреждениями и советами руководителя филологических занятий.

Формами специальных занятий по профессионально-психологической подготовке, оправдавшими себя на практике, и рекомендованные в нашей модели, являются филологические лекции, тактические летучки, семинары, практические занятия, психологический тренинг, психотехнические филологические игры, тактические игры, просмотр специальных фильмов филологической направленности. Практические формы обучения составляют до 60% учебного времени, отводимого на эту подготовку.

При разработке методики, учитывали, что моделирование реальных условий требует создания хорошей материальной базы:

- специального учебного места (например, модели перекрестка в натуральную величину с находящимися по углам жилым домом, общественным местом, магазином, школой, лицеем, колледжем, вузом и пр.);

- площадки для эмоционально-волевых упражнений (с сооружениями, использование которых вызывает у обучающихся волнение, тревогу, страх, опасения и одновременно необходимость проявления воли, умения овладеть собой и заставить сделать то, что требует руководитель занятий, - это, например, различные лестницы, ямы для перепрыгивания и перехода по доске, качающиеся мостки и др.);

- учебных комнат, оборудованных под учебное заведение, магазин, холл банка и пр.;

- наборов специальных видеофильмов, слайдов, фотоальбомов и пр.

Хорошо использовать сооружения на территории специально на территории специального образовательного учреждения.

Многие занятия, проводимые по игровой методике, проходят успешнее при участии имитаторов – специально подготовленных руководителями занятий, которые в ходе занятий имитируют поведение и действия других лиц.

Психолого-педагогическая тонкость – в строгом подборе учебного материала, условий и заданий, которые бы максимально активизировали именно те психологические и психофизиологические процессы и механизмы, которые лежат в основе определенных педагогических компетенций.

Существует много тренингов по развитию профессиональной памяти: запоминание инструкций, адресов, фамилий, номеров автомашин, телефонов, паспортных данных, дословных выражений собеседника, деталей сообщаемых фактов и др. **При разработке методики учитывали**, что студентов вуза можно «тренировать» с помощью особых заданий на профессиональную внимательность и ее отдельные свойства (интенсивность, концентрацию, широту, переключаемость, распределение, устойчивость), развить образные представления и их мысленный анализ, мышление, скорость оценки обстановки, элементы психологической наблюдательности и другие. Занятия должны проводиться и на местности, например, по определению расстояний до разных объектов, высот объектов, скорости движения транспортных средств по дороге, интервалов времени, различных звуков, запахов и других.

Результаты исследования. Одна из новых форм развития психологических качеств, рассмотренная при разработке методики – *профессиональные психотехнические игры*. Они проводятся в группах, чаще всего попарно, продолжительностью 10-20 минут, например: игра под названием «Немой». Одному из обучающихся («немому») выдается текст размером с полстраницы с описанием криминальной или житейской ситуации. Его задача – жестами и мимикой (не издавая звуков) передать второму содержание текста. Задача второго – понять, а потом рассказать, что он понял. **Цель игры:** приучить первого рационально и выразительно пользоваться мимикой и жестами, а второго – следить за партнером по общению, его жестами и мимикой, чтобы потом в деловом общении с гражданами использовать эту привычку и слушать не только слова. Проводится разбор, за которым игра повторяется с переменной обязанностей и на новом текстовом материале.

Ещё один пример игры – «Рефлексивное мышление». Высвечивается на экране (при помощи проектора) карта одного из городов Узбекистана (или любой другой точки мира). **Задание всем:** «Вы с напарником приехали в малознакомый город и потеряли друг друга в толпе. Куда вы направитесь, чтобы встретиться? Постарайтесь понять, как будет рассуждать другой и куда он пойдет искать вас». Сидящие рядом принимают независимо друг от друга решение, а затем, огласив его, объясняют, на чем оно основано. Возможны варианты игры: сотрудник правоохранительных органов и убежавший от него правонарушитель или угонщик автомашины, вор, спрятавший похищенное в тайнике (квартира, приусадебный участок и др.), новый преподаватель в (городской, сельской) школе и т.п.

При разработке методики отрабатывали владение *формирования у студентов умения владеть собой*. Выдержка и самообладание во многом зависят от мало меняющихся психофизиологических особенностей человека (возбудимости, эмоциональной реактивности, тревожности, устойчивости к риску, уравновешенности нервных процессов – одного из свойств типа нервной системы человека и др.). Но как качество личности оно обусловлено и многим другими принципами, в частности умением владеть собой. Это умение – продукт знания обучаемых методов самоуправления своими состояниями и отработки этих приемов до автоматизма. К числу методов, которым необходимо обучать студентов, относятся: самоприказы и самовнушения.

Практические исследования модели обучения с помощью инновационных педагогических технологий показывают, что на плохо, недостаточно подготовленного к решению задач в различных ситуациях студента, она и присущие им факторы сказываются отрицательно: **вызывают растерянность, нерешительность, страх, ухудшение оценки обстановки, сообразительности, находчивости, наблюдательности, работы памяти, скорости реакций, ослабление самоконтроля и самоуправления, учащение и углубление ошибок, снижение точности действий и др.**

Современные специалисты выделяют частные, модульные и системные инновации. Преподаватель может осуществлять частные инновации, они меняют локальный характер, выстраивается определенная дидактическая и воспитательная система. Модульные инновации влекут за собой комплекс нововведений: содержание, технологии, сущность, принципы и др. В итоге возникает потребность изменить всю систему: воспитание, образование, управление и др.

Анализ огромного количества инноваций в системе обучения позволяет выделить отдельные их типы. Инновация в содержании – содержание предмета должно соответствовать духу

времени, новым законам и законодательствам, носить практико-ориентированный характер. Инновации в технологии обучения – появление новых методических приемов, которые ранее не использовались. В первую очередь это связано с проведением деловых игр и различных форм интерактивного обучения. Инновации в управляющей системе – появление новых должностей, изменение системы методической работы преподавателей и т.д. Инновации в воспитательной работе представляют важный процесс целенаправленного воздействия на личность с целью формирования положительных человеческих черт. Это способствует становлению личности, которая уважает права человека, законы страны и исполняет предписания права.

Интеграция среды образовательного учреждения (вуза и колледжа) осуществляется на методологическом, структурно-функциональном и содержательном уровнях. Основу методологического уровня интеграции образовательной среды составляет синтез системного, средового, деятельностного, эколого-психологического, компетентностного подходов. Структурно-функциональный уровень интеграции образовательной среды характеризуется взаимодействием образовательных сред разных уровней организаций и различной функциональной принадлежности. Содержательный уровень интеграции образовательной среды организован как объединение вариативных возможностей обучающихся и развивающих ресурсов, связи и отношения между которыми имеют кооперирующий характер.

Внедрение инновационных педагогических технологий как процесс постоянного развития может эффективно осуществляться при использовании потенциала средового подхода. Научно-методическое сопровождение процесса внедрения инновационных педагогических технологий в условиях интегративной образовательной среды включает мотивационно-целевой (определение приоритетных технологий, развитие мотивации преподавателей, проведение мониторинга); организационно-технологический компонент (формы научно-методической деятельности); аналитический (эффективное использование инновационных педагогических технологий) и т. д.

В слабо подготовленных группах часто возникают нездоровые и пессимистические настроения, настроения недовольства, отрицательные мнения, ослабление дисциплины, конфликты во взаимоотношениях, паника и т.п.

И, напротив, на хорошо подготовленного студента к решению задач в различных ситуациях и условиях они сказываются положительно, способствуя мобилизации сил и возможностей, обострению у него чувства долга, ответственности и решимости, вызывают внутренний подъем, даже азарт, энергичность и активность, настойчивость и упорство, деятельностный максимализм (страстное стремление добиться самого высокого результата), повышенную бдительность, внимательность, наблюдательность, быструю и четкую работу мысли, готовность к любым неожиданностям и быстрым реакциям, смелость, устойчивость к временным неудачам и др. Качество действий по сравнению с нормой даже повышается, что относится и к хорошо подготовленным группам.

Правильная обученность играет огромную роль в поведении человека в экстремальных ситуациях, определяя приоритетные ценности поведения, стремление к следованию определенным нормам и выбору средств и способов поведения.

Педагогическая сформированность будущего педагога может находиться на высоком, среднем или низком, примитивном уровне (педагогическая запущенность) и выступает базовой основой его поведения в любых экстремальных правовых ситуациях. С достигнутым уровнем он входит в любые жизненные ситуации, проявляя имеющиеся у него базовые предпосылки к тому, якобы справиться с возникшими трудностями разного рода.

Низкий уровень педагогической сформированности личности студента, педагогическая запущенность, невоспитанность, примитивное понимание жизни, доминирование в его личности низменных потребностей, эгоизм, индивидуализм, привычка к праздности, отсутствие трудолюбия, требовательности к себе – зияющие «трещины» в личностной платформе. Смелость, мужество, устойчивость к опасностям и трудностям экстремальных ситуаций – это проявление обще педагогической сформированности человека, его личности – фундамент возможности встречать и переносить любые трудности, невзгоды, личные кризисы (которых вовсе избежать нельзя), умение «держат удар», не отчаиваться при неудачах, а добиваться своих целей в любых обстоятельствах. Без достаточно высокого уровня педагогической сформированности личности будущего педагога не может быть успешной и его специальная подготовленность. Поэтому

последняя, как и успех действий в экстремальных ситуациях, зависит от всей системы педагогической работы с персоналом каждого учебного заведения.

Вывод. Многочисленные исследования (в том числе и наша опытно-экспериментальная работы) показали, что студенту в процессе профессиональной педагогической учебы необходимо:

- твердо и точно знать, с какими ситуациями он, возможно, будет сталкиваться, в чем их особенности, какие трудности ожидают его;
- в совершенстве знать и уметь выполнять обычные профессиональные педагогические действия, не ухудшая их качество под влиянием любых факторов и трудностей, свойственных профессиональным ситуациям;
- дополнительно обладать безукоризненно отработанными умениями выполнять особые действия, адекватные специфике разных типов ситуаций;
- обладать развитыми качествами и умением действовать без растерянности и успешно в условиях непредвиденности, впервые встретившихся ситуаций и факторов, обладать «привычкой к непривычному»;
- быть специально обученным действиям по обеспечению личной безопасности в профессиональных ситуациях;
- обладать повышенной устойчивостью, чтобы в любых условиях не снижать качество действий, выполнять их смело, гибко, уверенно, при полном самообладании;
- быть способным настойчиво, невзирая на трудности, наступательно, гибко, умело реализовывать свои намерения и достигать цели.

Наличие подготовленности, обладающей перечисленными признаками, оказывает широкое положительное влияние на личность будущего педагога, его профессионализм и действия. Он будет чувствовать себя намного увереннее, чем неподготовленный. Сознание же собственной неподготовленности, неумелости – источник трусости и волнений там, где для них нет оснований. Подготовленный студент лучше разбирается в особенностях возникающих юридических ситуаций, более правильно оценивает их, предвидит развитие событий, что делает возникающие трудности понятными, ожидаемыми, исключает если не все, то многие неожиданности, не позволяет застать себя врасплох и действовать впопыхах. Подготовленный студент меньше нервничает, волнуется, действует с самообладанием, расчетливо, допускает меньше ошибок и промахов и не создает дополнительные трудности себе. Более того, он положительно влияет на других. Профессионализм и уверенные действия его в правовом аспекте, благотворно сказываются на психическом состоянии и действиях даже слабо подготовленного другого студента.

ЛИТЕРАТУРА

1. Одинаев И.У. Интенсивные технологии обучения русскому языку в системе высшего образования: Дисс. ... канд. пед. наук – Душанбе, 2013. – 168 с.
2. Олешков М.Ю. Современные образовательные технологии: учебное пособие. – Нижний Тагил: НТГСПА, 2011. – С. 6-12.
3. Орлова Т.В. Новые подходы к перспективному планированию развития школ инновационного типа. – М.: Сентябрь, 1998. – 208с.
4. Поляков С.Д. В поисках педагогической инноватики. – М.МГПИ, 1993. – 65 с.
5. Рахимиманд М. Использование инновационных методов обучения в совершенствовании успеваемости студентов вуза (на примере ВУЗов Исламской Республики Иран): Дисс. ... канд. пед. наук. – Душанбе, 2013. – 155с.
6. Сластёнин В.А. Педагогика: Учебное пособие / В.А. Сластёнин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов / Под ред. В.А. Сластёнина. – М.: Академия, 2007. – С. 407.
7. Сластенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность. – М.: Изд-во Магистр, 1997.-223с.
8. Спирин Б.Ф. Педагогика решения учебно-воспитательных задач. — Кострома: КГУ, 1994. – С. 105.
9. Тулькибаева Н.Н. Проблема инновационной деятельности//Инновационные процессы в образовании. – Челябинск.: Образование, 2004. – С. 3-7
10. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика: Учеб. пособие для студ. высших учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – С. 212.
11. Шапир М.И. Филология как фундамент гуманитарного знания: Об основных направлениях исследований по теоретической и прикладной филологии // Антропология культуры. Вып. 1: сб. к 75-летию Вяч. Вс. Иванова. – М.: ОГИ, 2002. – С. 57.
12. Щербакова Е.В. Инновационные процессы и тенденции в образовательном процессе // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы IV междунар. науч. конф. (г. Уфа, ноябрь 2013 г.). – Уфа: Лето, 2013. – С. 21.

О КРИТЕРИЯХ И МЕТОДИКЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Хожамуратов Рамил Ибрахимович

Каракалпакский государственный университет имени Бердаха, г. Нукус, Узбекистан

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/28022020/6937

ARTICLE INFO

Received: 25 December 2019

Accepted: 12 February 2020

Published: 28 February 2020

KEYWORDS

adaptive level, innovative and informational culture, communication, creative level, reproductive level, reflection, heuristic level.

ABSTRACT

An analysis of the scientific and theoretical literature indicates that the formation of an innovative culture of students, as well as modern pedagogical technologies in the formation of cognitive activity of students, has been studied quite extensively. However, innovative approaches in the process of learning English, the application of methods and tools aimed at the formation of cognitive activity during training sessions, have not been sufficiently studied or are fragmented. Therefore, the article raises one of the urgent problems, which requires a special study.

Citation: Хожамуратов Р. И. (2020) О Kriteriyah i Metodike Formirovaniya Innovacionnoj Kul'tury Studentov v Prozesse Izucheniya Anglijskogo Yazyka. *World Science*. 2(54), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal_ws/28022020/6937

Copyright: © 2020 Хожамуратов Р. И. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Актуальность исследования. Широкое применение современных лингводидактических технологий, принципов и содержания информационно-образовательной среды в обучении имеет особое значение в формировании у студентов информационной и инновационной культуры в процессе изучения английского языка на факультетах иностранных языков в системе высшего образования. Исходя из проведённых анализов научной литературы, в мировом сообществе формирование инновационной культуры обучающихся, является важным фактором устойчивого развития во всех сферах жизни общества и страны. В таких ведущих странах мира, как например, Сингапур, Корея, Англия, Германия, Российская Федерация подготовка специалистов обладающих информационной культурой, имеющих высокий уровень общеобразовательной и высшей профессиональной подготовки действуют профессионально в различных стандартных и нестандартных педагогических ситуациях, принимают правильные творческие решения в языковых проблемах.

В исследованиях, проводимых в ведущих высших образовательных учреждениях и научных центрах мирового масштаба, как Оксфордский, Кембриджский университеты в Великобритании, Чумбукский университет в Южной Корее, Фрайбургский университет в Германии, Московский государственный университет в России и другие высшие учебные заведения играют важную роль в формировании инновационной культуры у студентов – будущих специалистов и реализации современного конкурентноспособного образования, особое значение придаётся проблемам создания инновационной культуры в процессе изучения английского языка, а также и внедрению требований международных образовательных стандартов. В современных исследованиях по педагогическим проблемам важное место занимает научный поиск, направленный на формирование педагогического профессионализма преподавателей путём развития модульно-кредитных образовательных требований.

В целях кардинального совершенствования системы высшего образования в Республике Узбекистан, коренного пересмотра содержания подготовки кадров в соответствии с приоритетными задачами социально-экономического развития страны, обеспечения

необходимых условий для подготовки специалистов с высшим образованием на уровне международных стандартов, в Указе Президента Республики Узбекистан «Об утверждении концепции развития системы высшего образования Республики Узбекистан до 2030 года» отмечается: «повышение соотношения самостоятельной работы, получение самостоятельного образования у студентов, креативное и творческое мышление, формирование навыков предпринимательства, применение методик и технологий направленных на усиление компетенций учебного процесса, широкое применение в учебный процесс инновационных технологий, учебно-методических и учебных пособий отвечающих требованиям международных образовательных стандартов»¹. Это в свою очередь совершенствует механизмы педагогической системы, индивидуализацию на основе цифровизации педагогического процесса, развитие дистанционного образования, вебинары, онлайн-технологии «blended learning», «flipped classroom», направленные на развитие практических навыков по формированию познавательной деятельности студентов.

Формирование инновационной культуры в вузе неразрывно связано с формированием модели развивающейся, само актуализирующейся личности, к которой необходимо стремиться в процессе воспитания и обучения. Критерии профессионально-педагогической культуры определялись исходя из системного понимания культуры, выделения её структурных и функциональных компонентов, толковании культуры как процесса и результата творческого освоения и создания педагогических ценностей, технологий при профессионально-творческой самореализации личности педагога. Выделяют четыре уровня сформированности инновационной культуры студентов в процессе изучения английского языка: адаптивный, репродуктивный, эвристический, креативный.

Адаптивный уровень инновационной культуры характеризуется неустойчивым отношением педагога к педагогической реальности при изучении английского языка. Цели и задачи педагогической деятельности им определены в общем виде. К психолого-педагогическим знаниям педагог безразличен, отсутствует система знаний, и нет готовности к их использованию в конкретных педагогических ситуациях. Профессионально-педагогическая деятельность строится по заранее отработанной схеме без использования творчества. Преподаватели, находящиеся на этом уровне, не проявляют активности в плане инновационного самосовершенствования, повышение квалификации осуществляют по необходимости, либо вообще отвергают.

Репродуктивный уровень предполагает склонность к устойчивому ценностному отношению к педагогической реальности: педагог более высоко оценивает роль инновационной культуры, проявляет стремление к установлению субъект-субъектных отношений между участниками педагогического процесса в процессе изучения английского языка, ему присущ более высокий индекс удовлетворенности педагогической деятельностью. При данном уровне развития инновационной культуры педагогом успешно решаются конструктивно-прогностические задачи, предполагающие целеполагание и планирование профессиональных действий. Творческая активность ограничивается производящей деятельностью, но уже возникают элементы поиска новых решений в стандартных педагогических ситуациях. Формируется педагогическая направленность потребностей, интересов и склонностей. Педагог осознает необходимость повышения квалификации.

Эвристический уровень проявления инновационной культуры характеризуется большей целенаправленностью, устойчивостью путей и способов профессиональной деятельности. На данном уровне инновационной культуры происходят изменения в структуре технологического компонента; на высоком уровне сформированное находятся умения решать оценочно-информационные и коррекционно-регулирующие задачи. Деятельность педагогов связана с постоянным поиском; они выделяют новые технологии обучения и воспитания, готовы передавать свой опыт другим. К предлагаемым формам повышения квалификации относятся избирательно, овладевают основными методами познания и анализа собственной личности и деятельности.

Креативный уровень характеризуется высокой степенью результативности педагогической деятельности, мобильностью психолого-педагогических знаний, утверждением

¹ № УП – 5847 от 8 октября 2019 года «Об утверждении Концепции развития системы высшего образования Республики Узбекистан до 2030 года»/ Национальная информационная база законодательных документов, 09.10.2019 г., № 06/19/5847/3887.

отношений сотрудничества и сотворчества со студентами и коллегами. Положительно-эмоциональная направленность деятельности педагога стимулирует устойчиво преобразующую, активно созидательную и самосозидательную активность личности. Аналитико-рефлексивные умения имеют первостепенное значение.

Технологическая готовность находится на высоком уровне, и все компоненты технологической готовности тесно коррелируют. Педагогическая импровизация, педагогическая интуиция, воображение в деятельности педагога занимают важное место и способствуют решению педагогических задач.

В структуре личности гармонично сочетаются научные и педагогические интересы и потребности. Преподаватели заинтересованно относятся к различным способам повышения педагогического мастерства и педагогической культуры. Нередко они сами оказываются инициаторами повышения квалификации, охотно делятся своим опытом и активно перенимают опыт коллег, их отличает стремление совершенствоваться. Инновационная культура как многомерное явление, сложная социально-психологическая и педагогическая реальность включает следующие интегративные образования: психологическую и педагогическую культуру личности педагога, профессионально-психологическую компетентность, культуру профессионального поведения.

Методическими целями формирования инновационной культуры студентов в вузе являются следующие:

- овладение обучающимися теоретическими основами психолого-педагогических знаний по курсам «Психология» и «Педагогика»;
- разработка комплекта методического сопровождения курса «Английский язык» с учётом психолого-педагогического наполнения;

В системе методических, организационных средств повышения уровня инновационной культуры студентов в вузе нами были выделены в качестве наиболее эффективных следующие условия:

- демократические, диалоговые способы взаимодействия педагога и обучающихся (партиципативный подход к построению педагогического общения);
- вариативность в применении различных педагогических технологий с использованием инновационных активных методов организации учебного процесса в вузе;
- технология педагогического проектирования как инновационный метод управления педагогическими системами и инструмент педагогического прогнозирования¹.

При проектировании и разработки комплекта методического обеспечения, выполнении групповых, творческих заданий, профессионально-рефлексивных, деловых игр в сфере профессиональной деятельности принимали во внимание данные об уровне знаний, познавательных интересах, мотивации обучаемых, которые необходимо диагностировать на начальных этапах педагогического планирования. В ряду задач, которые удалось решить в процессе обучения студентов в рамках занятий по английскому языку, важнейшими были следующие:

- актуализация теоретических основ психолого-педагогической деятельности, необходимой как эффективного межличностного профессионального общения, управления человеческими ресурсами, осуществления различных видов профессиональной деятельности;
- освоение способов ведения содержательного диалога в процессе учебного взаимодействия с целью переноса сформированных умений в сферу профессиональной деятельности в перспективе;
- развитие подсистем инновационной культуры студентов (аксиологической, когнитивной, технологической, коммуникативной, регулятивной), позволяющих осуществлять в будущей профессиональной деятельности управление человеческими ресурсами, осуществление коммуникативной и педагогической деятельности как видов профессиональной деятельности.
- выявление наиболее важных подсистем инновационной культуры, требующих особого внимания в профессиональной подготовке и обучении.

Результаты исследования. Проанализировав отбор содержания по учебной дисциплине «Английский язык» для студентов 1, 2 курсов факультета «Иностранные языки» в Каракалпакском государственном университете пришли к выводу, что в процессе изучения английского языка студенты от освоения понятийной базы изучаемой специальности переходят к более творческим заданиям, требующим не столько усвоения знания, сколько овладения

¹ Ляшенко М.С. Научно-теоретические основы формирования психолого-педагогической культуры у студентов в вузе. –М., 2010. –156 С.

способами и средствами деятельности, необходимыми для их профессиональной самореализации в будущем. В течение всего периода обучения наблюдается переход от репродуктивных форм работы, предполагающих освоение теоретических текстов и овладение общей терминологией, необходимой для профессионального общения к творческому этапу, рассматриваемому как цели обучения формирование активной творческой личности, стремящейся к самосовершенствованию во всех сферах жизнедеятельности.

Качество обучения специалистов во многом определяется наличием комплекта методического обеспечения учебного процесса. В нашем исследовании комплект методического обеспечения включает в себя рабочие программы, модули учебных занятий, тексты лекций, авторские учебно-методические пособия, дидактические, демонстрационные материалы, сценарии деловых игр и т. д. Профессиональная направленность обеспечивается отбором содержания обучения, программой дисциплины, тематическими планами. Программа дисциплины включает в себя тематический план, отражающий содержание дисциплины, базовый учебник, терминологический словарь, формы контроля студентов (текущие, итоговые, аттестационные), тематику заданий по различным формам контроля, вопросы для оценки качества освоения дисциплины¹.

Повышение эффективности учебных занятий по английскому языку происходит за счет использования активных методов обучения, позволяющих непосредственно вовлечь студентов в образовательный процесс. К таким методам, применяемым на занятиях по английскому языку относятся: деловые игры, разбор практических примеров (кейс-стадии), ролевые игры, групповые дискуссии, психолого-педагогические тренинги, авторские методические разработки и т.п. Активное применение данного инструментария в рамках практических занятий по английскому языку проиллюстрировать взаимосвязь изучаемой темы с ранее изученным материалом, закрепить пройденный материал, формировать все подсистемы инновационной культуры будущих учителей английского языка.

Для освоения психолого-педагогической деятельности будущему специалисту необходимо владеть практическими умениями и навыками, процедурами тренинга и оценки, способами самооценки, приемами развития педагогической техники. На практических занятиях по английскому языку, где предполагается работа в парах, малых группах, и самостоятельно необходимо использовать возможности имитационных технологий, предполагающих введение в вузовский учебный процесс видов, форм, методов деятельности, в большей или меньшей степени имитирующих будущую профессиональную деятельность. Важность применения имитационных технологий отмечается также в ряде исследований учёных. Данные технологии позволяют ввести обучаемых в контекст рассматриваемой проблемы или задачи, знакомят их со способами ее решения на конкретных примерах. Это играет важную роль в подготовке будущих специалистов, так как позволяет студентам получать необходимые компетенции, развивает мышление, творческий потенциал. Студенты совершенствуют не только свои речевые навыки посредством коммуникации на английском языке во время обсуждения проблемы, но и приобщаются к культуре общения, ведения делового спора, стратегиям медиации в формальной дискуссии.

Рассмотрим приём использования ролевых игр как пример имитационных игровых активных методов работы. Использование данного активного метода организации учебно-познавательной деятельности студентов помогает решить преподавателю ряд задач: апеллирование к мотивационной системе в структуре личности за счёт создания интереса к игровым формам работы и усиления личностной сопричастности к происходящему в ролевой игре; формирование учебного сотрудничества и партнерства; систематизация знаний по пройденной теме; возможность совместного принятия решения по поставленной в ролевой игре проблеме; развитие и совершенствование умений и навыков, формируемых в рамках дисциплины и др. В основе ролевой игры лежит организованное речевое общение обучающихся в соответствии с распределёнными между ними ролями и игровым сюжетом. Данное общение может быть управляемое или нет преподавателем исходя из уровня языковой подготовки студентов. Основой эффективно проведенной ролевой игры является культура общения и поведения, предполагающая достаточно высокий уровень психолого-педагогической культуры, проявляющейся в адекватной положительной «Я-концепции», творческом подходе к решаемой задаче, знании психолого-педагогических технологий

¹ Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – 190 с.

владения и управления собой и умением оказывать влияние на других, речевом этикете и такте, способности продуктивно сотрудничать в группе, эффективно применять накопленные знания и умения при принятии решений и готовность нести ответственность за последствия.

Рассмотрим применение ролевой игры, разработанного с целью обсуждения различных возможностей профессионального роста и саморазвития в вузовском и послевузовском образовании, а также возможностей трудоустройства, карьерного продвижения. Студентам предлагается ряд ролей: молодой рабочий, думающий о получении высшего образования; преподаватель, рассматривающий перспективы перехода на административную должность; специалист среднего возраста, задумавшийся о курсах повышения квалификации; представитель департамента труда местной администрации; работодатель; работник службы занятости населения; студент-отличник; консультант-психолог; сотрудник предпенсионного возраста. Каждая роль схематично обозначена и требует предварительной подготовки. Определена также и принципиальная позиция участника ролевой игры. В ходе игры студенты, используя знания по пройденной теме, индивидуальный жизненный опыт, дополнительный материал (без или под руководством преподавателя: его роль определена как ведущий) стараются найти ответ на вопрос: «Как адаптироваться к меняющимся рыночным условиям и стать востребованным успешным работником на рынке труда?».

Такие задания требуют от обучаемых активизации их творческого, интеллектуального, эмоционально-нравственного потенциала, способствуют повышению инновационной культуры за счет включения всех подсистем данного системного образования в процессе образовательной деятельности. Активные методы обучения позволяют удовлетворить не только интеллектуальные потребности студентов, но и коммуникативно-деятельностные потребности, возникающие при речевом развитии личности. Психолого-педагогические знания и умения сопровождают удовлетворение этих потребностей, так как без психолого-педагогических знаний и умений невозможно эффективно общаться и оказывать педагогическое воздействие. Данные упражнения направлены на формирование положительной мотивации к профессиональной деятельности, апеллируют к доминирующим мотивам инструментальной мотивации: профессиональным, академическим, коммуникативным, когда язык воспринимается как средство развития профессионально-образовательной подсистемы, инструментом приобщения к научному знанию¹. Разработанные и адаптированные с учётом специфики преподавания английского языка задания имитационного характера повышают мотивационно-ценностное отношение к будущей профессии и формируют позитивному отношению к себе (аксиологический компонент). Коммуникация происходит на английском языке, и студенты учатся культуре аргументации, приемам активного слушания, выражения согласия и несогласия по отдельным пунктам (коммуникативный компонент); рефлексия на конечном этапе способствует развитию регулятивной подсистемы психолого-педагогической культуры.

Становление личности будущего специалиста во многом определяется профессиональной направленностью личности (аксиологический компонент). Наиболее активной её формой является склонность, выступающая как потребность в определенной деятельности. Представляя собой систему мотивов, направленность способствует формированию определенных способностей. Следовательно, необходимо использовать такой вид заданий, которые бы формировали бы направленность на профессиональную деятельность, и в итоге способствовали бы росту психолого-педагогической культуры через аксиологическую и профессионально-образовательную подсистемы.

В предлагаемой нами методике важными элементами формирования культуры студентов в процессе изучения английского языка являются интересы, жизненные установки и ценности, индивидуально-личностные потребности, то есть аксиологический компонент психолого-педагогической культуры. У специалистов, работающих в группе профессий «человек-человек» сформированность аксиологического компонента определяется как умением выстраивать эмоциональные отношения с сотрудниками, так и направленностью личности, оказывая влияние на познавательные потребности и являясь источником мотивации, успешности не только в учебной деятельности, но и в профессиональной карьере в будущем

¹ Минеева О. А., Даричева, М. В. Использование системы Moodle в процессе обучения иностранному языку студентов неязыковых специальностей.// Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Педагогика, психология, 2015, (4)(23).

Развитие системы инновационной культуры студентов требует от педагогической науки и практики изучения и внедрения новых методов их обучения и воспитания. Инновации в педагогике связаны с общими процессами в обществе, глобальными проблемами, интеграцией (лат. Integratio – восстановление, объединение в целое отдельных элементов) знаний и форм социального бытия. Сейчас создаётся новая педагогика, характерным признаком которой является инновационность – способность к обновлению, открытость новому.

Известно, что инновационный процесс – это комплексная деятельность по созданию, усвоению, использованию и распространению новшеств. Для того, чтобы вызвать интерес у учащихся к изучению английского языка, мы, преподаватели английского языка, должны искать новые инновационные формы и методы обучения. Во время учебы нужно использовать такие методы, при которых:

- у студентов возникает желание к творческой, результативной работе;
- студенты становятся активными, раскованными, пытаются добиться успеха.

Специфика английского языка как учебного предмета заключается в том, что общение является не только конечной целью обучения, но и средством её достижения. Именно преподаватель делает всё возможное и невозможное для этого.

Поскольку речь остаётся единственной универсальной базой мышления, знание английского языка следует рассматривать с точки зрения совершенствования интеллектуальных способностей (памяти, воображения, критического, логического, креативного мышления). Творчество является высшим проявлением развития человеческого разума. Творческая способность – это способность удивляться и познавать, умение находить решения в нестандартных ситуациях, это нацеленность на открытие нового и способность глубокого осознания своего опыта. Благодаря творческой деятельности у обучающегося развивается способность самостоятельно реализовать свои возможности, самореализация ведёт к личностному росту.

Реализация этой идеи невозможна без разработки и внедрения соответствующих технологий обучения. ВУЗ не должен быть подготовкой к жизни, вуз должен быть жизнью. Достичь этого можно за счёт инновационного подхода, создавая интерактивную среду. Слово интерактив (перевод с английского *inter* – «взаимный», *act* – «действовать») означает взаимодействие. Интерактивный метод – это способ взаимодействия с учениками через беседу, диалог.

Интерактивное обучение – это обучение в режиме диалога, во время которого происходит взаимодействие участников педагогического процесса с целью взаимопонимания, совместного решения учебных задач, развития личностных качеств студентов. Современному преподавателю важно знать новейшие методы преподавания английского языка, специальные учебные технологии и приемы, чтобы оптимально подобрать тот или иной метод преподавания в соответствии с уровнем знаний, потребностей и интересов студентов. Рациональное и мотивированное использование методов обучения на занятиях по английскому языку требует креативного подхода со стороны преподавателя.

Качественная языковая подготовка студентов невозможна без использования современных инновационных образовательных технологий. Современные инновационные технологии в образовании – это использование информационных и коммуникационных технологий в обучении, занятость в обучении, работа с учебными компьютерными и мультимедийными программами, дистанционные технологии в обучении иностранным языкам, создание презентаций в программной среде Microsoft PowerPoint, использование ресурсов всемирной сети Интернет. Эти технологии обеспечивают индивидуализацию и дифференциацию обучения с учётом способностей студентов, их уровня знаний.

Для достижения коммуникативной компетенции – коммуникативных умений, сформированных на основе языковых знаний, навыков и умений – я использую новейшие методы обучения, сочетающие коммуникативные и познавательные цели.

Инновационные методы обучения английскому языку, основанные на инновационном подходе, направлены на развитие и самосовершенствование личности, на раскрытие ее резервных возможностей и творческого потенциала.

Основными принципами современных методов являются: движение от целого к частному, ориентация занятий на студента, целеустремленность и содержательность занятий, их направленность на достижение социального взаимодействия при наличии веры преподавателя в успех своих студентов, интеграция языка и усвоение ее посредством знаний из других областей наук.

Современная коммуникативная методика предлагает широкое внедрение в учебный процесс активных нестандартных методов и форм работы для лучшего сознательного усвоения

материала. На практике достаточно эффективными оказались такие формы работы: индивидуальная, парная, групповая и работа в команде.

К современным технологиям относится технология сотрудничества, которая активно внедряется в учебный процесс. Основная идея заключается в создании условий для активной совместной деятельности студентов в различных учебных ситуациях. Студенты объединяются в группы по 3-4 человека, им дают одну задачу, при этом обсуждают роль каждого. Каждый студент отвечает не только за результат своей работы, но и за результат всей группы. Поэтому слабые студенты стараются выяснить у сильных то, что им непонятно, а сильные – чтобы слабые разобрались в задании. И от этого выиграет вся группа, так как совместно ликвидируют пробелы в знаниях.

Во время различных видов работы студенты становятся перед проблемой пополнения знаний, лексического запаса или коммуникативных умений, поэтому они активизируют свою деятельность и в процессе общения пытаются решить данные вопросы. Это положительно влияет на развитие мышления и внимательности студентов, заинтересовывает их и стимулирует к сотрудничеству.

Поэтому все упражнения и задачи должны быть коммуникативно оправданными дефицитом информации, выбором и реакцией (Information gap, choice, feedback). Для их выполнения студенту потребуется дополнительная информация и приложить определенные усилия для её достижения и таким образом смогут лучше и эффективнее организовать свою деятельность.

Наиболее эффективны формы парной и групповой работы:

- внутренние (внешние) круги (inside / outside circles);
- мозговой шторм (brain storm);
- чтение зигзагом (jigsaw reading);
- обмен мнениями (think-pair-share);
- парные интервью (pair-interviews) и другие.

Эти формы работы способствуют расширению знаний и умений студентов. В процессе общения студенты учатся решать сложные задачи на основе анализа соответствующей информации, выражать альтернативные мнения, принимать взвешенные решения, общаться с разными людьми, участвовать в дискуссиях.

Одной из технологий, обеспечивающей личностно-ориентированное обучение, является метод проектов как способ развития творческой, познавательной деятельности, самостоятельности. Проекты могут подразделяться на монопроекты, коллективные, устно-языковые, письменные и Интернет-проекты. Работа над проектом – это многоуровневый подход к изучению языка, охватывающая чтение, аудирование, говорение и грамматику. Метод проектов способствует развитию активного самостоятельного мышления у учащихся и ориентирует их на совместную исследовательскую работу. По моему мнению, проектное обучение актуально тем, что учит детей сотрудничеству, воспитывает такие этические ценности, как взаимопомощь и умение сопереживать, формирует творческие способности и активизирует учащихся.

Важным средством инновационного обучения является также использование мультимедийного комплекса (МК) в составе интерактивной доски, персонального компьютера и мультимедийного проектора. Такой комплекс сочетает все преимущества современных компьютерных технологий и выводит процесс обучения на качественно новый уровень. Благодаря наглядности и интерактивности МК позволяет мне привлечь весь класс к активной работе.

Использование интерактивной доски на уроке значительно увеличивает эффективность обучения учащихся в школе.

Были определены ключевые направления применения МК:

- презентации, демонстрации и моделирования ситуаций;
- повышение активности учащихся на уроке;
- увеличение темпа урока.

Итак, МК предоставляет уникальные возможности для работы и творчества при значительной легкости в управлении. Необходимо учитывать важный психологический момент: современные студенты, у которых дома имеются компьютеры с многочисленными играми и телевизоры, привыкают воспринимать это как нечто обычное. Возможности МК позволяют переключить студентов на понимание того, что видео и игровые программы успешно используются для обучения, способствуют развитию творческой активности, увлечению предметом, созданию лучших условий для освоения навыков аудирования и

говорения, что обеспечивает, в конце концов, эффективность усвоения материала на уроке английского языка.

Считаем, что использование МК на занятиях позволяет активно привлекать студентов в учебный процесс, увеличивает мотивацию обучения, стимулирует творческую активность и способствует развитию личности студента, расширяет возможности представления учебной информации, оно является наиболее эффективным и экономным по времени, помогает студентам подготовиться к сдаче тестов, экзаменов. МК является мощным инструментом, который может быть приспособлен для использования в изучении английского языка с широким диапазоном тем.

Можно выделить следующие преимущества инновационного обучения:

- установление дружеской атмосферы и взаимосвязей между участниками общения;
- студенты могут быть более независимыми и уверенными в себе;
- преподаватель поощряет студентов к сотрудничеству, подбадривает их, они не боятся допускать ошибки;
- студенты могут преодолеть страх перед языковым барьером;
- преподаватель не доминирует;
- слабые студенты могут получить помощь от более сильных;
- каждый студент, привлеченный к работе, имеет определённую задачу;
- студенты могут использовать свои знания и опыт, приобретенный ранее.

Выводы. Таким образом, обучение английскому языку будет эффективным именно благодаря комплексному применению средств новейших инновационных технологий и зависит от способности преподавателя применять гуманистический подход к обучению.

Методы обучения английскому языку, основанному на гуманистическом подходе, помогают раскрыть творческий потенциал студентов и способствуют их развитию и совершенствованию во время учебно-коммуникативного процесса.

Исходя из личного опыта, можно констатировать, что процесс обучения – это не автоматическое вложение учебного материала в голову студента. Он требует напряжённой умственной работы студента и его активного участия в этом процессе.

Преподаватель достигнет успеха только тогда на своих занятиях, когда поймёт, что студентам нравится всё новое и интересное. Мы, преподаватели, должны помнить, что одна и та же модель проведения занятий, не даёт возможности студентам раскрыть себя полностью, останавливает развитие творческого потенциала обучения.

Таким образом, преподаватель вуза – не только профессия, суть которой передавать знания, но и высокая миссия сотворения личности, утверждения человека в человеке. Инновационное мастерство каждого специалиста уникально и неповторимо, как неповторима сама личность преподавателя.

ЛИТЕРАТУРА

1. Указ Президента Республики Узбекистан № УП-5847 от 20 апреля 2019 года «Об утверждении Концепции развития системы высшего образования Республики Узбекистан до 2030 года». www.lex.uz.
2. Бочкарева Т. С. Мультидисциплинарные дидактические комплексы как средство формирования инновационной культуры студентов вузов: дис... канд. пед. наук. – Тольятти, 2008. – 224 с.
3. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – 190 с.
4. Беспалько В. П. Стандартизация образования: основные идеи и понятия // Педагогика. – 1993. – № 5. – С. 16-25.
5. Галажинский Э. В. Справка. Инновационный потенциал личности: содержание, структура, пути развития // http://www.raop.ru/content/Otdelenie_psihologii_i_fiziologii.2011.06.15.Spravka.pdf (Дата обращения: 20 марта 2016 г.).
6. Гоулман Д., Бояцис Р., Макки Э. Эмоциональное лидерство. Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта. – М.: Альпина Паблишер, 2015. – 301 с.
7. Делия В. П. Инновационное мышление в XXI веке. – Балашиха: Де-По. 2011. – 228 с.
8. Минеева, О. А., Даричева, М. В. Использование системы Moodle в процессе обучения иностранному языку студентов неязыковых специальностей. // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Педагогика, психология, 2015, (4)(23).

ОСНОВНЫЕ ФУНКЦИИ УЧИТЕЛЯ-БАКАЛАВРА СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЫ

Юзликаев Фарит Рафаилович,

доктор педагогических наук, профессор кафедры педагогики,

Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами,

г. Ташкент, Узбекистан

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/28022020/6938

ARTICLE INFO

Received: 16 December 2019

Accepted: 14 February 2020

Published: 28 February 2020

KEYWORDS

didactic teacher training,
teaching methods,
professionalism,
skills,
educational tasks,
function.

ABSTRACT

The high professionalism of the teacher invariably remains the decisive criterion for the fulfillment of his social functions. Teacher didactic training is a basic professional quality. The question of the effectiveness of the organization of the process of vocational guidance in the light of the problems under consideration can be successfully resolved on the basis of determining the basic pedagogical abilities and skills that graduates must be formed to successfully overcome the difficulties encountered in the educational process. Before describing the basic abilities in the activities of a young teacher, it is necessary to highlight the functions of his activities, which are discussed in the article, which highlights the methodology for studying the level of didactic knowledge, skills of graduates of a pedagogical university.

Citation: Юзликаев Ф. Р. (2020) Osnovnye Funkcii Uchitelya-Bakalavra Sovremennoj Shkoly. *World Science*. 2(54), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal_ws/28022020/6938

Copyright: © 2020 Юзликаев Ф. Р. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Актуальность. В своём исследовании, изучая деятельность выпускников педагогических вузов, работающих в профессиональных колледжах, рассматривали следующие их функции.

Информационная функция является исходным моментом всей учебно-воспитательной деятельности учителя. Осуществление ее опирается на свободное владение учебным материалом, методами и приемами его преподавания, а также культурой речи, знанием дополнительных источников информации и т.д. Реализация информационной функции не будет достаточно полной, если учитель не пользуется методическими приёмами контроля для организации, так называемой «обратной связи» и коррекции знаний учащихся.

Мобилизационная функция проявляется в деятельности учителя, направленной на актуализацию приобретённых знаний и жизненного опыта учащихся для формирования у них познавательной самостоятельности и социальной активности. Побуждая учащихся к выполнению учебно-трудовых задач, учитель тем самым способствует реализации принципов единства теории и практики, связи обучения и воспитания с жизнью.

Конструктивная деятельность учителя связана с отбором и составлением учебно-воспитательного материала в соответствии с возрастными и индивидуальными особенностями учащихся, с планированием и построением педагогического процесса (конструктивно-содержательная деятельность), структурированием своих действий и действий учащихся (конструктивно-оперативная деятельность), проектированием учебно-материальной базы для проведения учебно-воспитательной работы (конструктивно-материальная деятельность).

Организаторская функция педагогической деятельности учителя предполагает включение учащихся в различные виды деятельности, организацию ученического коллектива и превращение его в инструмент педагогического воздействия на личность в целях ее развития и воспитания.

Ориентационная функция определяет содержание ценностных ориентаций учащихся в природной и социальной среде. Она формирует у учащихся активное отношение к явлениям и процессам окружающей их действительности, идеи и идеалы, мотивы поведения и социального действия.

Развивающая функция, отражая единство обучения, воспитания и развития, обеспечивает управление перцептивным, мыслительным, волевым, эмоциональным и прочими компонентами деятельности учащихся. Последовательное осуществление учителем развивающей функции приучает учащихся анализировать, обобщать, классифицировать и систематизировать факты, устанавливать причинно-следственные связи, усваивать понятия, категории, закономерности и осознанно ими пользоваться, способствует формированию идейно-нравственных качеств.

Коммуникативная функция означает установление правильных взаимоотношений учителя с учащимися, учителями, родителями и общественностью, что позволяет учесть и удовлетворить запросы и интересы воспитанников, правильно понять и оценить информацию об эффективности педагогических воздействии, перестраивать их в соответствии с развитием коллектива.

Гностическая функция требует от учителя научного подхода к педагогическим явлениям, умения выдвинуть гипотезу, спроектировать и провести несложный педагогический эксперимент, критически проанализировать собственный опыт и опыт других учителей и предусматривает владение навыками работы со справочной, учебной и научной литературой.

Все перечисленные выше функции тесно взаимосвязаны между собой в целостной личности учителя и составляют основу его профессиональной педагогической деятельности.

Результаты исследования. На примере информационной функции постараемся более подробно раскрыть процедуру применения взаимопроверяющих методик в нашем исследовании. Предложенный перечень информационных умений и навыков был оценен преподавателями педагогических вузов, директорами профессиональных колледжей, руководителями педпрактики и кураторами академических групп, выпускниками-бакалаврами по шестибалльной шкале. С помощью ранжирования полученных оценок была вычислена сумма ранговых мест. Это нашло визуальное отражение в таблице 1, где показано распределение.

Таблица 1. Распределение ранговых мест информационных умений и навыков после оценки их преподавателями педвузов, администрацией профессиональных колледжей, руководителями педпрактики и кураторами академических групп, выпускниками-бакалаврами

Информационные умения	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Респонденты											
1	4	6	3	2	3	4	6	3	4	2	2
2	4	5	6	2	2	3	4	2	4	4	2
3	4	6	1	4	2	3	4	4	4	5	1
...											
(до 40)											
Сумма баллов	156	225	143	134	96	63	112	76	85	63	60
Ранговое место	2	1	3	4	7	10	5	9	8	10	11

Для того чтобы определить согласованность мнений респондентов, была составлена таблица распределения ранговых мест информационных умений и навыков (таблица 2).

Как видно из таблицы, информационные умения и навыки расположились по степени значимости после оценки их респондентами в следующем порядке:

- 1) умение точно, убедительно и ясно объяснять сложные явления и процессы своего предмета, давать характеристики;
- 2) умение устанавливать внутрипредметные и межпредметные связи;
- 3) умение ярко и образно, увлекательно и доступно излагать описательный учебный материал;
- 4) умение строить умозаключения по индукции, дедукции, аналогии, определять последовательность действий при любом из названных путей раскрытия учебного материала;

- 5) умение осуществлять контроль за знаниями и умениями учащихся, устанавливать обратную связь в ходе изучения нового материала, оперативно выявляя и оценивая их знания;
- 6) умение устанавливать главные связи и закономерности между изучаемыми предметами и явлениями;
- 7) умение четко формулировать вопросы для беседы, задания для самостоятельных работ;
- 8) умение применять основные средства обучения при передаче учебной информации (текст учебника и его методический аппарат, учебные картины, таблицы, схемы, диаграммы, ТСО и т.д.);
- 9) умение популяризировать знание своего предмета как среди учащихся, так и среди взрослого населения;
- 10) умение излагать материал структурно, по строгой логической схеме, четко выделяя самое существенное, иллюстрируя основные положения теории убедительными примерами;
- 11) умение проводить лекции, доклады, беседы на психолого-педагогические темы.

Таблица 2. Распределение ранговых мест информационных умений и навыков после их оценки респондентами

Информационные умения	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Респонденты											
1. Преподаватели педвузов	2	1	3	4	7	10	5	9	8	6	11
2. Администрация профессиональных колледжей	8	1	4	3	5	9	6	7	2	10	11
3. Руководители подпрактики и кураторы групп	3	2	3	4	5	6	11	8	7	10	9
4. Выпускники	1	3	2	7	9	10	5	6	4	8	11
Суммарные ранги	14	7	12	18	26	35	27	30	21	34	42
Место ранга	III	I	II	IV	VI	X	VII	VIII	V	IX	XI

Для того чтобы определить достоверность полученных данных, необходимо вычислить коэффициент согласия респондентов, изменяющийся в пределах от 0 до 1. $W \leq 0$ означает, что связи между ранжировками респондентов, т.е. согласования точек зрения по вопросу ранжирования умений, не существует. $W \leq 1$ означает, что все респонденты одинаково ранжируют признаки, т.е. существует полная согласованность мнений экспертов по вопросу о ранжировании умений и навыков.

Выводы. Для того чтобы будущему учителю излагать материал на уроке ярко и образно, увлекательно и доступно, структурно и по строгой логической схеме, необходимо научиться строить умозаключение по индукции и дедукции, аналогии, определять последовательность действий при любом из названных путей раскрытия учебного материала. Это позволит будущему учителю четко выделять в новом материале самое существенное, устанавливать межпредметные связи, что подтверждает тесная взаимосвязь умений №1 и №6.

Между тем, как известно, межпредметные связи, систематически осуществляемые учителем, формируют новое качество знаний учащихся и обеспечивают их системность.

Все выделенные основные умения и навыки, благодаря которым будущие учителя преодолевают затруднения учебно-воспитательного процесса, можно разделить на две группы:

- 1) дидактические умения и навыки;
- 2) умения и навыки, относящиеся к воспитательной деятельности на уроке.

ЛИТЕРАТУРА

1. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. – М.: Педагогика, 1995. – 208 с.
2. Бим-Бад Б.М. Педагогическая антропология: Курс лекций. – М.: Изд-во УРАО, 2003. – 208с.
3. Братанич О.Г. Педагогические условия дифференцированного обучения учеников общеобразовательной школы: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. –Кривой Рог, 2001. – 19 с.
4. Гершунекий Б.С. Образовательно-педагогическая прогностика. Теория, методология, практика. Учебное пособие. – М.: Флинта: Наука, 2003. –768 с.
5. Гузеев В.В. Системные основания образовательной технологии. – М.: Знание, 1995. – 135 с.
6. Дембский Л.К., Чирский Н.В. Технология передачи знаний и приобретения умений, <http://eyecenter.com.ua/teach/trans/index.htm>
7. Корнетов Г.Б. Педагогика: Учебное пособие. – М.: Изд-во УРАО, 2003.– 184 с.
8. Педагогический энциклопедический словарь, <http://www.dictionary.fio.ru/article.php?id=31011>
9. Педагогические технологии образования. <http://www.lychik.ru/school/edu/tech.htm>
10. Сластенин В.А. Общая педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. В 2-х ч. – М.: ВЛАДОС, 2003. Ч.1. – 288 с.; Ч.2. – 256 с.
11. Юзликаев Ф.Р. Интенсификация процесса дидактической подготовки будущего учителя в педагогическом институте: Монография. – Ташкент: Фан, 1995. – 203 с.
12. Юзликаев Ф.Р. Теория и практика интенсификации дидактической подготовки будущего учителя в системе высшего педагогического образования (на материале педагогических дисциплин): Дис. докт. пед. наук. – Ташкент, 2005. – 303 с.

PHILOLOGY

ПОРАДА ЯК СУТЕСТИВНИЙ СКЛАДНИК
УКРАЇНСЬКОГО МЕТЕОДИСКУРСУ

Кулібаба М. О., старший викладач

Україна, Одеса, Одеська державна академія будівництва та архітектури

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/28022020/6939

ARTICLE INFO

Received: 11 December 2019**Accepted:** 10 February 2020**Published:** 28 February 2020

KEYWORDS

advice,
meteorological discourse,
pragmatic variants,
marker,
prompting,
functional style.

ABSTRACT

The aim of this study is to elucidate the pragmatic and language specificity of advice as a suggestive component of Ukrainian meteorological discourse. The weather forecasts published on air of the radio station Kraina FM by Natalka Didenko were the observation material. The subject of the study is the communicative-pragmatic parameters of autumn and winter advice of the weather forecaster.

Advice in meteorological discourse is implemented in several pragmatic variants: recommendation, warning, prohibition, proposal and appeal. Every type is aimed at preserving life and health of the population, rational organization of work, everyday routine and rest, consolidation of the population with regard to national and universal human values. Within the limits of advice professional and “non-professional” advice are distinguished, which implemented professional and “non-professional” intentions of the weather forecaster. Serious and humorous advice of a proactive nature has been noticed.

Means of expression are imperatives, indicatives, modal and negative constructions. There is an integration of publicistic, scientific, colloquial and belles-letters styles in the meteorological advice that provide its necessary suggestiveness.

Citation: Кулібаба М. О. (2020) Porada yak Suhestivnyi Skladnyk Ukrainskoho Meteodyskursu. *World Science*. 2(54), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal_ws/28022020/6939

Copyright: © 2020 Кулібаба М. О. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. Пораду як мовленнєвий жанр, комунікативну тактику або інтенцію студіюють А. Архипенко, Л. Бондаренко, Н. Депутатова, О. Наумук, О. Петрова, А. Романченко, А. Соловійова, Т. Шеловських, С. Шабат-Савка, О. Шутова та ін. Зокрема С. Шабат-Савка, аналізуючи комунікативну інтенцію спонукання, зауважує, що вона відбиває волевиявлення мовця, різне за інтенсивністю, й охоплює як категоричну, так і некатегоричну форму спонукання (Шабат-Савка 2012, с. 153). До першої форми зараховано наказ, що кваліфіковано як імперативні висловлення, до другої – прохання, пропозицію, пораду тощо, тобто інші бажані для суб'єкта мовлення комунікативні акти, реалізація яких узалежнена від волі адресата (Каранська 1992, с. 24). А. Романченко досліджує пораду як одну з комунікативних тактик хеджувальної стратегії. Розглядаючи специфіку жанру лінгвістичної рецензії, мовознавиця стверджує, що «суть поради рецензента полягає в його намірі висловити адресатові рекомендацію виконати певну дію з метою найбільш оптимальної реалізації авторських інтенцій» (Романченко 2017, с. 310-311). Порада, на її думку, має нейтральну тональність, що зумовлено особливостями наукового дискурсу, де й реалізується стратегія хеджування за допомогою тактики поради (Романченко 2019, с. 403). О. Шутова вбачає іллокутивну мету поради в намірі спонукати адресата сприйняти її та вчинити відповідну дію. Втім, рішення щодо її виконання залишається за тим, на кого спрямовано пораду –

за адресатом. Дослідниця переконана в сугестивному характері поради, оскільки експліцитно чи імпліцитно в ній висловлено певну настанову, рекомендацію чи побажання (Шутова 2019, с. 130). Водночас зауважимо, що порада належить до тих жанрів, що характеризується необлігаторністю виконання, можливістю виконувати певні дії на розсуд адресата. Разом з тим із кута зору адресанта порада зорієнтована на корисність із боку адресата.

Метою пропонованого дослідження є з'ясування семантичної, прагматичної та синтаксичної специфіки поради як сугестивного складника українського метеорологічного дискурсу. **Матеріалом** спостереження послуговували прогнози погоди, оприлюднені в ефірі радіостанції Країни FM авторкою-синоптикинею Наталкою Діденко. Предметом вивчення є мовні та прагматичні аспекти поради, що охоплюють осінь – зиму 2019 року.

Результати. Семантичний спектр поради доволі широкий, оскільки він містить категоричні й некатегоричні її варіанти: рекомендація, попередження, застереження, вимога, погроза, заборона, консультація, пропозиція, побажання тощо. Тлумачний словник сучасної української мови подає таке трактування поради: пропозиція, вказівка, як діяти в яких-небудь обставинах, допомога добрим словом у скруті; рада (Великий тлумачний словник 2005, с. 244). Мовознавці кваліфікують пораду як повідомлення про те, що для адресата, на якого його скеровано, буде оптимальним та корисним (Шутова 2019, с. 130). А. Романченко вирізняє два типи порад: із відтінком рекомендації та з відтінком побажання (Романченко 2019, с. 403), кожна з яких втілюється завдяки певним мовним одиницям і залежить від інтенції автора.

Порада є комунікативним актом, активно вживаним в українському метеорологічному дискурсі. Її формують за допомогою кількох продуктивних синтаксичних конструкцій. До їхнього складу входять мовні одиниці, що слугують маркерами, які акцентують увагу слухачів / читачів і спонукають їх скористатися порадами фахівця.

За семантикою висловлювання вирізняються дві групи комунікативних актів, в яких утілено пораду: порада фахівця і порада громадянина. Фахова порада стосується власне погодних умов та передбачає рекомендацію одягатися відповідно до прогнозованих синоптичних обставин, а також застереження чи категоричну заборону на певні вчинки та поведінку й має на меті вплинути на дії адресатів, що убезпечать від негативних наслідків негоди. Поради, скеровані на оптимізацію фізіологічного стану людини за певної погоди завдяки правильному підбраному одягу, головному убору та взуттю, як правило, висловлено у формі наказового способу, напр.: ... *холодно, тому одяг на тиждень **плануйте** відповідний, а особливо неслизьке взуття; **Одягайтесь** обов'язково тепліше, особливо надвечір, бо так звана температура комфорту буде на 2-5 градусів нижчою за реальну.* Своєрідною підказкою обрати відповідний одяг і взуття слугують висловлювання, де міститься певна вказівка, якими саме повинні бути предмети одягу: *куртка, шапка, шалик, термобілизна, рукавички, джинси, черевики, чобітки тощо, напр.: ... самі у пошуках подарунків та покупок обов'язково одягніть щось із **каптуром**. Бо нести це й парасоль в руках буде незручно.*

Рідше порада висловлена за допомогою модальних слів *варто* або *треба*: *3-го грудня в Україні очікується сніг та мокрий сніг, на дорогах – казна-що, тобто, ожеледиця та малопрохідні тротуари. Тому пішоходам **варто** подбати про відповідне взуття, а водіям – про словник ненормативної лексики; 3 п'ятниці в Україні почне холоднішати, з 31 грудня 2019 року -1 січня 2020 року – знову теплішати. Тому в цей період **треба** встигнути вигуляти зимовий одяг..* Поради, наведені вище, потрактуємо як рекомендацію синоптика, що збереже здоров'я людини.

Можливі варіанти утеплення, на думку синоптика, охоплюють назви різних фасонів та матеріалу, особливо це стосується верхнього одягу й головних уборів: *Тому і сьогодні ввечері, і завтра дуже, дуже тепло одягайтеся, обов'язково щось пухове, вільне, вітронепродувне, на шию вовняний шалик у мінімум два оберти, щось з каптуром, під джинси термобілизну або щось за 100 ден, рукавички, шапки і товстішу підшви; Вітер завіватиме з південного заходу, 5-12 м/с, тобто, трохи поривчастий, для прогулянок обов'язково закутайте шию шаликом. Ну, й – шапки, тим більше, що зараз вибору варіантів – море. **Шапки, вушанки, кепки, з балабонами, люрексом, цитатами і брендами, каптури, хустки, труби, і ще, й іще.** За потепління рекомендовано демісезонний одяг, напр.: *Так що на кілька днів закиньте товсті куртки й шапки, до нас з короткочасним дружнім візитом завітає весна.**

Мовними індикаторами в таких висловлюваннях слугують дієслова *одягатися, закутатися, насунути, захищатися*. Для привертання уваги залучено прислівники *обов'язково,*

дуже, дуже-дуже тепло, тепліше, щільніше, напр.: *А поки що не перемерзайте, підступний перехідний період так і чекає, щоб наслати віруси та застуди, захищайтесь шапками, теплими котами, термобілизною та відповідними черевиками й чобітьми; І насуньте шапку щільніше на вуха, щоб не здуло.*

Нерідко порада фахівця скерована на орієнтування українців щодо швидкості руху пішоходів й автомобілістів, способу їхнього пересування, напр.: *На дорогах з'явиться ожеледиця, пересовуйтеся повільніше; І не забувайте про тумани, вмикайте фари, будьте обережними, любіть ближнього свого і за сусіднім кермом, і на тротуарі; Шановні водії! Віддайте належне цим прекрасним осіннім метеорологічним явищам своєю увагою, обережністю та увімкненими фарами.*

Фахова порада часто стосується місця, яке потрібно обирати як пішоходам, так і водіям, напр.: *Паркуйте розумно автомобілі, не лізьте високо на дах, не стійте з подружкою, яку випадково зустріли, довго під старим гіллястим деревом, краще зайдіть у найближчу кав'ярню; Вітер південно-східного напрямку досягатиме 15-22 м/с, тобто, ймовірно штормові пориви. Дуже уважно обирайте місце для парковки автомобіля, враховуючи часом ненадійність білбордів (і за формою та й деколи за змістом). Дієслівними маркерами аналізованих висловлювань слугують лексеми *обходьте, не затримуйтесь, не стійте*, а іменниковими маркерами – *місце, дерево, білборд*. Розглянуті висловлювання витлумачуємо як поради фахівця, скеровані на запобігання нещасним випадкам та смерті громадян. Найчастіше порада-рекомендація виражається імперативами у формі 3 особи множини або лексемами *варто, треба*, що містять семи настійності й теж маніфестують рекомендацію (Романченко 2019, с. 406).*

Доволі активною є дієслівна форма із заперечною часткою, що категоризує пораду й тим самим реалізує пораду-заборону, напр.: *І, між іншим, де опади та низька температура повітря, там і ожеледиця. Водії, що їдуть на Заході України, і не думайте без зимової гуми подорожувати, може бути небезпечно; Тому не затримуйтесь довго під деревами, особливо великими та гіллястими, білбордами, дуже уважно обирайте місце парковки автомобіля, візьміть це особливо до уваги, хто займається будівництвом – чи крупним, коли може виникати небезпека під час роботи багатовисотних кранів, чи скромне перекриття даху сарайчика; Вітер південно-західний, веселий, весняний, до сильного. Не затримуйтесь з подружкою під старим гіллястим деревом, підіть краще у найближче кафе.*

Середню активність вираження поради мають висловлювання, маркерами яких виступають лексеми *можна та краще*, що репрезентують пораду-пропозицію, напр.: *Надалі в Україні переважатиме тепла волога погода, а похолодання очікується з 27-28 грудня. Можливі навіть сніг та 'мінуси', і одразу ожеледиця. Тому поки що можна побігати по сухому, не спотикаючись, за святковими подарунками; Але, може, це і добре, бо в нас і так навколо надто багато турборежимів та прискорень. Краще поступово, природно та з розумом, щоб не злетіти. Наведені висловлювання забезпечують реалізацію поради з відтінком пропозиції: Адже смог вже пішов, тепло ще тут, листопад відволікся на якісь інші, не хмарно-холодні справи – якраз можна подихати і набратися оптимізму на іншу, похмурішу, осінь; У Києві 31 грудня вранці та в першу половину дня – без істотних опадів, далі, у вівторок, почнеться мокрий сніг, місцями з дощем. Тому, якщо ще залишилися якісь справи, щось докупити, з кимось зустрітися, то краще тридцять першого грудня вранці чи у першу половину дня.*

Метеопорада може мати узагальнений характер й активізувати увагу громадянина в осінньо-зимовий період, коли погодні умови часто ускладнюються. Уваги та обережності потребують, на думку синоптика, штормовий вітер (*Бо опадів хоча й не очікується, а ось вітер якраз розгуляється – будьте обережними при штормових південно-східних поривах; Поривчастий, до сильного, вітер ще залишиться у більшості областей. Обережно!; Східний вітер почне розганятися до штормових поривів – обережно!*), дощ, сніговий покрив, хуртовина (*Там, де температура повітря перевищуватиме нуль, сніг переходитиме у дощ. На дорогах будьте уважними особливо; Дощі пройдуть у західних областях, де вони можуть бути сильними, а в Карпатах – з мокрим снігом та навіть хуртовинами, туристи – обережно!*), ожеледиця (*А це означає, що дороги можуть бути з ожеледицею чи просто дуже слизькими від першої листопадової каші. Обережно!*), туман (*Дощі малоімовірні, проте з туманів може випадати мряка. Видимість на дорогах обмежена, уважно!*). Такий різновид поради витлумачуємо як пораду-застереження, деонтична модальність якої є пріоритетною. Порада-застереження слугує

своєрідним приписом, що заохочує людину до конкретних дій, зокрема до особливої активізації зору, або накладає певні заборони на певні дії, зокрема щодо швидкості транспортних засобів.

Привертання уваги до складних погодних умов відбувається завдяки мовним маркерам, що спонукають мешканців України до відповідної поведінки: *будьте обережними, обережно, уважно, особлива увага*, напр.: *Враховуючи, що від такої погоди ми відвикли, і, очікуючи невелике зниження температури повітря, будьте максимально обережними на вулиці, на дорогах та тротуарах; Двадцять першого листопада рвоне сильний вітер, обережно!; Видимість у туманах погіршуватиметься до 300-500 метрів, уважно!; Де сніг, мокрий сніг – там і ускладнення ситуації на дорогах, ожеледиця, 'каша' на дорогах та тротуарах. Водії! Особлива увага!* Ступінь суттєвого впливу адресанта на адресата значною мірою пов'язаний з особистістю сугестора (Шутова 2019, с. 130), бо ефективність впливу узалежнена від соціальної значущості адресанта-синоптика, від його авторитетності та вміння чітко сформулювати пораду, від ступеня володіння необхідною інформацією, від обізнаності в певній сфері діяльності й довіри до фахівця.

Якщо синоптик є відомою особистістю, публічною людиною й активним громадянином, то він може скористатися можливістю, щоб дати й інші, санітарно-оздоровчі, культурно-освітницькі, екологічні й навіть побутові поради населенню, які не мають жодного стосунку до прогнозування погоди: *Підготуйте гарну музику в машину або аудіокнижку, щоб гармонізувати простір автосалону; Довитрущуйте килими, підпишіть листи, купіть святкову листівку в книгарні Є, подзвоніть на далекі села чи скайпом друзям у далекі країни...* Такі поради мають відтінок пропозиції.

У межах «загальнолюдської» поради – поради другого різновиду – також можна виокремити поради-заборони (*Надалі буде ще тепліше. Картоплю садити не біжіть, насіння не скуповуйте, все ж зима ще буде*), поради-нагадування (*Не забудьте через кілька годин, о 4 ранку, переставити час на годину назад!*), поради-заклики (*Бережіть себе і довіряйте в усьому лише професіоналам, а не тріскучим невігласам. Їхній час – завжди позаду, хоч як би комусь не здавалося інакше; Працюйте, відпочивайте лише на здоров'я та задоволення; Вітряна погода потребуватиме закутуватися. Не дайте вірусам жодного шансу; На Заході є ймовірність сильних дощів, у Карпатах – мокрий сніг та хуртовини. Шановні туристи! Не заважаєте зайвого клопоту службам порятунку та собі нервів*).

Поради публічної людини скеровані на підтримання загальнолюдських (*Не пускайте своїх старших у магазин чи поліклініку одних, супроводжуйте їх...; Поки ще є трохи часу перед Новим роком, подзвоніть комусь далекому і самотньому, привітайте стареньких сусідів, бо насправді вони потребують радості від подарунків та уваги часом більше, ніж діти. Купіть їм зефір, пухкий торт, зробіть парові котлетки, м'які булочки, норвезький оселедець, хурму, щось таке, щоб легко було жувати, і обов'язково свіже й смачненьке, щоб ми нікого не забули посеред яскравого передсвяткового буму*), культурних та моральних цінностей (*День зимового сонцестояння приходить до нас завтра. Незважаючи на похмуру погоду з невеликими дощами, туманами та мрякою, можна починати розучувати нові або згадувати старі веснянки, бо Сонце почне статечно повертати на літо; Поки дозволяє погода, поганяйте, хоч би й в обід, по виставках та фільмах, чи просто у найближчому сквері походите колами*), на виховання екокультури (*Лишіть у лісі хоча б трохи грибів для їжачків та горіхів для білочок. А свої кульки із сміттям не забудьте забрати з собою*), на збереження здоров'я (*За можливості, тримайтеся ближче до водойм – до річок чи ставків, ідеально бути коло моря, бо сухе листя, яке наакумулювало всі шкідливі викиди за літо й половину осені, не дає нормально дихати*), раціональну організацію побуту й дозвілля (*Одягайтеся тепліше, перевірте, чи закручені з минулого року батареї, щоб надто близько не знайомитися із сусідами, захистіть чи врятуйте хризантеми, приишіть нарізні гудзик на тепле пальто – словом, готуємося до щорічної переправи на зимові свята; Читайте книжки, пийте смачні чаї, ходіть по свіжому повітрю і в усіх ситуаціях рахуйте до десяти; І нам не варто хаотично працювати та відпочивати – все спокійно і без надлишку емоцій*).

З огляду на викладене вище зазначимо, що прагматичні параметри поради як складника українського метеодискурсу передбачають опозицію щодо її інституційності / неінституційності. У першому випадку йдеться про фахову пораду синоптика, у другому – пораду медійної особистості.

За емоційним забарвленням поради в метеодискурсі поділяються на ті, що мають нейтральний характер (*З вітром не жартуйте, обходьте старі гіллясті дерева, паркуйте з розумом автомобіль*), і ті, що позначені гумористичними нотками (*Хто вже звик до комарів та*

мух, **відпустіть** їх у вирій; Тому котам поки що зауваження робити **не варто**, у них – безрешетий настрій, хай нявкають; **Не переплутайте** сезони і **не починайте** часом садити картоплю чи шукати розпродажі пуховиків; Дощ очікується 23 грудня не лише в Києві, але про це – пізніше. Тому **можна** покласти під подушку великим діткам парасольку, скоро знадобиться; Якщо вам здавалося, що атмосфера не притримується своїх законів, то ось цей сніг та похолодання перед Новим роком показують, що **треба** нам хреститися, якщо здається; Вітер може бути сильним, тому шапка з шаликом і щось важке у сумці, наприклад, нова красива керамічна миска, не будуть зайвими). У багатьох випадках, коли авторка прогнозу погоди дає гумористичну пораду, то й на своїй сторінці у фейсбуці використовує дужку, що вказує на посмішку.

Зазвичай поради безпосередньо передують причини або вона називається після поради, коли вказують на атмосферні явища чи опади, напр.: У Києві у середу пройде дощ, вдень буде близько +7 градусів. 27-28 грудня **готуйтеся** ловити **сніжинки** на носа та тепліше одягайтеся; На дорогах проростає **ожеледиця**, **оберіть** неслизьке взуття. Нерідко синоптик у підрядному реченні аргументує пораду, вживаючи сполучники із семантикою причини або мети: Там, де падатиме інтенсивніший мокрий сніг – Захід, Вінниччина, Житомирщина – може бути налипання мокрого снігу, **тому** не паркуйте автомобілі під старими великими деревами; Так що тримайте голову в рівновазі, **бо** такі метаморфози синоптичні можуть трохи нас гальмувати.

Як непряму пораду, висловлену синоптиком, трактуємо випадки, де використано неспецифічну форму її вираження. У такому разі синтаксична конструкція не містить дієслів-імперативів. Натомість дієслівні форми вжито в дійсному способі, але в значенні наказового, рідко – в неозначеній формі. Наведемо приклади: Це потепління буде короткочасним, 1-2 грудня знову до нас прийде похолодання. Тому поки що однаково уважно **стежимо** за прогнозами погоди та за головою. бо мінливість й стрибки будуть і там, і там; ... **розпочинаємо** новий тиждень новою синоптичною ситуацією, одужанням, хто захворів, піклуванням про здоров'я усім решті, **припинити** сваритися у соціальних мережах і **жити** своїм життям, а не чужим;). Прямі та непрямі поради розрізняють залежно від ступеня категоричності й експліцитності (Нерян 2020, с. 12). У досліджуваному дискурсі непрямі поради – це ті, що не є директивами, не виражені імперативами й імпліцитно звернені до адресатів.

Частина таких висловлювань виконує функцію консолідації фахівця з громадянами, які слухають прогнози погоди по радіо, напр.: А поки що радісно **махаємо** рукою вредному ретроградному Меркурію... ; А поки що тепліше **одягаємося** та **відганяємо** шапками із балабонами віруси та застуди. Можемо припустити, що більшість подібних висловлювань містить і певного роду автогенну пораду, під якою розуміємо пораду, зорієнтовану на себе, напр.: Елегантні пальта та черевики на тоненькій підощві **пакуємо** на "далекі села", у дальні кутки шаф; Тому поки що Новий рік просто **плануємо**, а погоді **дякуємо**, що така вона в нас зараз комфортна, як на листопад. Зауважимо, що ці нібито автогенні поради значною мірою скеровано на населення, на спонування його до здорового способу життя, до віри в себе, до вияву кращих рис українців.

Отже, мовне оформлення поради характеризується кількома моментами. Воно стосується семантичного аспекту поради щодо бажаного – небажаного, особистого – громадського, фізичного – ментального, синтаксичної специфіки стосовно відповідного вибору імперативних, індикативних чи модальних висловлень. Також важливим є спосіб вираження спонування: прямий або непрямий, експліцитний чи імпліцитний, від чого залежить ступінь сугестивності тієї чи тієї поради.

Нерідко в пораді спостерігаємо різні стилістичні засоби, що увиразнюють або її серйозність, або гумористичність, зокрема епітети, метафори, антитези, ампліфікацію, асиндетон тощо, напр.: Тому поки носимо світлі речі, красиво закидаємо шалик за спину, темні окуляри, переходимо дорогу виключно в дозволених місцях, дякуємо один одному навіть за дрібниці, нарешті робимо плановий медичний огляд, не п'ємо дешевого, абиякого вина, фрукти й овочі любимо не лише за смак, а й за **фантастичні** кольори, словом, цінуємо теплі дні жовтня за красу, тепло і за прийдешні спогади **сльотавим** листопадом.

Л. І. Шевченко вказує, що в медіажанрі поради можуть інтегровано вживатися засоби публіцистичного стилю й елементи інших стилів (Шевченко 2011). Досліджуваний фактичний матеріал теж широко ілюструє комбінацію кількох функційних стилів, зокрема публіцистичного викладу інформації з елементами наукового стилю. Доказом такого симбіозу слугує використана лексика безпосередньо зі сфери метеорології (південно-східний вітер, налипання мокрого снігу,

ускладнення погоди, обмежена видимість тощо): У західних областях у п'ятницю можливий сильний **південно-східний вітер**, обережно з капелюхами; Відповідно, на дорогах ситуація може бути складною, слизькою та, через щільні хмари, із **поганою видимістю**, особливо ввечері. Водії, не поспішайте ганяти за новорічними подарунками і не тримати дистанцію.

Найбільшою мірою в пораді залучено елементи розмовно-побутового стилю, що зумовлено форматом спілкування – невимушеною розмовою синоптика зі слухачем, напр.: *Подихайте нормальним киснем на природі, якщо буде можливість, **накостилляйте** по дорозі тим, хто паляє листя, і швиденько тікайте; Тому використайте п'ятницю для **підчищення хвостів**, а вихідними із спокійною совістю можна **валятися** під пледом; Суха погода з невеликим морозом вночі та 'плюсами' вдень – практично ідеальна груднева ситуація, щоб тимчасово відволіктися від бурчання на 'не таку' погоду і зайнятися чимось конструктивним; ... відпочиньте сьогодні ввечері вдома і **плюньте** нарешті на те олів'є., де натрапляємо на розмовну й просторічну лексику, фразеологічні одиниці розмовного характеру (плювати на щось, підчищати хвости).*

Наскрізною особливістю поради в метеодискурсі Наталки Діденко є синтез публіцистичного та художнього стилів, що забезпечує прогнозу погоди в цілому та поради як його складнику велику емоційно-експресивну насиченість, засвідчує творчу індивідуальність авторки, її світобачення, напр.: *А поки що чекаємо на **зимовий дебют** і стежимо уважно за свіжими прогнозами погоди; Протиставимо холоду та сірим хмарам **веселі**, з різнокольорових ниток, **баламбони** на шапках, строкаті хустки й шалики, **смішні яскраві шкарпетки**, розумний, відповідно погоді, одяг, екторби із карикатурами на дурість і пихатість, консультації виключно з лікарями, а не з сусідками по фейсбуку, словом, все робимо, щоб показати прийдешній холодній та хмарній погоді, що ми й не таких бачили.* Саме завдяки дуже поширеним елементам художнього стилю фахова й «нефахова» порада стають неодмінним стимулом дослухатися до пропонованого, втілити його в життя.

Висновки. Порада в метеорологічному дискурсі реалізується в кількох прагматичних варіантах. Її діапазон охоплює рекомендацію, застереження, заборону, пропозицію, заклик. Кожен різновид поради забезпечує намагання синоптика залучити різні аспекти, що гарантують збереження життя й здоров'я населення, уможливають раціональну організацію праці, побуту й відпочинку, консолідує громадян стосовно підтримання національних і загальнолюдських цінностей. Отож, у межах поради виокремлено фахову й «нефахову» раду. Завдяки першому різновиду реалізовано професійні інтенції синоптика, а завдяки другому – громадянську позицію, втілену за допомогою інших комунікативних інтенцій. Обидва різновиди можуть бути як серйозними, так і гумористичними, але обов'язково ініціативними, оскільки синоптик дає поради не на прохання адресата, а за власною ініціативою.

Типовими засобами вираження поради є імперативи, модальні слова, заперечні конструкції. Допоміжними одиницями, що сприяють висловленню поради, слугує вживання індикатива в ролі імператива та інфінітивів.

У пораді, що функціонує в медійному просторі в межах метеодискурсу, спостерігається інтеграція публіцистичного стилю з науковим, розмовно-побутовим і художнім стилями, що відповідно демонструють використовувані мовні одиниці, передусім на лексико-семантичному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел (2005). Київ – Ірпінь.
2. Каранська М. У. (1992). Синтаксис сучасної української літературної мови : навч. посіб. Київ : НМК ВО.
3. Нерян С. О. (2020). Аргументативний дискурс української інтернет-комунікації в соцмережах: лінгвопрагматичний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса.
4. Романченко А. П. (2019) Елітарна мовна особистість у просторі наукового дискурсу: комунікативні аспекти: монографія. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.
5. Романченко А. (2017). Комунікативні тактики стратегії хеджування. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. Кропивницький. Вип. 153: 310-314.
6. Шабат-Савка С. Т. (2014). Категорія комунікативної інтенції в українській мові : монографія. Чернівці: Букрек.
7. Шевченко Л. И. (2011). Стиль как средство реализации авторского замысла в жанре «Совет». *Теория и технология иноязычного образования* : материалы V междунар. науч.-практ. конф. Вип. 6 (Сер. 9): 27-31.
8. Шутова О. А. (2019). Совет как суггестивный речевой жанр поучающего дискурса. *Известия ВГПУ. Филологические науки*. № % (138): 129-134.

ЛІТЕРАТУРА Й АНЕКДОТ: ДЕЯКІ ЄВРЕЙСЬКІ ОБРАЗИ У ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

К.ф.н, доцент **Стоколос-Ворончук О. О.**
Україна, м. Львів, ВНКЗ ЛОР Львівська
медична академія ім. Андрія Крупинського

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/28022020/6940

ARTICLE INFO

Received: 19 December 2019
Accepted: 11 February 2020
Published: 28 February 2020

KEYWORDS

folklore, anecdote,
image literature,
mutual influence,
ethnotype.

ABSTRACT

In this article, we will try to analyze the integration of Jewish images and motives, peculiar of folk humorous works, throughout the period from the 17th to the 19th century. Therefore, arises another problem, namely how and from which perspective the Jewish ethnotype and its relationships with the Ukrainians are presented in literary works of the specified period and which criteria should we utilize for the analysis of such works, along with folk anecdotes. Finally, our third assignment is to determine the interrelation between folklore and literature in terms of its expression and levels on the basis of Ivan Franko's works.

Citation: Стоколос-Ворончук О. О. (2020) Literature and Anecdote: Jewish images in the works of Ivan Franko. *World Science*. 2(54), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal_ws/28022020/6940

Copyright: © 2020 **Стоколос-Ворончук О. О.** This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вивчення різних напрямків народної сміхової культури загалом і в переломленні її крізь жанрову “лінзу” анекдоту зокрема, а відтак у показі його, анекдоту, поліфункціональності в різних тематичних пластах і конкретніше – у сфері міжетнічних взаємин – є нарізною потребою сучасної фольклористичної науки. Важливе значення для нас мали роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників у галузі генології, сміхової культури, літературознавства, психології, етики й естетики, які стосуються тих чи інших моментів побутування анекдоту про етнотипи, зокрема єврейські, характеру та особливостей його зв'язку з художньою літературою. Це праці В. Гнатюка, М. Максимовича, М. Драгоманова, І. Франка, М. Костомарова, О. Потебні, О. Веселовського, П. Чубинського, І. Манжури, Б. Грінченка, М. Грушевського, М. Сумцова, М. Петрова, С. Єфремова, О. Баранникова, Л. Махновця, Ф. Лаврова, Е. Курганова, Г. Нудьги, І. Денисюка, Р. Кирчіва, В. Давидюка, І. Кімакович, Р. Мних, Я. Грицак.

Згадаймо, скільки видатних українських митців у своїй творчості зверталися до скарбниць народної мудрості, видобували звідти самородні перли і своїм талантом, своєю майстерністю ограновували, шліфували їх, поглиблюючи зміст та удосконалюючи форму. Серед цих митців – І. Котляревський і Ганна Барвінок, М. Гнатюк, М. Драгоманов, Марко Вовчок і М. Старицький. Не забуваймо і про епохальну школу М. Гоголя з його “Вечорами на хуторі біля Диканьки” і “Вієм”, які наскрізь просочені народною міфологією та обрядовістю. Усе це – класична література XIX ст. Вона постала на певному ґрунті – соціально-політичному, культурно-економічному, етногенетичному, фольклорному, врешті-решт.

На кожному історичному етапі стосунки етносів, що проживають на одній території, складаються по-різному. У XIX ст. суспільно-політична ситуація на Україні була далеко не однозначною, що й спричинилося до певного ускладнення взаємин між, зокрема, українцями та євреями [2; 5; 8; 21; 29]. І найправдивішим свідком такого стану речей стала українська художня література – саме в ній знаходимо найповніші, найширші описи традицій, звичаїв, світоглядних засад, характеру і вчинків людей різних національностей, які населяли українські землі на той час, у тому числі єврейської [3; 8; 13; 26]. Але, безперечно, жоден письменник не надавав такої пильної

уваги проблемі українсько-єврейських взаємин і висвітленню особливостей побутування євреїв серед українців, як це зробив у своїх творах І. Франко. Можемо сказати, що саме він став одним із виразників мистецького, різнобічно-аналітичного, а не політично упередженого погляду на єврейство, адже у Франкових творах відображено усю багатогранність стосунків між українцями та євреями, а також проаналізовано причини саме такої ситуації [9; 10; 31; 32; 39; 40]. Не міг Франко не торкнутись цієї теми з багатьох причин. Перш за все тому, що сам зростав у містечку, в якому, крім українців, жили і євреї, і поляки, і росіяни, і німці, і вірмени. У своїх спогадах письменник згадував, що ще змалку частенько зустрічався з “жидами” (як на той час було прийнято називати євреїв). Найперша згадка: мати приносить додому жидівську паску (песах) і, розділивши її між усіма дітьми, наказує її з’їсти. Другий спогад Франка пов’язаний з гендлярем Фавлем, який приїжджав у їхнє село обміняти деякі речі. І старші, і молодь з пошаною ставились до нього, хоча парубки (звичайно, позаочі) глузували [41; 339].

У Ясеницькій народній школі, де навчався малий Іван, його оборонцем, заступником був єврейський хлопчик Авраам, бо “я, як малий, надзвичайно несміливий хлопець, багато мусів витерпіти від сваволі інших учнів” [Там само, с. 340]. Але найбільше, найповніше Іван запізнався з євреями, навчаючись у Дрогобицькій гімназії. У своїх спогадах Франко перелічує дуже багатьох, за його ж висловлюванням, “знайомих жидів” [Там само, с.341], з якими він дружив чи приятелював, яких розумів і поважав, і ці стосунки згодом знайшли своє відображення у творах письменника.

Можливо, в такому позитивному ракурсі Франко змальовував би євреїв завжди, якби не було деяких суспільно-політичних чинників, що відчутно псували стосунки двох народів, породжували між ними неприязнь, недовіру, навіть антагонізм. Серед цих чинників найсуттєвіший – російський і польський антисемітизм, який тільки почав зароджуватися і використовувався цими тогочасними державами з ідеологічною метою: мовляв, чи ви не бачите, сліпе холопство, що всі ваші біди – від глитаїв-жидів, гендлярів та корчмарів, які висмоктують ваші грошки і п’ють вашу кров. Знайти “крайнього” – давній і перевірений метод, він “спрацював” і в цьому разі: жиди стали винними в усіх негараздах українців, стосунки між двома етносами погіршилися. Саме тому в творах Франка нам трапляються різні, часто суперечливі єврейські образи [32; 39; 41], але всі вони “списані” з людей, котрих письменник, за його ж твердженням, коли-небудь знав, тут відображені “дійсні факти, на котрі я дивився або про котрі чув від свідків... В такому розумінні – всі вони частки моєї автобіографії” [41; 252].

Треба зазначити, що загалом іудейською тематикою Іван Франко цікавився упродовж усього свого творчого життя. Спочатку це були студії над історією давніх євреїв та Біблією. Згодом – переклади з Вельгавзена (“Історія жидів”, “Ціттелеві книжочки”) [32; 41] та Е. Рейса (“Біблія. Новий переклад з введенням і поясненням”) [32]. Цікавився письменник і народною творчістю про євреїв: у його етнографічній збірці “Галицько-Руські приповідки” [16] знаходимо чимало таких, що стосуються нашої теми. Прикметно, що в цих фольклорних творах євреї змальовані такими, якими їх знали і сприймали українці, а тому тут немає навіть натяку на антагонізм.

У більш зрілому віці Франко узявся за ґрунтовне аналітичне осмислення єврейської теми, написав декілька серйозних дослідницьких статей, як-от: “Семітизм і антисемітизм в Галичині”, “Єврейська держава” та “Мої знайомі жиди” (до речі, вони не ввійшли до 50-томного видання, а були надруковані у книжці “Мозаїка” (2001 рік) [41]). Ще кілька творів – рецензії Франка на “Енциклопедію юдаїстики” та на п’єсу Г. Зудермана “Загибель Содомі”, статті “Питання жидівське”, “Мозес Мендельсон – реформатор жидівський”, “Жиди про жидівське питання” – автори-упорядники “Мозаїки” З.Т. Франко і М.Г. Василенко не включили до збірки. Як зазначено в передмові, “актуальність і націленість на “крамолу” не давала змоги включити їх [перелічені вище твори] і сюди” [41; 11].

Звичайно, не можемо не згадати ми і етапний, хрестоматійний твір І. Франка на біблійну тематику – поему “Мойсей”. Тут цікавими є, з огляду на предмет нашого дослідження, як образ самого пророка, так і образи інших “гебреїв”. Риси та особливості, якими наділяє їх письменник, не вигадані ним, а ґрунтуються на його власних життєвих спостереженнях і, частково, запозичуються з фольклорних творів, у яких відбивається народне бачення єврейської проблеми і ставлення українців до різних представників цього етносу.

Єврейської теми Франко торкається ще у багатьох своїх поетичних і прозових творах – циклі віршів “Жидівські мелодії” [41], оповіданнях та повістях “Навернений грішник”,

“Галицькі образки”, “Сам собі винен”, “Яць зелепуха”, “Борислав сміється”, “Перехресні стежки”, “Сурка” та сатиричній поемі “Швинделеса Пархенбліта вандрівка зі села Дерихлопи до Америки і назад” [40]. Єврейські образи в цих творах настільки різноманітні, багатопланові, що в рамках нашої роботи неможливо було б описати й узагальнити усі виведені Франком типи й характери, але на одному з названих творів ми зупинимося детальніше – надто він оригінальний, “крамольний”, неоднозначний.

Маємо на увазі маловідому політично-сатиричну поему “Швинделеса Пархенбліта вандрівка зі села Дерихлопи до Америки і назад”. Поема по-справжньому зацікавляє кожного вдумливого, неупередженого читача. На нашу думку, до цього без перебільшення видатного, неординарного твору можна по-різному ставитися та оцінювати, але в жодному разі його не слід замовчувати, забувати, ігнорувати. Адже, по-перше, поема (і це дуже важливо) має документальну основу. По-друге, цей традиційний для Франкової тематики твір є цілком оригінальним за формою і способом трактування єврейського питання. По-третє, заінтриговує те, що “Пархенбліта” не вмістили (не наважилися вмістити!) в жодну (!) із збірок Франкових творів, поема побачила світ один-єдиний раз – 1882 року в галицькій газеті “Нове зеркало” і, до речі, залишилася незавершеною. Чому? Найімовірніше – через політичну цензуру. В Інституті літератури [10], уважно проглядаючи рукописи тексту поеми, ми знайшли інформацію, що готувалося до друку окреме видання “Швинделеса” накладом у 500 примірників. Але чи побачила ця книжечка світ і що з нею сталося – ніде не знаходимо відповіді.

Перш ніж почати аналіз цього твору, висловимо деякі власні припущення щодо його генези. Іван Франко великою мірою був причетний до творчості Степана Руданського: він читав, редагував і опубліковував його співомовки. У тому числі й гумореску “Гуменний” (Руданський про неї зазначав: “Вона датована восемнадцатого октября 1857 р., яка була надрукована Франком у журналі “Зоря” 1888 року, через шість років після з’яви “Швинделеса Пархенбліта”). Але нам залишається тільки гадати, чи був Франко знайомий з гуморескою Руданського ще до написання “Пархенбліта” і перейняв звідти деякі ідеї (що малоімовірно), чи перед нами – доволі рідкісне, безпрецедентне явище в історії української культури – так звана рокоїнцидентція творчого мислення (згадаймо знаменитий вірш “Швачка” П. Грабовського й аналогічний у М. Старицького – дуже схожі за ідейно-тематичним наповненням, образами, і водночас зовсім різні). Мабуть, це притаманно великим майстрам слова – бачити й озвучувати те, що тільки зароджується в суспільстві, відчувати й описувати ті тенденції, віяння, настрої, над аналізом яких тепер ламають голови цілі аналітичні інститути.

Ці зауваги цілком стосуються й Франка. Наприклад, у названих вище творах йдеться про причини такого масового на початку ХХ століття явища, як еміграція на Американський континент, тоді як у 1850–1870 роках цього явища ще не було. Ось як Іван Франко називає причину, через яку його героєві вкрай необхідно виїхати: “І я мусів торг робити крихотку – краденими речами, – і дуже боюся” (примітка на полях 3-ї глави) [40; III, гл. 3]. Маємо дві найпоширеніші причини еміграції за кордон – бажання покінчити зі злиднями і прагнення уникнути відповідальності за скоєне протиправне діяння.

Але, повернімося до “Пархенбліта”. Комуś може здатися, що ця сатирична поема – саме так визначає у підзаголовку її сутність автор – має антиєврейську спрямованість. Ми ж стверджуємо, що цей твір – про “головні болі” тогочасної української дійсності, більшість з яких полягала якраз у міжетнічних протиріччях, зокрема між українцями та євреями, українцями і поляками, євреями і поляками [2; 6; 9; 11; 22] Також Франко торкається таких важливих аспектів, як місце українців у державному житті, русофільство та українське питання, зрештою, йдеться тут і про неоднозначні стосунки між самими євреями [30; 33]

Потрібно визнати ще одне: загалом єврейські постаті густо засіяні в творах Франка, але під таким гострим сатиричним кутом, як у “Пархенбліті”, їх не зображено в жодному з них. Але сама по собі єврейська тема в цій поемі – лише засіб, за допомогою якого автор досягає головної мети: викрити негативні риси менталітету українського народу, які заважають йому у дальшому суспільно-політичному поступі. Серед цих “тягарів” – незгуртованість нації, притаманне багатьом українцям відчуття меншовартості, відстороненість та байдужість більшості до громадського життя, мовляв, “моя хата скраю”. Франко намагається довести, що далеко не євреї винні в бідах нашого народу, як це наполегливо втовкмачувалося в українські голови російськими та польськими шовіністами, – а самі українці чималою мірою погіршують

собі життя. Ось приклад: у головного героя поеми, Швинделеса, за кума є українець, який намовляє шинкаря на грабіж війта, аби провчити того за “вільні” думки, а ще щоби корчмар свій товар продати зміг, – то хто ж тут підступний та меркантильний?

У “час непорозуміння різної національної ідеї, різного настрою і бажання” (І. Франко) [41, 221], що було спричинене поділом України між двома імперіями, Каменярь у своїй “єврейській” поемі виступає не проти євреїв, а за згуртування української нації. Наче крізь рентгенівський апарат, Франко глибоко аналізує сучасну йому дійсність і дає їй свій сатиричний присуд: українці мусять позбутися різних крайніх орієнтацій і мати єдину мету – національну.

Але чому для розкриття таких серйозних, засадничих ідей Франко обрав таку, здавалося б, легковажну форму, як “мандрівка”? Вона ж, як відомо, передбачає несподівані зустрічі з різним людом, усілякі пригоди. Саме вони і є сюжетними вузликами саморозвінчання Пархенбліта. На перший погляд, мандрівка – це несерйозний, розважальний жанр, для якого характерні вигадані, казкові сюжети, інтриги, авантюри. Пригадаймо, для прикладу, подорожі Енея, притчу про вічного єврея чи наші літописи, у яких описуються мандри до святих місць і різні пригоди. Але в літературі знаходимо й чимало серйозних документальних нотатків, оформлених у жанрі мандрівки, – це і “Путевые письма» Кельсієва, і “Путешествие по Острожскому уезду Волынской губернии в 1864/5 году” Рафальського, “Письма русского путешественника Н. Карамзина” тощо. У принципі, вибір Франком саме такого, “мандрівного”, жанру – зрозумілий: він дає можливість усебічно розкрити характер головного героя у найрізноманітніших ситуаціях, які трапляються з людиною у тривалій подорожі. З іншого боку, такий жанр дає можливість вводити в сюжет і документальні, реальні факти, якщо вони логічно вписуються в канву розповіді і допомагають розкрити головну ідею твору.

Іванові Франку на час написання поеми було 26 років. А молодість, як відомо, ще не має досвіду, але володіє допитливим, швидким розумом, спостережливістю і чіпкою пам’яттю. Молодий письменник, багато читаючи і уважно спостерігаючи навколишнє життя, відтворює в своїй поемі відомі йому ситуації, події, описує реальних людей. Тому можемо стверджувати, що поема має документальне підґрунтя.

Так, у книзі Василя Кельсієва “Галичина и Молдавия, путевые письма” [17, 133] С.Птб, 1868, 352с. знаходимо замітку, що в одному з львівських сіл священник подає пропозицію створити хлібні магазини, щоб полегшити життя селян. Єврей, вчувши про це, біжить до пана, у якого він орендує корчму, і скаржиться: “И что ж то буде, ясновельможный пане? И как то буде?.. Попи бунтуют народ – я разоряюсь, и пан разоряется... Хлоп не будут у мене брати хлеба, когда їм нужно, а я хіба горілкою панскую живу? Я живу тем, что хлопам хлеба даю весною, а восени назад одбираю з небольшим процентом. За корец – полтора корця...” Пан заспокоює шинкаря: “Иди, иди, нічого не буде. Я во Львов напишу... Я зроблю так, что нічого і не буде” [Там само. с. 134].

Дотичну сюжетну ситуацію маємо і в поемі Франка:

“У неділю війт Григоре / Розказало...

А горівка – чорта справка!

Бідне нарід бунтувати, / А мині хліб одбирати!”

[40; III, гл. II, с2]

Це тільки один із документальних епізодів Франкового твору, але й він показовий: крізь сатиричне тло, на якому зображуються жиди та пани, пробивається реальна, далеко не весела картина життя простих людей. Власне це “задзеркалля” і є головною темою поеми: трагічний образ села Дерихлопи, де вже сама назва говорить більше, ніж усі пояснення, є збірним образом українського селянства – безпорадного, знедоленого, безправного. Ми бачимо його очима головного героя – корчмаря Швинделеса, який не надто переймається проблемами селян, а лише мріє про кращі (для себе) часи:

Тож то буде славно жити,

Як будуть жидам служити

Рускій хлоп і польській пан.

[40; II, с. 4]

Вже у перших рядках поеми маємо автопрезентацію Швинделеса – лицеміра і хвалька:

“Я собі жидок убогий / З тої корчми край дороги

Що пошита з околіт... / Я сиділо літ пів копи –

У громаді Дерихлопи, / І велося мені гіт...”

[40; III, с. 2]

Звернімо увагу на очевидну суперечність: корчмар, за звичкою, прибідняється, лукавить (оксюморон “жидок убогий”), але й не похвалитися не може (“Велосю мені гіт”). З кожним наступним рядком зримішають ще й інші його не вельми привабливі риси: глитай, підлабузник, злочинець (“Що вно вкратило, то продав я”), боягуз (“Вай, наскочив страх на мене... / Я літаю як скажене” [40; 26]), хабарник (“Ні, а що мені з того буде?” [40;26]), полякофоб і водночас українофоб (“Жадне страх не так великий / Як скажений рускій гой” [40;26]), – і весь цей “букет” негативу викликає в читача не стільки сміх, скільки співчуття і жалощі до цієї людини.

Проте образ єврея Швинделеса не є однозначно негативним. Шинкар, наприклад, дуже любить свою сім’ю і дбає перш за все про неї. Тут на згадку приходять інший літературний герой – Пузир, українець-глитай із сатиричної комедії І. Карпенка-Карого “Хазяїн”. Коли Карпенко-Карий зіграв цю роль, критика назвала Пузиря “чортом у людській подобі”, для якого характерні безмірна жадібність і, водночас, батьківська ласка і турбота. Єврей Швинделес із того ж тіста: в одній сцені – “Трошки гроші позичав я / На стодвадцять п’ять перцент...”, а в другій – “Будь здорова, майне Малке, – / Поцілуй дрібне кавалке!” [40; III, с. 5].

Отже, Франко, виводячи цю колоритну єврейську постать, не мав наміру створити антигероя, що втілював би тільки зло та гріх. Швинделес – це, можна сказати, збірний образ негативних рис українського єврейства, великою мірою зумовлених, по-перше, його “проміжним” становищем (між простолюдям та панством) в українському суспільстві XIX століття і, по-друге, непростою економічно-політичною ситуацією, що склалася на той час у розділених, підневільній Україні [19; 21;23].

Думається, що останнім названим чинником Іван Франко переймався найбільше. І найпреконтливіше свідчення тому – фінал твору. Втім, фіналом його можна назвати лише умовно, оскільки поема про Швинделеса Пархенбліта (яка, нагадаємо, друкувалася в газеті “Нове зеркало” окремими розділами) обривається на сьомому, а поруч з ним опубліковано ще два твори Франка: “Воронізація” (українською мовою) і “Piesn o uobywateleniu zydw” (польською). Саме вони і стали, на нашу думку, логічним продовженням, чи, точніше сказати, доповненням поеми.

“Piesn o uobywateleniu zydw” має оригінальну, двоїсту форму. Автор поділив свою “Piesn” на дві умовні частини: в першій висловлює такі думки, про які можна говорити “вголос”, не боячись цензури, а в другій – про які треба мовити “тихо”, поміж своїми. Вголос говориться те, що догідно можновладцям, а про себе – зовсім інше: “Wielki kredyt, maly procent...” або “Glowna zecz nie zydzі sami...” [40; V, с. 133]. Останню фразу можна було б винести в епіграф “Пархенбліта”, бо в ній – головна думка цього твору: не в жидах наша проблема...

Другий “фінальний” твір теж вельми промовистий. Він має назву “Воронізація” і за своїм змістом є байкою, оскільки тут розповідається про війну ворон і сорок. Але підтекст – суто політичний: йдеться про протистояння двох імперій, які колонізували Україну, – Польської та Російської. Їхня мета – упокорити українців, а євреї, з огляду на свої традиційні заняття й становище в суспільстві, є для цього чудовим знаряддям.

Менші сестри добровольно,

Ми їх змусимо насильно

Зараз воронізуватись!

[40; IV, с. 133]

Підсумовуючи розгляд сатирично-політичної поеми І. Франка “Швинделеса Пархенбліта вандрівка зі села Дерихлопи до Америки і назад”, можемо констатувати, що у ній молодий письменник виявив свою громадянську позицію, “діагностувавши” основну проблему розділеної України. Її суть — у заключній строфі “Воронізації”. Адже поки ворони і сороки (читай: євреї та українці) чубилися між собою, з’ясовуючи, хто з них ліпший, справжні хижаки зробили своє лихе діло:

А між тим шуліки й кані

Власні гнізда їх напали,

Яйця їх повипивали,

Діти з’їли на сніданє...

[40; C. 133]

Цим Франковим твором ми й завершуємо розгляд теми олітературнення фольклорних єврейських образів та мотивів. Від усіх зразків ця поема відрізняється своєю документальною основою: зображені тут постаті (багато з яких – євреї) мали своїх реальних прототипів, котрих автор

добре знав. Але серед рис, притаманних Франковим “євреям”, більшість нам уже добре знайомі з давньої комедійної літератури, співомовок Руданського і особливо – з народних анекдотів, тож можемо говорити про вплив останніх на спосіб висвітлення Франком єврейської теми. До того ж у змалюванні єврейства письменник дотримується основного принципу, закладеного ще у фольклорних творах: не принизити, не зневажити, не зробити ворогом “номер один”, а через сміх розвінчати, викрити ті вади людини, від яких потерпають і навколишні, і вона сама.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андріанова – Перетц В.П. З історії сатиричної гумористичної літератури ХУІІ – ХУІІІ ст. // Радянське літературознавство. – 1939. – №4. – 81-84с.
2. Афанасьев-Чужбинский А. Поездка в Южную Россию А.Афанасьева-Чужбинского. Ч.1- Изд.2-е. С-Пб. Базунов, 1863. Ч.1.Очерки Днепра. - 465.П.с.
3. Беньковский И. Из народных рассказов характеризующих национальные типы // КСт., 1890, т.30, год.8.-С.324-326.
4. Бібліографія українського народознавства: У 3 т. /Зібрав і впорядкував М. Мороз. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 1999. – Кн.1. – 494 с.; кн.2. – 1097с.
5. Брик О. Українсько-єврейські відносини.- Вінніпег: накл. автора, 1961.- 383./с.
6. Брокгауз Ф.А., Ефрон И.А. Энциклопедический словарь. Т.1-41; СПб,1890-1904.- Т.11. Домицин-Жилон, 1894.- 958с., 12л. илл.
7. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. – К.: Довіра, 1992. – 414 с.
8. Быт подольн. Издаваемый К.Шейковским.- К.,Губ.тип., Т.1., Вып.1, 1860.-71с.; Вып.2, 1860.-74с.
9. Вертій О. Народні джерела творчості І.Франка.- Тернопіль, 1998.- с.
10. Відділ рукописів Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка/ Франко І. Швинделес Пархенблїт..., ф.3, № 749, арк.1.
11. Вовк Ф.К. О сельских ярмарках и о значении их для изучения ремесленной и кустарной промышленности./ СПб/, 1873.- 25с.
12. М. Возняк /З рукописної спадщини // газ.: Діло. – 1936. – № 117. – 28. V. – С 5 – 6; № 118. – 29. V. – С. 5 – 6; № 119. – 30. V. – С. 5 – 6
13. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. – К.: Оберіг, 1991. – Т. 1. – 456 с.
14. Галицько-русская Матица: Научно-литературный сборник/ Ред. Дедицкий Б.А. – Львов: Ставропигийская типография, 1868. – В.1 – 1У.- 386с.
15. Галицько-Руські народні легенди / Зібрав В.Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1902. – Т.ХІІ.- 215 с.;-Т.ХІІІ.-287 с.
16. Галицько-руські народні приповідки. – Т.П., Вип.І (Діти – Кпоти).- Упорядник: І.Франко. – Львів, 1907. – 300с. /ЕЗ., Т.23.
17. Галичина и Молдавия, путевые письма Василия Кельсиева / СПб., Тип. Головина, 1868.- 1У, 351с.
18. Гнатюк В.Галицько-руські анекдоти // ЗНТШ, т.УІ.-Львів,1899.-370с.
19. Горовский Ф., Я.Ханисгман. Евреи Украины. / Краткий очерк истории. – Международній соломонов университет. – К., 1995. – ч.2- 290с.
20. Гринченко Б.Д. Из уст народа / Малорусские рассказы, сказки и проч.- Чернигов, Земская тип., 1901.-УІІ, 488с.
21. Грица С.И. Межэтнические связи в фольклоре пограничий: Методологические проблемы изучения межэтнических связей в фольклоре // Национальные традиции и процесс интернационализации в сфере художественной культуры. – К.: Наукова думка, 1987. – с.73-114.
22. Грушевський М. Як жив український народ / Худ. оформл. Ю.Кудя.- К.: Веселка, 1992.-109с.
23. Дашкевич Я. Світ. 1991, №3-4.- С.25 // Матеріали міжнародної наукової конференції: “Проблеми українсько-єврейських відносин”, 7-9червня 1991р., Київ/.
24. Денисюк І.О. Розвиток української малої прози ХІХ – поч. ХХст.- Львів: Академічний експрес, 1999.- 277с.
25. Дикарів Митрофан. Чорноморські народні казки й анекдоти.- Львів, ЕЗб, Т.1-ІІ, 1896р.
26. Драгоманів М. Розвідки про українську народню словесність і письменство. -Т.1-4– Львів, 1899-1900.-Т.1, 1897.-260с.; Т.2.-238с.
27. Драгоманов М. Евреи и поляки в юго-западном крае // ВЕ, 1875, Т.4, №7.- С.134-179.
28. Драгоманов М. Турецкие анекдоты в украинской народной словесности.- К., 1886.- 49с.
29. Євреї в Україні; Науково-допоміжний бібліографічний покажчик 1917-1941: У 2-х ч.// Книжкова палата України; Укл. Н.А.Дехтярьова та ін.; Перекл. з ідиш: Ю.З. Вінницький, - К., 1999-/Етноси України: Ч.І –1999-185с.,Ч.ІІ.- 2000.-240с.
30. Єврейська історія та культура в Україні: матеріали конференції Київ 8-9грудня 1994 /Г.Аронов.- Київ, 1995.- 232с.; Київ 22-23листопада 1993 /Г.Аронов.- Київ, 1994.-204с.
31. Жидівська тематика: / Вирізки із іноземних періодичних видань / зібрав О.Корчак – Городинський. – Чікаго, 1986.- нenum.літ.

32. Збірник праць єврейської історично-археографічної комісії.- Т.ІІ. // Кудрявцев П. Єврейство, євреї та єврейська справа в творах І.Франка.- С.1-76.
33. Историческая правда о поляках и евреях в Польше // Польская вольность / Перепечатано из «Нов. Пролома».-Я.Г.-Львов, 1883.-32с.
34. Казки, байки, оповідання про історичні особи, анекдоти / Зібрав: Володимир Гнатюк. – Львів, 1898. – 254с.- // ЕЗ.-Т.4.
35. Кікмакович І. Традиційний анекдот у контексті сміхових явищ укр. культури // Дис. канд. філол. наук.- К., 1996.- 248с.
36. Ковалько П. Очерки национальных типов в украинской народной словесности. Черты типа еврейского// КСт., 1883.-Ш.- С.667-672.
37. Костомаров М. Иудеям. // “Основа”.- К., 1862, №1.- С.38-50.
38. Котляревський І. Енеїда. / На укр. мову перелицьована з переднім словом та примітками Б.Лепкого. 3 іл. Та заставками Я. Штірен.- Рівне: Просвіта, 1998.-111с.; іл.
39. На перехресних стежках: Іван Франко та єврейське питання у Галичині» // Матеріали наукової конференції у Віденському університеті / Упоряд. А.Вольдан, О.Терпіц. – К., 2016. – 184 с
40. Швинделеса Пархенбліта вандрівка з села Дерихлопи до Америки і назад./ Написав І.Франко, ілюстрував К.Устиянович. //Львів- “Нове зеркало”,1884.-№5-15.-с.2., не закінчено.
41. Франко Іван. Мозаїка: Із творів, що не ввійшли до Зібр. тв. у 50 т./ упоряд. З. Франко, М. Василенко. – Львів: Каменярь, 2001. – 434 с.

ВІРШОВАНИЙ ТЕКСТ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Ходаковська Н. Г., кандидат філологічних наук, доцент
Україна, Київ, Київський національний лінгвістичний університет

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/28022020/6941

ARTICLE INFO

Received: 26 December 2019

Accepted: 17 February 2020

Published: 28 February 2020

KEYWORDS

verse text,
poetic speech,
form and content,
rhythm,
meter,
word usage.

ABSTRACT

The article provides an overview of modern theories of the artistic expression of verse texts. The inseparable connection of form and content has been established as an integral feature of the artistic speech of the verse text. The basic features of the verse text are identified, namely the relationship of sound and content organization, the interrelation of the meter and the theme. On the basis of the analysis the formalistic and structuralist approaches for the study of the form and content of the verse text are distinguished; the system-structural direction in which the verse text is conceived as a whole; the linguopoietic direction determines the interaction of the form and content of the verse text, and its linguistic elements cause an aesthetic effect. The aesthetic aspect of the poem is considered in the dialectical unity of cognitive and imaginative combinatorics. The purpose of linguoconceptology is to study the processes of conceptualization of the world (society, culture). An approach related to the semantic features of verbal text usage reveals their role in creating a verbal image.

Citation: Ходаковська Н. Г. (2020) Virshovanyi Tekst yak Obiekt Linhvistychnoho Doslidzhennia. *World Science*. 2(54), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal_ws/28022020/6941

Copyright: © 2020 Ходаковська Н. Г. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. Останнім часом спостерігається зацікавленість учених-лінгвістів до мови художньої літератури. Важливим аспектом у розвитку лінгвістичних досліджень вважається те, що всі мовні та мовленнєві закономірності у створенні естетично значущого віршованого тексту розглядаються як на лінгвістичному, так і на екстралінгвістичному рівнях.

Лінгвістичному дослідженню поезики віршованого тексту присвячені роботи Л. І. Белехової, Н. С. Болотнової, В. М. Виноградової, О. П. Воробйової, Д. О. Дацко, С. Я. Єрмоленко, О. С. Ільїнської, Ю. В. Казаріна, В. А. Маслової, Л. І. Мацько, О. О. Потебні, Б. В. Томашевського, Ю. М. Тинянова [1; 4; 11; 15; 22; 26; 31; 32; 41; 44; 47; 57; 59] та ін. Але **віршований (поетичний) текст** був і залишається об'єктом постійної уваги не тільки лінгвістів і літературознавців, але й психологів, культурологів, філософів і багатьох інших. Можна стверджувати, що перша інтерпретація поетичного тексту відбулася якраз у той день і час, коли прозвучав перший вірш [32, с. 6].

Перші основи лінгвістичного дослідження поетичного тексту були усвідомлені й опановані російською текстологією (термін Б. В. Томашевського). Текстологія – це наука про текст як такий. Таке розуміння текстології на сьогодні забезпечено зближенням інтересів і методів дослідження літературознавства і лінгвістики тексту. Якраз текст, насамперед художній, сприяли синтезу методів дослідження теорії та історії літератури і лінгвістики тексту.

Результати дослідження. Історія розвитку теоретичної поезики представляє собою безперервну низку пошуків **методів, підходів** до вивчення художнього і, зокрема, **поетичного мовлення**. Поетичне мовлення (мовлення художньої літератури) виділяється підвищеною емоційністю та образністю, наявністю троп, стилістичних фігур, фоностилістичних засобів.

Окрім того, поетичне мовлення характеризує своєрідність певного літературного напрямку. Наприклад, символізм – напрям у поезії, який використовує художній символ замість образу, що відтворює певне явище. Поети – символісти розуміли поета як божество, оскільки він інтуїтивно відчував шлях до істини. А інтуїція ототожнювалася з містичним прозрінням, бо за її допомогою поет пізнавав правду [62а, с. 107].

Суттєвий вклад у становлення теорії *художнього мовлення* внесли О. М. Веселовський, В. М. Виноградова, О. О. Потебня [7; 11; 47], праці яких слугували фундаментом для вивчення мови художнього твору в дослідженнях ХХ ст. Багато перспективних шляхів аналізу художнього мовлення були закладені і в творах В. В. Виноградова, Г. О. Винокура, В. М. Жирмунського, Б. О. Ларіна, Ю. М. Лотмана [8; 12; 27; 28; 37; 39; 40] та ін. Їхні роботи є поштовхом для розуміння різних аспектів художніх текстів. Наявні на сьогодні методики є результатом опанування основних підходів до вивчення художнього мовлення, які склалися протягом ХХ ст.

Методологічні пошуки були обумовлені усвідомленням нерозривного зв'язку *форми* і *змісту* як невід'ємної риси *художнього мовлення*. Сучасні підходи до вивчення художнього мовлення пов'язані з дослідженням виражальних засобів і художнього змісту, направлених на розкриття авторського задуму. Особливо яскраве протиставлення форми і змісту характерне для досліджень початку ХХ ст. У центрі уваги вчених знаходилася форма художнього смислу. З цієї причини метою аналізу філологи того часу вважали вивчення словесних форм вираження [65, с. 363]. У підході до дослідження *форми* та *змісту* існують *формалістичний* і *структуралістичний підходи*. М. І. Шапір писав, що перші розуміли зміст як форму і шукали змістовності форми. «У першому випадку зміст береться як данність, а опис мови (форми) є метою; у другому випадку вихідною точкою є форма (мова), дослідження якої повинно привести до оволодіння естетичним змістом» [65, с. 363].

Учені зверталися до дослідження *поетичного мовлення* в різних аспектах. Ще на початку ХХ ст. було висловлено немало положень про звукову організацію поетичного мовлення. Поступово створюється уявлення про зв'язок *звукової* і *змістовної* організації віршованого тексту. Так, про пряму залежність мелодики віршованого тексту від його ритму, про «прийоми мелодизації» писав Б. М. Ейхенбаум [66]. В. М. Жирмунський услід за ним розглядає мелодику також як наслідок *ритму*. Але, на відміну від позиції Б. М. Ейхенбаума, у концепції В. М. Жирмунського ритм залежить від змісту тексту, від його емоційного фону, від вибору слів, від синтаксичних особливостей. Таким чином, мелодика розуміється як результат взаємодії різних факторів, які забезпечують виконання «художньо-психологічного завдання» [27, с. 74].

Роль *звукової організації віршованого тексту* в реалізації авторського задуму розглядалася протягом ХХ ст. Н. В. Черемісіна розглядає художній текст з погляду реалізації в ньому принципу інформативності і стверджує, що важливу роль у вираженні художнього змісту відіграє як семантика слів, так і їхня максимальна звучність, їхнє місце у строфі, їхня ритмоутворювальна роль, характер римуння [64]. Визначаючи «гармонічні центри» в прозаїчних і поетичних текстах, дослідник виявляє засоби і способи вираження «гармонічної інформації», значущість звукової будови поетичного мовлення для реалізації задуму твору. Цей напрям розвивають й інші дослідники. О. М. Вінарска, базуючись на вченні про паралінгвістичні засоби мови, пропонує свою ідею про особливу інтонаційну форму віршованого мовлення. Автор доводить, що *поетичний текст*, окрім експліцитної інформації, представленої мовною структурою тексту, володіє імпліцитною інформацією, виразником якої виступають фонічні, ритмічні, акцентні паралінгвістичні засоби, які називаються «емоційно-виражальними звуковими жестами» [13].

М. Л. Гаспаров висуває тезу про взаємозв'язок *метра* і *теми віршованого тексту*. Зв'язок між метром і його семантичним забарвленням виявляється двояко: з одного боку, «один метр може слугувати знаком для декількох тем», а з іншого – «одна тема може мати знаки декількох метрів» [16, с. 284].

У теоретичній поетиці заслуговують на увагу і синтаксичні особливості поетичного мовлення. Синтаксична організація є невід'ємною частиною художньої палітри будь-якого поетичного твору. Поетичний синтаксис, безумовно, підпорядковується віршованому розмірові, водночас пов'язаний зі структурою втілюваної в художніх образах думки. Віршовані тексти Г. Гейне є особливим видом художнього мовлення завдяки великій кількості синтаксичних моделей, що створюють його особливу ритмічно-мелодійну структуру. До найбільш частотних мовних засобів зображення поетичного синтаксису зараховують наявність конструкцій,

побудованих на повторі. Поет використовує різні види повтору як важливого стилістичного засобу, який сприяє увиразненню мови, підкреслюючи її експресію та виражальні можливості [63, с. 87]. На стилістичне значення повторів звертав увагу О. Потебня, який вважав, що «збільшення вживання в мовленні одного й того самого слова дає нове значення, об'єктивне або суб'єктивне» [47, с. 552]. Проте поетичний синтаксис Г. Гейне представлений не тільки повтором, але й інверсією, анадиплозою, антитезою, переліком, еліпсисом, риторичними запитаннями і звертаннями, синтаксичним паралелізмом. Співзвучність і вишуканість фігур поетичного мовлення віршованих текстів Г. Гейне свідчать про їх досконалість і талант поета.

Зокрема, багато важливих рис, притаманних синтаксису поетичного мовлення, виділено й описано в роботі І. І. Ковтунової «Поетичний синтаксис», де розкривається «характер і ступінь участі синтаксичних одиниць мови для вираження поетичного змісту» [35, 1986]. Н. О. Кожевнікова на основі аналізу поетичних ідіостилів початку ХХ ст. визначає, як «перелік бере участь у смисловій, синтаксичній, звуковій організації вірша і в багатьох випадках визначає його композицію» [36, с. 82]. В. М. Виноградова звертається до віршованих текстів початку ХХ ст. в аспекті використання в них різних «способів позначення якостей, ознак, за допомогою яких поет має можливість висловити своє світобачення» [11, с. 328]. Особливу роль граматичних категорій у мові поезії аналізують і інші автори [1; 23; 43; 55; 58] та ін.

Роботи, у яких відображено вивчення формальної організації художнього мовлення, створили **системно-структурний напрям** у дослідженні поетичної мови [29; 30; 40; 49; 51] та ін. В рамках цього напрямку художній твір осмислюється як єдине ціле: системність віршованого тексту визначається сукупністю вихідних одиниць і правил їхнього поєднання, структурність – описом будови тексту й аналізом його смислу.

Віршований текст ми розуміємо як різновид художнього тексту, який має свій зміст і форму, цільний віршований ряд, вирізняється естетичністю й ритмічністю; функціонує під впливом екстралінгвальних, соціокультурних, психологічних і інших чинників. Взаємодія таких елементів як ритм, мелодика, строфіка, стилістика викликають у свідомості читача певний ефект праймінгу.

Спираючись на ідею аналізу віршованого тексту від форми до змісту, будують свою концепцію О. К. Жолковський і Ю. К. Щеглов. За визначенням учених, «дослідження того, як художні елементи передають закладений у них зміст, здавалося нам одним із найперспективніших напрямів роботи у сфері поезики» [29, с. 9]. Суть цієї методики полягає в описі всіх ланок переходу від абстрактного формулювання теми (ідеї) до конкретного словесного складу тексту, до синтаксичних зворотів, відбору лексики, ритму і рим [29]. Автори наведеної концепції визначають мету поезики як «вивчення засобів, за допомогою яких сукупність зовнішніх знаків набуває здатності захоплювати їх отримувача заданими почуттями, ідеями, ставленням до дійсності» [29, с. 12]. Підтримуючи думку О. К. Жолковського і Ю. К. Щеглова, ми вважаємо, що тільки через призму зображальних засобів у віршованих текстах стає можливим розуміння художнього смислу.

Паралельно до згаданого вище напрямку у вивченні художнього мовлення формується інший **підхід**, пов'язаний з дослідженням **семантичних особливостей слововживання**. Ідеї Б. О. Ларіна, В. В. Виноградова про смислові обертони, про семантичні приращення слів у художньому тексті були початком традиції вивчення перетворення семантики слова в контексті [37; 9]. Слово, потрапляючи у своєрідні контекстуальні умови, починає виявляти «невластиві його загальній природі химерні художньо-естетичні образні грані» [10, с. 75].

Семантичні нюанси слова, його роль у створенні **словесного образу** стає предметом вивчення в роботах Л. І. Белехової, О. Б. Борисової, В. Г. Глушкова, Т. Ю. Горчак, І. А. Солоділової, В. К. Харченко [1; 5; 17; 19; 52; 61] та ін. Словесний образ виник у художній літературі, де мова стає одночасно і засобом і предметом мистецтва. Зміст слова у віршованому тексті не обмежується його прямим предметним значенням. Слова і словосполучення певного віршованого тексту взаємодіють один і одним, набувають різних додаткових відтінків і сприймаються як ціле. Словесні образи у віршованих текстах відображають ту чи іншу картину світу, змінюють її відповідно інтенціям автора і оновлюють сприйняття читача. В. В. Виноградов вважає, що словесний образ буває різної будови; складається із слова, поєднання слів, абзацу, розділу або цілого літературного розділу; є естетично організованим структурним елементом стилю літературного твору [8].

У середині ХХ ст. завдяки діяльності В. П. Григор'єва формується *лінгвопоетичний напрям*, мета якого полягає у розкритті функціонування слів автора в процесі словесно-художньої творчості та визначенні їх причин для створення певного естетичного впливу. Лінгвопоетика, за А. Ліпгартом, – це «розділ філології, в межах якого стилістично марковані мовні одиниці, використані у художньому тексті, розглядаються у зв'язку з питанням про їхні функції і порівняльної значущості для передавання певного ідейно-художнього змісту і створення естетичного ефекту» [38, с. 18-19].

Ученими запропоновано ідею про *експресему* – одиницю поетичної мови, структура якої представлена «у вигляді впорядкованої сукупності художніх слововживань (контекстів), що історично змінюється» [21, с. 16].

Досліджуючи зміни у вживанні окремих одиниць поетичної мови, встановлюючи появу нових елементів мови поезії, автор концепції і її прихильники виявляють закономірності розвитку художнього мовлення. За задумом В. П. Григор'єва, результатом вивчення окремих ідіостилів, виділення загальних і індивідуальних переваг повинна стати історія поетичної мови [20]. Історію розвитку засобів поетичної мови при дослідженні різних сторін художнього мовлення [6; 48].

Аналіз поетичної мови сприяє виявленню основних тенденцій у використанні виражальних засобів, встановленню джерел і причин поповнення лексичного складу поетичної мови, визначенню особливостей розвитку традиційних мотивів у рамках індивідуальних стилів і в поетичній мові в цілому. Так, О. Г. Ревзіна, описуючи особливості способів художнього відображення світу, характерні для ХХ ст., виділяє такі процеси: активізація тропів, посилення принципу невизначеності, активізація внутрішнього мовлення, конвергенція [49; 50].

У зв'язку із формуванням антропологічної парадигми наукового знання все більш упевніше повідомляє про себе *лінгвоконцептологія* (лінгвістична концептологія). Більшість мовознавців пов'язує виникнення лінгвоконцептології з когнітивною лінгвістикою і лінгвокультурологією. Основними завданнями лінгвоконцептології вважають дослідження концептів та засобів їх мовної репрезентації, механізмів моделювання концептуальних одиниць, встановлення їхнього місця в концептосфері, аналіз процесів концептуалізації світу тощо [45, с. 22-23]. Ю. С. Степанов [54], В. І. Карасик [34], В. А. Маслова [42] притримуються думки, що лінгвоконцептологія виокремилася із лінгвокультурології «в ході переакцентації і модифікації Е. Бенвеністом тріади «мова, культура, людська особистість», в якій «людська особистість» дорівнює свідомості, а точніше сукупності «згустків смислу», що її утворюють, – концептів» [14, с. 13]. Натомість Ю. С. Степанов стверджує, що «концептологія – це нова дисципліна, що вивчає так звані культурні концепти, тобто поняття, що становлять культурну цінність» [54, с. 3].

Визнаючи важливість вивчення національно значущих концептів, сучасні вчені вважають, що їх об'єктивізація стає можливою якраз завдяки аналізу сукупності мовних засобів [33, с. 5]. Це визначило інший *підхід до вивчення художнього мовлення* віршованих текстів. Так, почали виявлятися особливості словесно-образної репрезентації *ментальних* [24; 33] і *духовних сутностей* [14] *природних об'єктів* [2; 3; 60] та ін. Застосування різних методик концептуального аналізу дозволяє вченим, з одного боку, описати індивідуально-авторський зміст концепту, з іншого – виявити репрезентанти досліджуваного концепту і тим самим визначити своєрідність стилю автора.

Відповідно віршований текст розглядається в аспекті не тільки словозмін, особливостей ідіостилу, але й реалізації авторської моделі світу. Про авторську модель світу можна трактувати на основі аналізу словесної тканини тексту, на базі виявлених художніх образів, виражальних прийомів. І в цьому аспекті поняття індивідуальна картина світу й ідіостиль у сучасних працях співвідносяться як дві взаємопов'язані і взаємообумовлені сторони одного цілого. Однак нова парадигма наукового знання передбачає вихід за межі віршованого тексту і посилення уваги до особливостей відображення об'єктів дійсності, до опанування їх за допомогою наочно-чуттєвих образів.

Концептуальною проблемою теорії поетичної мови і, зокрема, мови поезії було розмежування *естетичного / стилістичного значення*. У сучасній теорії поетичної мови другим терміносполученням окреслюють додаткове значення мовної одиниці, нашароване на її предметно-понятійний або граматичний зміст, тобто синонімізують із поняттям «конотація» [53, с. 37]. Саме таке розширене розуміння естетичної номінації, насиченого значимістю (узагальнено-символічні, метафоричні, метонімічні значення), додатковими відтінками,

емоційно-смысловими зрушеннями, що виявляються в одиниці поетичної мови при врахуванні її ідейно-художнього навантаження, експліковано в багатьох працях. Як зазначає Л. О. Ставицька, у цей самий період відбувається відродження наукового інтересу до мовно-культурного пласту малодослідженої поезії першої третини ХХ ст. саме в аспекті естетики художнього слова, яка виявляється в розгалуженій системі естетичних значень, що актуалізуються в різноманітних образних структурах тропейного і нетропейного характеру [53].

Поглиблене розуміння *естетичності слова* закладено в запропонованій С. Я. Єрмоленко новій лінгвопоетичній категорії мовно-естетичного знака національної культури. Останній демонструє «синтез індивідуального й суспільно-соціального, емоційного і раціонального, експліцитного та імпліцитного» [25, с. 38]. Як виразник естетичної функції мови, такий знак є упізнаваним, відтворюваним, здатним до трансформації із збереженням семантико-асоціативного стрижня слова, а його декодування потребує від реципієнта певного культурно-лінгвального досвіду [56]. Естетична реальність, яка розгортається у віршованому тексті, має категоріальні ознаки поетичної семантики, ґрунтується на об'єктивних властивостях мовної одиниці (слова, словосполучення, морфеми, синтагми, звука та ін.).

Із категорією поетичної семантики пов'язана теорія *внутрішньої форми слова*, розвинута на основі тези О. О. Потебні про найближче етимологічне значення слова [46]. Поетичне слово є носієм інтелектуальної та емоційної пам'яті, яка актуалізується в певних образах, здатних у кондесованій формі виражати емоційне ставлення до позначуваного, а отже, має свій внутрішній гносеологічний, соціально-психологічний потенціал. На цій підставі для сучасної лінгвостилістики засадничим став висновок М. І. Голянич про те, що внутрішня форма слова – креативно-генеративна величина, яка «потенційно містить у собі нові синтези й способи структурування, нові аспекти «гібридизації» змісту, що в художньому тексті виявляється в різноманітних принципах семантичної, асоціативно-прагматичної зв'язності й поляризації змісту» [18, с. 28].

Висновки. Отже, підходи до вивчення мови художніх творів направлені на дослідження віршованого тексту у різних аспектах, що пов'язано із складністю і своєрідністю художнього мовлення. На обширному матеріалі вченими встановлені основні тенденції в розвитку мови поезії, виявлені традиційні мотиви і образи, поетичні формули, пропонуються різні критерії відбору матеріалу і методики його аналізу. Антропоцентрична парадигма наукового знання визначила новий підхід до вивчення віршованого тексту, орієнтований на фрагмент дійсності, на встановлення особливостей його репрезентації засобами поетичної мови і на вияв способів концептуалізації фрагменту світу. Жоден науковий підхід не може претендувати на статус єдиного і абсолютно правильного, зрештою кожен напрям має нове розуміння такого феномену, як віршований текст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белехова, Л. І. (2002). Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії) монографія. Херсон: Айлант.
2. Бобкова, Ю. Г. (2007). Концепт и способы его актуализации в идиостиле В. П. Астафьева (на материале цикла «Затеси») (Автореферат кандидатської дисертації). Пермский государственный педагогический университет, Пермь.
3. Богданова, Н. В. (2007). Лексическая экспликация концепта «Природа» в раннем творчестве И. А. Бунина (Автореферат кандидатской диссертации). Российский государственный педагогический университет имени А. И. Герцена, Санкт-Петербург.
4. Болотнова, Н. С. (2005). Стилистика русского языка: контрольно-тренировочные задания: учеб. пособие. Изд. 4-е. Москва: Флинта: Наука.
5. Борисова, Е. Б. (2009). О содержании понятий «художественный образ» и «образность» в литературоведении и лингвистике / Вестник Челябинского государственного университета. Челябинск. № 35 (173). Филология. Искусствоведение. Вып. 37, 20-26.
6. Вейдле, В. (2002). Эмбриология поэзии. Статьи по поэтике и теории искусства. Москва: Языки славянской культуры.
7. Веселовский, А. Н. (1989). Историческая поэтика. Москва: РАН.
8. Виноградов, В. В. (1963). О теории художественной речи. Москва: Изд-во АН СССР.
9. Виноградов, В. В. (1976). Избранные труды. Поэтика русской литературы. Москва: Наука.
10. Виноградов, В. В. (1993). Стилистика и теория поэтической речи. Поэтика. Москва: Наука.
11. Виноградова, В. М. (2005). Определения в поэтической речи / Поэтическая грамматика: монография отв. ред. Е. В. Красильникова. Москва: Азбуковник, 328-377.
12. Винокур, Г. О. (1990). Филологические исследования: лингвистика и поэтика. Москва: Высшая школа.

13. Винарская, Е. Н. (1989). Выразительные средства текста (на материале русской поэзии). Москва: Высшая школа.
14. Воркачев, С. Г. (2007). Лингвокультурная концептология. Становление и перспективы. Известия РАН. Серия литературы и языка. Т. 66. № 2, 13-22.
15. Воробьева, О. П. (2002). Художественная семантика: когнитивный сценарий / С любовью к языку: сб. науч. трудов. Москва; Воронеж: ГОУ ВПО «Уральский государственный университет имени А. М. Горького», 379-384.
16. Гаспаров, М. Л. (1979). Семантический ореол метра. К семантике русского трехстопного ямба / Лингвистика и поэтика: сб. ст. / отв. ред. В. П. Григорьев. Москва, 282-308.
17. Глушкова, В. Г. (2000). Лингвостилистические особенности эпитетов в художественной прозе С. Н. Есина (Автореферат кандидатской диссертации). Белгородский государственный национальный исследовательский университет, Белгород.
18. Голянич, М. І. (1998). Внутрішня форма слова в художньому тексті (Автореферат докторської дисертації). Прикарпатський університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ.
19. Горчак, Т. Ю. (2009). Словесний образ-символ в американській поезії ХХ століття: когнітивно-семіотичний аспект (Кандидатська дисертація). Київський національний лінгвістичний університет, Київ.
20. Григорьев, В. П. (1989). Очерки истории языка русской поэзии ХХ в.: основные задачи, проблемы, перспективы / Язык русской поэзии ХХ в. Москва: Наука, 4-12.
21. Григорьев, В. П. (2004). Из прошлого лингвистической поэтики и интерлингвистики. Москва: Наука.
22. Дацко, Д. А. (2015). Семантические и прагмалингвистические особенности стихотворного текста в пространстве немецкоязычного поэтического дискурса ХХІ века (Кандидатская диссертация). Балтийский федеральный университет имени Иммануила Канта, Калининград.
23. Дорошенко, С. (2007). Функціонування безсполучникових складних речень у художньому стилі // Ритми сучасної філології: Зб. наук. статей. Львів, 298-303.
24. Дудорова, М. В. (2006). Категоризация пространства в поэтических текстах: на материале поэзии И. Анненского (Кандидатская диссертация). ГОУ ВПО «Уральский государственный университет имени А. М. Горького», Екатеринбург.
25. Єрмоленко, С. Я. (1996). Мінливе й вічне слово поезії / Культура слова. Київ. Вип. 48/49. 38-45.
26. Єрмоленко, С. Я. (1999). Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). Київ: Довіра.
27. Жирмунский, В. М. (1977) Теория литературы. Поэтика. Стилистика. Ленинград: Советский писатель.
28. Жирмунский, В. М. (2001). Поэтика русской поэзии. Санкт-Петербург: Азбука-классика.
29. Жолковский, А. К. & Щеглов Ю. К. (1996). Работы по поэтике выразительности: Инварианты-Тема-Приемы-Текст / сбор. ст., предисл. М. Л. Гаспарова. Москва: Прогресс.
30. Золян, С. Т. (1989). От описания идиолекта к грамматике идиостиля (на материале поэзии Л. Мартынова) / Язык русской поэзии ХХ в.: сб. науч. тр. / отв. ред. В. П. Григорьев. Москва. 238-259.
31. Ильинская, Е. С. (2006). Семантические и синтаксические особенности поэтического текста как основа его прагматической интерпретации (на материале произведений немецкоязычных поэтов ХХ века) (Кандидатская диссертация). Тамбовский государственный университет имени Г. В. Державина, Тамбов.
32. Казарин, Ю. В. (1999). Поэтический текст как система [монография]. Екатеринбург: Издательство Уральского университета.
33. Карасик, В. И. (2004). Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва: Гнозис.
34. Карасик, В. И. (2007). Предисловие. Антология концептов. Москва: Генеза.
35. Ковтунова, И. И. (1986). Поэтический синтаксис. Москва: Наука.
36. Кожевникова, Н. А. (2005). Синтаксическая синонимия в художественном тексте. Вопросы языкознания. № 2, 82-88.
37. Ларин, Б. А. (1974). Эстетика слова и язык писателя. Ленинград: Художественная литература.
38. Липгарт, А. А. (2007). Основы лингвопоэтики. Москва: КомКнига.
39. Лотман, Ю. М. (1999). Анализ поэтического текста. Структура стиха // О поэтах и поэзии. Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербург, 18-253.
40. Лотман, Ю. М. (2000). Семиосфера. Санкт-Петербург: «Искусство-СПб».
41. Маслова, В. А. (2006). Русская поэзия ХХ века. Лингвокультурологический взгляд. Москва: Издательство Высшая школа.
42. Маслова, В. А. (2016). Введение в когнитивную лингвистику. Москва: ФЛИНТА.
43. Маріна, О. С. (2004). Контрастивні тропи і фігури в американській поезії модернізму: лінгвокогнітивний аспект (Кандидатська дисертація). Київський національний лінгвістичний університет, Київ.
44. Мацько, Л. І., Сидоренко, О. М. & Мацько, О. М. (2005). Стилiстика української мови. Київ: Вища школа.
45. Попов, З. Д. & Стернин, И. А. (2007). Когнитивная лингвистика. Москва: АСТ: Восток-Запад.
46. Потебня, А. А. (1976). Эстетика и поэтика. Москва: Искусство.
47. Потебня, А. А. (1990). Теоретическая поэтика. Москва: Высшая школа.
48. Привалова, С. (2008). Лексичні засоби поетичної мови / Українська мова і література в школі. Київ. № 5, 39-44.
49. Ревзина, О. Г. (1990). Некоторые направления эволюции поэтического языка в ХХ в. / Очерки истории языка русской поэзии ХХ в. Поэтический язык и идиостиль: Общие вопросы. Звуковая организация текста: сб. ст. / отв. ред. В. П. Григорьев. Москва. 7-55.
50. Ревзина, О. Г. (2002). Загадки поэтического текста / Коммуникативно-смысловые параметры грамматики и текста. Сборник статей, посвященный юбилею Г. А. Золотовой. Москва, 418-433.

51. Северская, О. И. (2007). Язык политической школы: идиолект, идиостиль, социолект. Москва: «Словари. ру».
52. Солодилова, И. А. (2004). Смысл художественного текста. Словесный образ как актуализатор смысла. Оренбург: ГОУ ОГУ.
53. Ставицька, Л. О. (2002). Естетика слова в українській поезії 10-30-х рр. ХХ ст. / Українська мова. Київ. № 1, 105-110.
54. Степанов, Ю. С. (2001). «Интертекст», «Интернет», «Интерсубъект» (к основаниям сравнительной концептологии). Известия РАН. Серия литературы и языка. Т. 60. №1, 3-11.
55. Стрільчук, А. В. (2008). Синтаксична організація текстів сучасної американської поезії: когнітивно-семіотичний та синергетичний аспекти (Кандидатська дисертація). Київський національний лінгвістичний університет, Київ.
56. Тиха, Л. (2001). Мовно-естетичні знаки національної культури у поезії І. Драча / Культура слова. Київ. Вип. 57/58, 41-45.
57. Томашевский, Б. В. (2002). Теория литературы. Поэтика. Москва: Аспект-Пресс.
58. Торчинська, З. (2005). Обставинні поширювачі в конструкціях із ад'єктивними предикатами (на матеріалі поетичних творів Т. Г. Шевченка) / Наукові праці. Кам'янець-Подільський. Вип. 9, 448-457.
59. Тынянов, Ю. Н. (2007). Проблема стихотворного языка. Москва: Ком Книга.
60. Фисенко, О. С. (2005). Концепт *гроза* в русском языковом сознании (Кандидатская диссертация). Воронежский государственный университет. Воронеж.
61. Харченко, В. К. (2007). Функции метафоры. Москва: Издательство ЛКИ.
62. Ходаковська, Н. Г. (2016a). Лексико-стилістичні засоби поетичного мовлення німецьких поетів-символістів / Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка. Філологічні науки. Вип. № 1(83). Житомир, 107-113.
63. Ходаковська, Н. Г. (2016b). Фігури поетичного мовлення поезії Генріха Гейне / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». № 20. Одеса, 87-90.
64. Черемисина, Н. В. (1981). Вопросы эстетики русской художественной речи. Київ: Вища школа.
65. Шапир, М. И. & Якобсон, Р. О. (1996). Московский лингвистический кружок / Philologica. Москва. Vol 3. № 5/7, 361-365.
66. Эйхенбаум, Б. М. (1987). Теория «Формального метода» // О литературе. Москва, 375-408.

WORLD SCIENCE

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws

№ 2(54)

Vol.2, February 2020

MULTIDISCIPLINARY SCIENTIFIC EDITION

Indexed by:

RS Global

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Academia.edu
share research

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Google
scholar

**BIBLIOTEKA
NARODOWA**

CiteFactor
Academic Scientific Journals

Passed for printing 23.02.2020. Appearance 28.02.2020.

Typeface Times New Roman.

Circulation 300 copies.

RS Global Sp. z O.O., Warsaw, Poland, 2020

Numer KRS: 0000672864

REGON: 367026200

NIP: 5213776394